MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Nicoleta Singureanu

Ortansa Moise Diana Ioana Șodolescu Norel Ionuț Moise

ECONOMIE

Manual pentru clasa a XI-a

FILIERE:

- **Teoretică**
- **Tehnologică**
- **Vocațională**

SIGMA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

prof. dr. Nicoleta Singureanu

Ortansa Moise **Diana Ioana Șodolescu** **Norel Ionuț Moise**

ECONOMIE

Manual pentru clasa a XI-a

SIGMA

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației și Cercetării nr. 4742 din 21.07.2006, în urma evaluării calitative organizate de către Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al ministrului Educației și Cercetării nr. 3252 din 13.02.2006.

Referenți: *inspector de specialitate ISMB*, *prof. gr. I drd. Silvia Popescu*
prof. metodist gr. I Floare Dumitrescu

Redactor: *Renata Roșu*
Tehnoredactare și coperta: *Mihai Niță*

Contribuția fiecărui autor la realizarea manualului:
Nicoleta Singureanu: Tema 4, Lectură suplimentară.
Ortansa Moise: Tema 2 (U.3, U.4, U.5, U.6); Tema 3 (U.1, U.2, U.3, U.4, U.5).
Diana Ioana Șodolescu: Tema 1; Tema 2 (U.1, U.2); Tema 3 (U.11*, U.12*, U.13*).
Norel Ionuț Moise: Tema 3 (U.6*, U.7*, U.8*, U.9*, U.10*).

© 2006 Editura SIGMA

Toate drepturile de editare aparțin Editurii SIGMA.

Nici o parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul scris al editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Economie : manual pentru clasa a XI-a / Nicoleta Singureanu, Ortansa Moise, Diana Șodolescu, Norel Moise. - București : Sigma, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-649-258-3 ; ISBN (13) 978-973-649-258-7

I. Singureanu, Nicoleta
II. Moise, Ortansa
III. Șodolescu, Diana
IV. Moise, Norel

33(075.35)

ISBN (10) 973-649-258-3

ISBN (13) 978-973-649-258-7

Editura SIGMA

Sediul central: Str. G-ral Berthelot nr. 38, sector 1, București, cod 010169
Tel. / fax: 021-313.96.42; 021-315.39.43; 021-315.39.70
e-mail: office@editurasigma.ro; web: www.editurasigma.ro

Distribuție: Tel. / fax: 021-243.42.40; 021-243.40.52; 021-243.40.35
Puteți transmite comenzi folosind apelul UniTel la numerele:
080.10000.10; 080.10000.11 (în rețeaua ROMTELECOM)
e-mail: comenzi@editurasigma.ro; sigmadistrib@yahoo.com

Anticariat: e-mail: comenzi_anticar@editurasigma.ro; web: www.anticar.ro

TEMA 1

CONSUMATORUL ŞI COMPORTAMENTUL SĂU RAȚIONAL

„O mare parte din atenția distributivă a consumatorului modern se îndreaptă spre utilitatea, judecată prin comparație, a produselor aflate în concurență, toate acestea având calități însă apropiate și diferind prea puțin în esență."

John Kenneth Galbraith
Societatea perfectă, 1997

1. **Nevoi și resurse**
2. **Cererea**
3. **Consumatorul și comportamentul său**

Unitatea de învățare 1

Nevoi și resurse

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți acoperirea nevoilor în condiții de resurse limitate;*
- *să proiectați un comportament rațional al consumatorului.*

1.1. Nevoi și bunuri

În modul de analiză și caracterizare a activităților economice, se pornește de la om și trebuințele sale. Omul, produs al naturii și al societății, dar și al luptei cu sine însuși, se prezintă ca ființă tridimensională: biologică, socială și rațională.

Existența și dezvoltarea omului presupune satisfacerea unor nevoi.

> ***Nevoile umane*** *sunt trebuințe, dorințe, așteptări ale indivizilor ce pot fi satisfăcute prin consum.*

Diversificarea nevoilor este condiționată de nivelul de dezvoltare a societății (condiționare obiectivă), dar și de nivelul de dezvoltare al individului (condiționare subiectivă). Purtătorii nevoii sunt indivizii, familiile, întreprinderile, locuitorii unui oraș, instituțiile publice, administrativ-teritoriale, economia națională.

Exemplu: Nevoia unui individ pentru pâine, carne, legume, îmbrăcăminte; a unei familii pentru casă, ciment, asigurări; a unei firme pentru calculatoare, informații; a unei primării pentru materiale de birou, aparate de telefax; a unui oraș pentru apă rece, apă caldă; a unei economii naționale pentru valută liber convertibilă.

Volumul și diversitatea nevoilor s-au întrepătruns cu dezvoltarea societății și cu tot ceea ce numim progres. Civilizația industrială a creat și continuă să creeze multiple „nevoi de care nu este nevoie". Adepții economiei de piață și ai civilizației industriale au considerat că evoluția vieții imprimă nevoilor o succesiune continuă, satisfacerea unora antrenând apariția altora.

Nevoile sunt nelimitate și dinamice. În mișcarea lor, nevoile au tendința de a se reproduce, fapt ce presupune diminuarea sau dispariția unora, creșterea lor într-o măsură mai mare sau mai mică, apariția unora noi, încât cantitatea sau volumul lor, per total, să crească, iar diversitatea sau numărul lor să se amplifice.

În funcție de cele trei dimensiuni ale ființei umane, nevoile se grupează în:

- ***fiziologice*** (somatice) – primele resimțite de oameni și inerente fiecăruia dintre ei. De exemplu: în zona temperată a Terrei, omul are nevoie de circa 3200 calorii zilnic;
- ***de grup*** – resimțite de oameni ca participanți la diferitele sociogrupuri și care se satisfac prin acțiunea conjugată a unor colectivități;

ã ***spiritual-psihologice*** – apar pe măsura progresului în instrucție, în relațiile de natură morală și care presupun raționalitate și gândire profundă.

În funcție de importanța pe care o are satisfacerea diferitelor nevoi pentru existența și progresul omului, acestea se clasifică în:

ã ***nevoi vitale*** sau ***de subzistență*** – asigură strictul necesar existenței: hrană, îmbrăcăminte, locuință;

ã ***nevoi elevate*** – depășesc strictul necesar și asigură confortul: vile individuale sau familiale, automobile personale;

ã ***nevoi de vârf*** – viață spirituală, cultură, activități creative.

După natura subiectului purtător, se disting:

ã ***nevoi individuale*** – hrană, odihnă;

ã ***nevoi sociale*** sau ***colective*** – educație, transport.

Nevoile sunt satisfăcute prin consumul de bunuri și se exprimă prin cererea pentru bunuri.

Bunurile *sau utilitățile reprezintă tot ceea ce folosește sau satisface nevoile vieții și activității oamenilor.*

Exemplu: Apa este o utilitate care satisface setea. În funcție de intensitatea și mărimea nevoii, aceeași cantitate de apă aduce o satisfacție diferită. Pentru un adult care lucrează în condiții normale, un pahar de apă are o mare utilitate. Pentru un călător în deșert, același pahar de apă va avea o utilitate și mai mare, deoarece intensitatea nevoii sale este mai puternică.

Bunurile reprezintă mijloace pe care purtătorul nevoii le consideră potrivite pentru a-și satisface respectivele nevoi. Ele pot fi:

ã ***bunuri libere*** – la care oricine are acces în mod liber, față de care nu se acționează decât consumându-le după nevoi. Reprezintă un dar al naturii. Aerul, lumina, căldura cosmică sunt astfel de bunuri. Libertatea consumării bunurilor de acest gen se interpretează în funcție de loc și timp. Aerul de munte este un bun liber pentru locuitorii zonelor montane, iar pentru ceilalți oameni este accesibil în mod condiționat de: cheltuielile cu cazarea, deplasarea și alte activități turistice.

ã ***bunuri economice*** – denumite în acest fel deoarece provin din activitatea economică și sunt create de om. Caracteristica dominantă este raritatea, deoarece în totalitatea lor, față de nevoile care trebuie satisfăcute, sunt insuficiente ca volum și structură calitativă. Se produc în cantități limitate și presupun un efort (resurse bănești, umane). Dacă un bun se dobândește fără un efort, nu este considerat un bun economic.

Bunurile economice pot fi lucruri ***palpabile*** – produse materiale, tangibile (televizor, calculator) și ***servicii***, utilități nepalpabile, nemateriale, netangibile (transport, învățământ, poștă, comunicații), ce satisfac nevoile de producție și pe cele de consum ale oamenilor.

După destinație, bunurile economice se împart în ***bunuri de consum*** sau ***de satisfacție*** (satisfactori) și ***bunuri pentru producție*** (prodfactori). Bunurile de consum sunt ***bunuri de folosință îndelungată*** (mobilă, locuință) și ***bunuri de folosință curentă*** (alimente, îmbrăcăminte, anumite servicii).

Bunurile pentru producție sunt, în fond, factori de producție.

După forma de existență, bunurile economice se clasifică în: ***corporale*** (materiale), ***incorporale*** (servicii) și ***informații***. Serviciile sunt: comerciale, de transport, financiar-bancare, de consultanță tehnică și economică, personale (de învățământ, de sănătate). Informațiile reprezintă o categorie de bunuri economice care cunosc o dinamică în activitatea economică, materializându-se în brevete, licențe, programe de calculator.

După modul în care circulă de la producător la consumator, se disting ***bunuri economice marfare*** (comerciale) și ***nonmarfare*** (noncomerciale).

Bunurile marfare sau comerciale sunt acelea care trec de la producător la consumator prin mecanismele pieței, pe baza unor prețuri formate liber, în raport de cerere și ofertă, fără intervenții administrative, restricții cantitative, fiind excluse pârghiile economico-financiare. Bunurile nonmarfare sau noncomerciale sunt bunuri economice a căror producție ocazionează cheltuieli, dar ajung la consumator în mod gratuit, costurile ocazionate fiind suportate de comunitate (societate, colectivități locale, asociații private sau publice). În economia de piață, un rol important îl au bunurile marfare (comerciale).

O altă clasificare a bunurilor este aceea care are în vedere *forma de proprietate*. Din acest punct de vedere bunurile pot fi ***publice***, respectiv, ***private***.

Diferite categorii de bunuri pot fi complementare sau substituibile. Două sau mai multe bunuri sunt complementare dacă vor fi utilizate împreună pentru satisfacerea unei nevoi. De exemplu: energia electrică, autovehiculele, carburanții. Sunt substituibile acele bunuri între care beneficiarul alege, pentru satisfacerea unei anumite nevoi (ex: alegerea între zahăr, miere, zaharină, pentru satisfacerea consumului alimentar). Complementaritatea și substituibilitatea decurg din natura bunurilor izvorâte din opțiunile și gusturile consumatorilor.

O altă clasificare se referă la ***bunuri principale și bunuri secundare*** (derivate). Bunurile principale sunt cele care decurg din procesul tehnologic utilizat, iar cele secundare (derivate) sunt cele care se obțin inevitabil, alături de bunul principal. De exemplu: mierea este produsul principal din apicultură, iar ceara reprezintă produs secundar.

1.2. Resurse

Satisfacerea nevoilor se realizează prin două căi principale.

Prima cale se referă la faptul că purtătorul nevoii produce el însuși bunurile cu ajutorul resurselor de care dispune.

> *Exemplu:* O gospodărie țărănească își produce porumbul de care are nevoie pentru hrana animalelor și pentru obținerea mălaiului.

A doua cale se referă la purtătorul nevoii care își procură bunurile dorite prin intermediul schimbului, cumpărării, împrumutului sau închirierii.

În acest mod, satisfacerea nevoilor este mai bună, iar mijloacele folosite au o eficiență mai mare. A doua cale de obținere a bunurilor devine în timp dominantă.

Prin compararea bunurilor existente cu nevoia sau cantitatea de bunuri la un moment dat, se desprind două situații:

• când nevoia este mai mare decât cantitatea de bunuri existente, bunurile economice sunt limitate sau insuficiente ca volum și structură calitativă;

• când nevoia este mai mică decât cantitatea de bunuri existente, situația se referă la bunurile libere, pentru că numai acestea sunt nelimitate în raport cu nevoile.

În știința economică și în practică, pe lângă noțiunea de *bun* se folosește și noțiunea de *resurse*. Tot ceea ce se folosește pentru satisfacerea unei nevoi reprezintă resurse.

Pâinea reprezintă resursă pentru hrană, apa este o resursă pentru a satisface setea, calculatorul este o resursă pentru activitățile informatizate. În acest mod, resursele se identifică cu bunurile.

În afara acestei interpretări comune, există și o alta, mai largă, a noțiunii de resurse. Aceasta se referă la bunuri ce se folosesc sau ar putea fi folosite în activitatea economică. Acest tip de resurse provin din mediul natural sau pot fi create în activitatea economică.

Resursele economice *constau din totalitatea elementelor, premiselor directe și indirecte – ale acțiunii sociale practice, care sunt utilizabile, pot fi atrase și sunt efectiv utilizate la producerea și obținerea de bunuri.*

Premisa primară pentru satisfacerea nevoilor este natura. Mediul natural reprezintă primul izvor al resurselor economice. Natura oferă toate cele necesare existenței omului și progresului societății. Desprinderea ***resurselor naturale*** din mediul lor este realizată de activitatea umană.

Din punctul de vedere al duratei folosirii resurselor naturale, acestea pot fi ***neregenerabile*** sau ***epuizabile*** (zăcămintele de combustibil fosil și minereuri) și ***regenerabile*** (pământ, aer etc.).

Din punctul de vedere al posibilităților de recuperare sau de reutilizare în procesele de producție și de consum, resursele naturale se clasifică în: ***recuperabile*** (sticlă, fier, cauciuc, hârtie etc.), ***parțial recuperabile***, în care se includ resursele biologice, care prin refolosiri se degradează treptat, și ***nerecuperabile***, ce cuprind în special resurse energetice. Volumul, diversitatea și calitatea activității sunt condiționate de resursele umane. Acestea depind de factorul demografic, de numărul persoanelor apte de muncă, de structura populației pe ramuri economice și de calitatea forței de muncă.

Resursele naturale împreună cu resursele umane formează resursele ***originale*** sau ***primare***. În afara resurselor primare, o importanță deosebită o au și resursele economice ***derivate***. Acestea se bazează pe folosirea și acumularea resurselor primare, pe eficiența utilizării tuturor resurselor economice.

Resursele materiale includ atât resurse naturale primare, cât și resurse derivate, cum ar fi echipamentele și tehnologiile de fabricație, stocurile de materii prime.

Resursele umane cuprind atât resursele primare de acest fel, cât și pe cele derivate, cum ar fi stocul de învățământ și știință.

Omenirea progresează pe linia căutării, cunoașterii și atragerii de noi resurse în circuitul economic. În raport cu diversificarea și creșterea nevoilor, resursele au fost și rămân limitate. Din punct de vedere cantitativ și calitativ, raritatea resurselor și a bunurilor reprezintă o caracteristică generală a economiei.

Legea rarității resurselor constă în aceea că volumul, structura și calitatea resurselor economice și bunurilor se modifică mai încet decât volumul, structura și intensitatea nevoilor umane. Cu alte cuvinte, resursele și bunurile sunt relativ limitate, în comparație cu nevoile. În aceste condiții, se impune utilizarea rațională și eficientă a resurselor economice disponibile. Aceasta reprezintă un principiu general al oricărei economii.

În condițiile manifestării legii raritații, creșterea și diversificarea nevoilor umane au obligat oamenii să aleagă dintre multiplele alternative de folosire a resurselor rare pe aceea care să permită obținerea mai multor bunuri de calitate corespunzătoare, asigurând o satisfacere superioară a nevoilor multiple și diversificate.

Exemplu: Lemnul folosit pentru încălzirea locuințelor, dar și pentru a produce mobilă, hârtie, material de construcții.

Preocuparea oamenilor de a alege și a ierarhiza resursele, pentru o mai bună satisfacere a nevoilor, a fost numită problema fundamentală a organizării unei economii. Gospodărirea resurselor limitate se realizează în cadrul unor activități specifice cu caracter complex și interdependent.

Activitățile interdependente prin care oamenii folosesc resurse limitate, cu întrebuințări alternative, pentru a acoperi nevoi nelimitate sunt cunoscute sub denumirea de ***economie****.*

Economia este acea parte a activității societății, dictată de procesul limitării resurselor pentru acoperirea nevoilor și avantajată de întrebuințarea resurselor alternative.

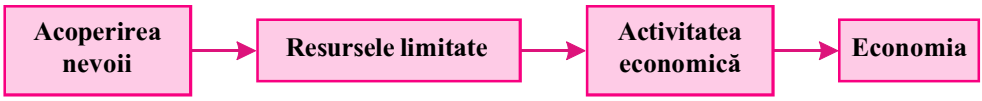

Fig. 1. *Existența economiei*

Pentru progresul societății, resursele limitate trebuie folosite în cea mai bună alternativă. Sintetic, acest lucru înseamnă: ce producem?; cât producem?; cum producem?; pentru cine producem?

1.3. Raționalitatea utilizării resurselor

Activitatea oamenilor se îndreaptă spre satisfacerea propriilor nevoi. Sensul activității constă în permanenta grijă pentru utilizarea resurselor limitate astfel încât să se poată obține o cât mai bună acoperire a nevoilor.

Activitatea oamenilor îndreptată spre maximizarea efectelor utile prin minimizarea consumului de resurse se numește ***activitate economică****.*

Raționalitatea constă în capacitatea omului de a înțelege această activitate, de a o cunoaște, de a acționa în concordanță cu ideile dobândite, deci de a acționa conștient, cu anticiparea consecințelor sale.

Expresia raționalității în activitatea economică presupune ca resursele limitate să fie astfel utilizate încât satisfacția obținută să fie maximă. Aceasta conferă activității economice eficiență.

A avea eficiență în activitatea economică înseamnă a satisface trebuințe mai mari cu aceleași resurse sau cu resurse mai puține. Aceasta se poate formula pe două căi:

I) *sub forma maximului*, în sensul că, prin resursele date să se obțină cele mai bune rezultate posibile;

II) *sub forma minimului*, în sensul că rezultatele dorite să se realizeze cu cele mai mici cheltuieli de resurse (mijloace).

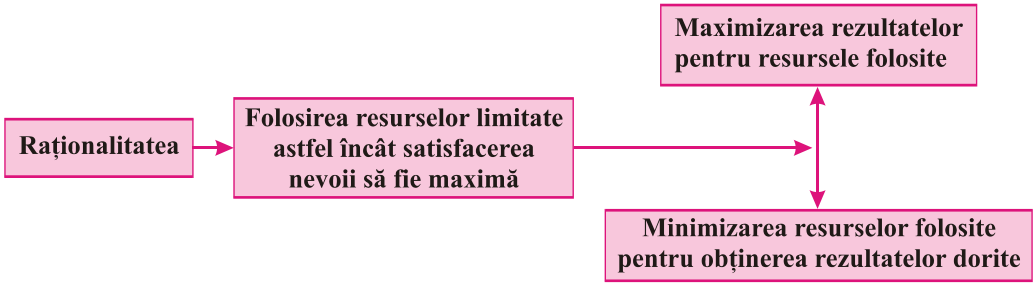
Raționalitatea
Folosirea resurselor limitate astfel încât satisfacerea nevoii să fie maximă
Maximizarea rezultatelor pentru resursele folosite
Minimizarea resurselor folosite pentru obținerea rezultatelor dorite

Fig. 2. *Raționalitatea în economie*

Raționalitatea economică presupune ca resursele limitate să fie utilizate în așa fel încât satisfacția obținută să fie maximă.

Indiferent de folosire sau refolosire, resursele sunt limitate. Dezvoltarea științei și a tehnicii oferă posibilitatea de a dezvolta și de a utiliza resursele într-un mod mai eficient. Consumul crește direct proporțional cu gradul de cultură și civilizație, ceea ce face ca nevoile să se mărească și să solicite tot mai multe resurse.

Indiferent de folosirea și diversificarea lor, resursele se limitează la potențialul dat de planetă. Deci, creșterea nevoilor nu este însoțită și de o creștere a resurselor. Acoperirea nevoilor suplimentare se realizează numai prin utilizarea mai rațională a resurselor limitate.

În cazul resurselor ce nu sunt folosite în concordanță cu principiul rațională-tății, apare în economie risipa de resurse sau un consum mare de resurse pentru satisfacerea unei unități de nevoi. Acest fenomen apare pentru:

- producție mai mare decât cerința;
- producție nesolicitată;
- producție de proastă calitate;
- producție cu consumuri de resurse mai mari decât îi permite tehnologia;
- activitate productivă ce poluează mediul ambiant.

Dacă resursele folosite cu activitatea economică a omului se recuperează sau nu, timpul cheltuit de om pentru producerea bunurilor reprezintă o resursă irecuperabilă. Resursa umană se dovedește a fi una dintre cele mai importante resurse, cu o contribuție majoră la fundamentarea conceptului de raționalitate economică.

Elemente de sinteză

- *Sistemul nevoilor este dinamic și nelimitat.*
- *Satisfacerea nevoilor se realizează prin consumul de bunuri.*
- *Toate elementele folosite de om în activitatea sa pentru satisfacerea nevoilor formează resursele, pe baza cărora își poate asigura consumul.*
- *Resursele, spre deosebire de nevoi, sunt limitate.*
- *Obiectivul activității economice îl constituie funcția de maximizare a efectelor utile prin minimizarea consumului de resurse.*
- *Raționalitatea cere omului să obțină o producție mai mare, cu același efort sau cu un efort mai mic.*
- *Expresia raționalității în activitatea economică se numește eficiență. A avea eficiență înseamnă satisfacerea trebuințelor mai mari cu aceleași resurse sau cu resurse mai puține.*
- *Creșterea consumului se realizează direct proporțional cu gradul de cultură și civilizație.*
- *Pentru resursele care nu sunt folosite în concordanță cu principiul raționalității apare în economie risipa de resurse.*

Termeni cheie

Nevoi elevate, nevoi de vârf, bunuri palpabile (tangibile), servicii, satisfactori, prodfactori, bunuri marfare, bunuri nonmarfare, complementaritatea bunurilor, substituibilitatea bunurilor, bunuri corporale, bunuri incorporale, resurse naturale, resurse economice, resurse primare, resurse derivate, resurse regenerabile, resurse neregenerabile, resurse recuperabile, resurse nerecuperabile, efecte utile, raționalitate, principiul maximului economic, principiul minimului economic.

Dicționar

• **Bunuri** – tot ce este folositor, mijloacele de satisfacere a nevoilor și activității oamenilor.

• **Economie** – ansamblul activităților interdependente prin care oamenii utilizează resurse limitate, cu întrebuințări alternative, în vederea producerii de bunuri economice pentru a acoperi nevoile concrete nelimitate.

• **Resurse regenerabile** – acele resurse pe care omul le poate produce și reproduce continuu.

• **Resurse umane** – categorie a resurselor economice care sintetizează potențialul de muncă al unei țări, al unei zone geografice.

• **Risipa de resurse** – diferența dintre consumul de resurse naturale sau create de om pe unitatea de produs cu tehnicile și tehnologiile folosite și un consum mai mic, realizat cu tehnicile și tehnologiile disponibile, neaplicate în economie, la care se adaugă bunuri produse și nevândute.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Enumerați nevoile apărute în funcție de cele trei dimensiuni ale ființei umane.

2. Exemplificați trei nevoi concretizate, pe care le considerați elevate din punctul dumneavoastră de vedere.

3. Exemplificați trei nevoi concretizate, pe care le considerați de vârf din punctul dumneavoastră de vedere.

4. Exemplificați trei categorii de bunuri și servicii de consum personal și trei nevoi pe care purtătorul lor le acoperă direct din bunurile produse.

5. Explicați existența celor două căi de acoperire a nevoilor.

6. Explicați existența bunurilor economice.

7. Motivați faptul că activitatea economică este o parte a activității sociale, dictată de procesul limitării resurselor.

8. Enumerați cinci activități sociale ce pot fi considerate activități economice.

9. Enumerați motivele pentru care considerați că oamenii trebuie să acționeze conform principiului raționalității.

10. Interpretați risipa de resurse în economie.

11. Exemplificați trei produse cunoscute de dumneavoastră și pentru care îmbunătățirea producției presupune aplicarea principiului minimului.

12. Considerați că se poate impune o regulă sau alta a principiului raționalității în viața economică?

13. Motivați faptul că resursa umană reprezintă cea mai importantă resursă în viața economică și socială.

Unitatea de învățare 2

Cererea

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să interpretați cererea, ca expresie a trebuințelor individului;*
- *să sesizați împrejurările care favorizează cererea și evoluția acesteia.*

2.1. Cererea şi legea cererii

Alocarea veniturilor băneşti limitate pentru achiziționarea diferitelor bunuri necesare satisfacerii nevoilor de consum derivă din comportamentul consumatorilor.

Preferințele consumatorilor se concretizează în structurile cererii, cerere manifestată pe piața bunurilor de consum.

Teoria cererii stă la baza alocării veniturilor băneşti limitate de consumatorii raționali care se decid să cumpere bunuri diferite.

***Cererea** reprezintă cantitatea dintr-o anumită marfă care poate fi cumpărată de un individ, într-o perioadă determinată de timp, la un preț unitar dat.*

Prin însumarea cererii tuturor cumpărătorilor de pe piața unui anumit bun (produs) rezultă cererea totală de piață a acelui bun.

Cererea exprimă raporturile în legătură cu:

a) cantitatea maximă dintr-un bun, care la un anumit preț este dorită şi poate fi cumpărată;

b) prețul maxim care poate fi achitat pentru cumpărarea unei cantități din bunul dorit.

În funcție de natura bunurilor ce fac obiectul cererii, se disting:

- ***cererea pentru bunuri substituibile*** (de exemplu: uleiul de măsline şi uleiul de floarea-soarelui);
- ***cererea pentru bunuri complementare*** (de exemplu: autovehicule şi benzină);
- ***cererea derivată*** (de exemplu: cererea pentru făină este determinată de cererea pentru pâine).

Rolul determinant în modificarea cererii îl are ***prețul***. Modificarea prețului unitar, în sensul reducerii sale, determină procesul de ***extindere*** a cererii, de creştere a cantității solicitate, în timp ce creşterea prețului unitar determină ***contracția***, respectiv, scăderea cantității cerute pe piața unui produs.

Relația dintre evoluția prețului unitar (variabilă independentă) şi cererea de pe piața unui produs (variabilă dependentă) poate fi ilustrată cu ajutorul unui tabel şi al unui grafic.

Exemplu: Efectul modificării prețului asupra cantității cerute

Prețul unitar (P) al produsului (lei)	Cantitatea cerută (Q) (unități/săptămână)
300	100
250	300
200	500
150	700
100	900
50	1100

Raporturile de cauzalitate dintre modificarea prețului unitar al unui bun și schimbarea cantității cerute reprezintă conținutul legii generale.

Dacă reprezentăm datele din exemplul de mai sus, în sistem cartezian, consemnăm pe axa *Ox* cantitatea cerută (*Q*) și pe axa *Oy* prețul unitar (*P*), se obține diagrama sau curba cererii (figura 1).

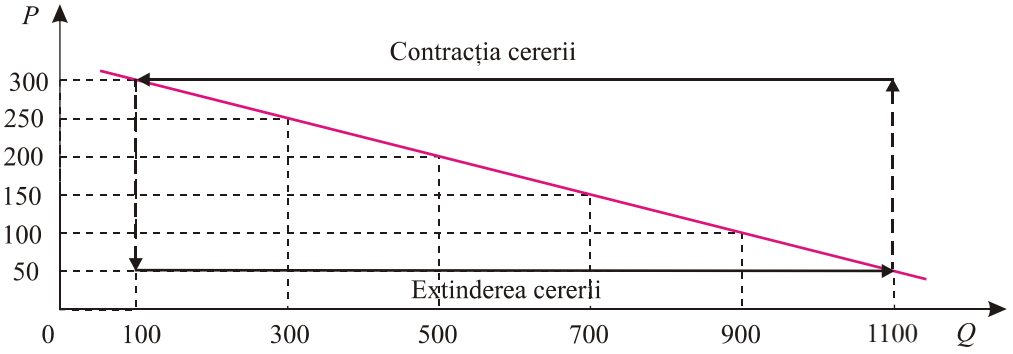

Fig. 1. *Contracția și extinderea cererii*

Corespunzător legii generale:

a) Creșterea prețului unitar al unui produs determină reducerea cantității din produsul respectiv.

b) Reducerea prețului unitar al unui produs determină creșterea cantității din produsul respectiv.

Gradul de sensibilitate a cererii la modificarea împrejurărilor ce o determină se numește ***elasticitatea cererii***. În teoria și practica economică o importanță deosebită o prezintă studierea elasticității cererii în raport de preț și de venit.

2.2. Elasticitatea cererii: importanța și factorii ei

Elasticitatea cererii *exprimă modificarea mărimii cererii în funcție de acțiunea anumitor factori (preț, venit).*

Coeficientul elasticității cererii (K_{ec}) arată gradul, fracțiunea sau procentul modificării cererii în funcție de schimbarea prețului sau a altei condiții a cererii. Se determină pe baza raportului dintre modificarea cererii (variabilă dependentă) și modificarea unui factor al cererii (variabilă independentă).

• *Coeficientul elasticității cererii pentru bunul X în funcție de modificarea prețului acestui bun* ($E_{ec/p}$) se poate calcula astfel:

$$K_{ec/p} = -\frac{\Delta Q}{Q_0} : \frac{\Delta P}{P_0} = -\frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} : \frac{P_1 - P_0}{P_0} \text{ sau } K_{ec/p} = -\frac{\Delta\%Q}{Q\%P}$$

unde: $K_{ec/p}$ – coeficientul de elasticitate a cereri în funcție de preț;
ΔQ – variația cererii unui bun economic;
ΔP – variația prețului unui bun economic;
Q_1 – cererea la nivelul curent;
Q_0 – cererea la nivelul de bază;
P_1 – prețul la nivelul curent;
P_0 – prețul la nivelul de bază, inițial;
$\Delta\%Q$ – modificarea procentuală a cererii pentru bunul X;
$\Delta\%P$ – modificarea procentuală a prețului unitar pentru bunul X.

Categoriile de bunuri economice, după elasticitatea cererii în funcție de preț, sunt:

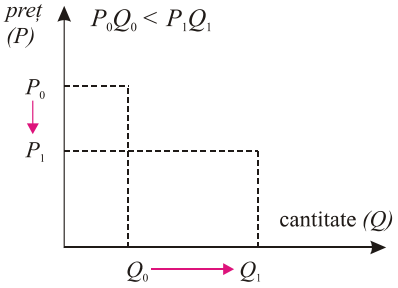

Fig. 2. *Bunuri cu cerere elastică*

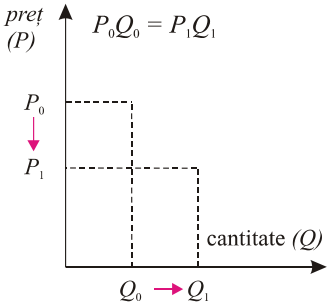

Fig. 3. *Bunuri cu cerere de elasticitate unitară*

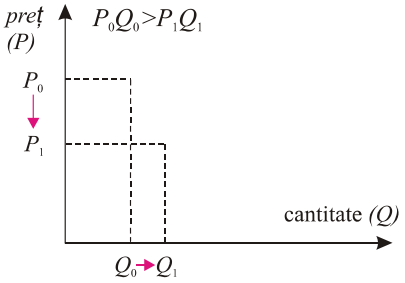

Fig. 4. *Bunuri cu cerere inelastică*

1. *Bunuri cu cerere elastică* – bunuri a căror cerere crește dacă prețul lor scade, astfel încât volumul valoric al vânzărilor crește.

Este specifică bunurilor care au o grupă mare de înlocuitori și nu de strictă necesitate pentru consumator. Se caracterizează prin faptul că, modificarea prețului unitar (creșterea sau scăderea) determină modificarea în sens contrar a cantității cerute, mai intensă.

2. *Bunuri cu cerere de elasticitate unitară* (sau egală cu 1) – bunuri a căror cerere crește dacă prețul lor scade, dar volumul valoric al vânzărilor rămâne același.

Se caracterizează prin faptul că, modificarea prețului unitar (creșterea sau scăderea) determină modificarea în sens contrar a cantității cerute cu aceeași intensitate.

3. *Bunuri cu cerere inelastică* (sau cu elasticitate subunitară) – bunuri a căror cerere crește dacă prețul lor scade, dar volumul valoric al vânzărilor scade.

Cererea inelastică (rigidă) este specifică pentru majoritatea bunurilor considerate de strictă necesitate pentru consumator. Se caracterizează prin aceea că, modificarea prețului unitar (creștere sau scădere) determină modificarea în sens contrar a cantității solicitate, dar mai lentă.

În funcție de valorile luate de coeficientul de elasticitate a cererii în funcție de preț avem:

1) bun cu cerere *elastică*, când $K_{ec/p} > 1$;
2) bun cu cerere *unitară*, când $K_{ec/p} = 1$;
3) bun cu cerere *inelastică*, când $K_{ec/p} < 1$.

Exemplu: Să presupunem că prețul bunului X se reduce de la 300 u.m. la 250 u.m., iar cantitatea cerută crește de la 200 la 400 de unități. Coeficientul elasticității cererii pentru bunul X, în funcție de preț, este egal cu:

$$K_{ec/p} = -\left(\frac{400-200}{200} : \frac{250-300}{300}\right) = 6.$$

Este vorba de bun cu cerere elastică.

• *Coeficientul elasticității cererii pentru bunul X în funcție de venit ($K_{ec/V}$)* se calculează ca raport între procentul modificării cantității cerute și procentul modificării venitului, în condițiile în care ceilalți factori, care determină cererea pentru bunul X, rămân neschimbați.

$$K_{ec/V} = \frac{\Delta Q}{Q_0} : \frac{\Delta V}{V_0} = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} : \frac{V_1 - V_0}{V_0} \text{ sau } K_{ec/V} = \frac{\Delta\%Q}{\Delta\%V}$$

unde: $K_{ec/V}$ – coeficient de elasticitate a cererii în funcție de venit;
ΔQ – variația cererii unui bun economic;
ΔV – modificarea absolută a venitului;
Q_1 – cererea la nivelul curent;
Q_0 – cererea la nivelul de bază;
V_1 – venitul curent al consumatorului;
V_0 – venitul inițial al consumatorului;
$\Delta\%Q$ – modificarea procentuală a cererii pentru bunul X;
$\Delta\%V$ – modificarea procentuală a venitului.

Cererea se află în relație pozitivă cu venitul, deoarece modificarea venitului, prețul constant (variabilă independentă), atrage după sine modificarea în același sens a cererii.

$K_{ec/V}$ are o valoare pozitivă și este diferit pentru bunuri și grupe de bunuri. Când venitul crește, va crește și cererea, dar nu în mod identic pentru toate categoriile de bunuri.

În funcție de nivelul veniturilor și a preferințelor consumatorilor pentru categorii diferite de bunuri, cererea în raport de venit este:

1) *elastică*, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea mai mult decât proporțională a cererii: $K_{ec/V} > 1$;

2) *unitară*, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea strict proporțională a cererii: $K_{ec/V} = 1$;

3) *inelastică*, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea mai lentă a cererii, în același sens: $K_{ec/V} < 1$.

Elemente de sinteză

- *Nevoile oamenilor se regăsesc sub forma cererii de bunuri și servicii.*
- *Cererea exprimă nevoile satisfăcute prin cumpărarea de bunuri și servicii de pe piață în funcție de mărimea prețului.*
- *În cadrul pieței, dacă prețul crește, cererea scade și, invers, dacă prețul scade, cererea crește.*
- *În timp, cererea se modifică, crește sau scade. Modificarea mărimii cererii în funcție de factorii ce o determină se numește elasticitatea cererii.*
- *Cei mai importanți factori de modificare a cererii sunt: prețul și venitul. Apare elasticitatea cererii în funcție de preț și elasticitatea cererii în funcție de venit.*

Termeni cheie

Bunuri substituibile, bunuri complementare, cerere derivată, elasticitatea cererii în funcție de preț, elasticitatea cererii în funcție de venit.

Dicționar

• **Cererea** – cantitatea (kilograme, litri, bucăți) dintr-un bun pe care un cumpărător sau toți cumpărătorii dintr-un spațiu economic intenționează să o achiziționeze într-o perioadă de timp, la niveluri diferite ale prețului unitar.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Explicați conceptul de elasticitate a cererii.

2. În luna noiembrie, față de luna octombrie, prețul unitar al bunului *X* scade de la 200 u.m. la 150 u.m., iar cererea crește de la 4000 la 6000 de bucăți. Acest bun are, în raport de preț:

a) o cerere elastică; **b)** o cerere unitară; **c)** o cerere inelastică.

3. Explicați procesele de contracție și extindere a cererii.

4. O creștere a venitului de la 10 000 u.m. la 15 000 u.m. antrenează o evoluție a cererii pentru un bun economic de la 10 bucăți la 8 bucăți. Calculați coeficientul de elasticitate a cererii în funcție de venit. Comentați rezultatul.

Unitatea de învățare 3

Consumatorul și comportamentul său

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți noțiunile de utilitate, alegere și comportament al consumatorului;*
- *să studiați și comparați diferite situații în vederea alegerii variantei optime de consum.*

3.1. Utilitatea economică

O parte din nevoi se satisfac pe baza bunurilor libere, iar cealaltă parte pe baza bunurilor economice obținute din activitatea oamenilor. Bunurile economice în raport de nevoi sunt insuficiente, iar modul lor de asigurare presupune costuri.

Consumatorul este cel mai în măsură să-și aleagă bunurile de care are nevoie și față de care adoptă un anumit comportament. Comportamentul consumatorului reprezintă ansamblul reacțiilor (atitudini, măsuri, acțiuni, inițiative) pe care acesta le are în legătură cu satisfacerea nevoilor prin folosirea bunurilor economice existente. Raționamentul acestui concept pornește de la utilitatea bunurilor economice. De-a lungul timpului, s-au constatat mai multe modalități de abordare a conceptului de utilitate, care de multe ori au vizat o analiză interdisciplinară. Cele mai consacrate modalități se referă la aspectele tehnice, respectiv economice, ale utilității. *Sub aspect tehnic,* ***utilitatea*** *reprezintă capacitatea unui bun de a satisface o nevoie (a individului, de producție, a societății), capacitate care decurge și se exprimă prin trăsăturile, caracteristicile și însușirile intrinseci ale fiecărui bun sau clase omogene de bunuri.* Sensul economic al acestuia include raportarea la o nevoie, la o trebuință a consumatorului.

> ***Utilitatea economică*** *reprezintă satisfacția pe care speră un consumator că o va obține, în condiții determinate de timp și de loc, prin folosirea unei cantități (doze) determinate dintr-un bun economic.*

Aprecierea utilității economice are un caracter eminamente individual și subiectiv, ea fiind diferită de la un individ la altul. Un bun poate avea utilitate economică pentru un individ, dar nu are pentru altul. Ea depinde de raportul pe care fiecare îl stabilește între proprietățile unui bun și intensitatea nevoilor, raport influențat de nivelul de cultură, de gradul de informare, de aspirațiile fiecăruia, precum și de cantitatea bunurilor la care are acces. Mai mult, pentru un individ, fiecare element dintr-o mulțime de bunuri identice are utilitate economică diferită.

Utilitatea poate fi analizată ținând cont de trei elemente:

– să existe un consumator cu gusturi și preferințe;
– bunul să existe pe piață;
– consumatorul să nu dețină nici o unitate din acel bun.

Utilitatea economică poate fi:

• utilitate individuală (u_i), adică satisfacția adusă de fiecare doză consumată;

• utilitate totală (U_T), adică suma utilităților individuale:

$$U_T = \sum u_i = u_1 + u_2 + ... + u_n$$

• utilitate marginală (U_{mg}), satisfacție obținută prin consumarea ultimei doze dintr-un bun:

$$U_{mg} = \frac{\Delta U_T}{\Delta Q}.$$

unde: U_{mg} – utilitate marginală;
ΔU_T – sporul de utilitate totală;
ΔQ – sporul cantității consumate.

Exemplu: Un consumator obține prin consumarea a șase doze dintr-un bun utilități totale și marginale conform tabelului alăturat:

Utilități (Q)	1	2	3	4	5	6
U_T	10	18	24	27	27	25
U_{mg}	10	8	6	3	0	–2

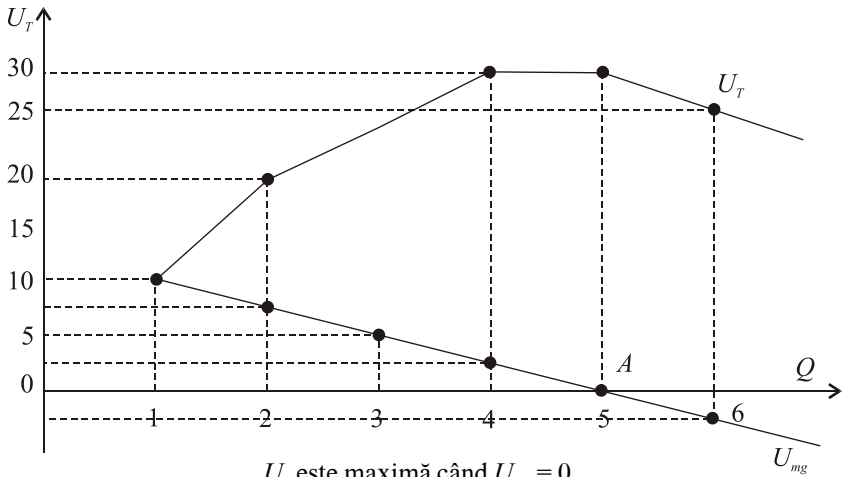

U_T este maximă când $U_{mg} = 0$
A – punct de saturație

Dacă un bun X este format din n unități (doze): x_1, x_2, x_3, ..., x_n cu utilități individuale u_1, u_2, u_3, .., u_n diferite, pozitive dar descrescătoare ($u_1 > u_2 > ... > u_n$), atunci utilitatea totală (U_T) este:

$$U_T = u_1 + u_2 + u_3 + ... + u_n.$$

Desenul de mai sus indică faptul că, atunci când crește cantitatea consumată, crește și utilitatea totală, iar utilitatea marginală adițională adusă de fiecare nouă doză consumată este din ce în ce mai mică și tinde spre zero când nevoile de consum sunt satisfăcute integral.

$$U_{mg} = \frac{\Delta U_T}{\Delta Q_x}$$

Exemplu: Să presupunem că din bunul X (grâu) se află pe piață la dispoziția cumpărătorului 11 unități (doze): din acestea sunt necesare doar 10 pentru satisfacerea unui ansamblu de nevoi (hrană, alimentația animalelor, a păsărilor de curte, a păsărilor de apartament, semințe, rezerve).
Să se calculeze utilitatea individuală (u_i) și utilitatea totală (U_T).
Pentru un cumpărător, fiecare unitate din oferta de grâu are o utilitate diferită: se presupune (vezi tabelul) că prima unitate, care servește pentru satisfacerea celei mai stringente nevoi – hrana –, are cea mai mare utilitate (100 – ...). Cea de-a doua, folosită pentru semințe, corespunde unei nevoi mai puțin stringente și are o utilitate mai redusă. Pentru consumator reprezintă o utilitate adițională de 95 etc. Dacă consumul se mărește la unsprezece unități, ultima unitate depășește nevoia consumatorului și va avea utilitatea zero.

Utilitatea individuală (u_i) și utilitatea totală (U_T).

Unitatea (doza) consumată (Q_x)	**Utilitatea individuală (u_i)**	**Utilitatea totală (U_T) (consumul cumulat)**
I	100	100
a II-a	95	195
a III-a	80	275
a IV-a	70	345
a V-a	65	410
a VI-a	55	465
a VII-a	50	515
a VIII-a	40	555
a IX-a	30	585
a X-a	15	600
a XI-a	0	600

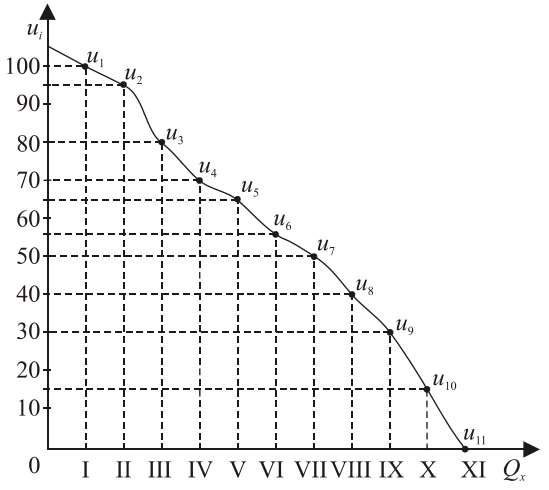

Fig. 2. *Curba utilității individuale și aria acesteia.*

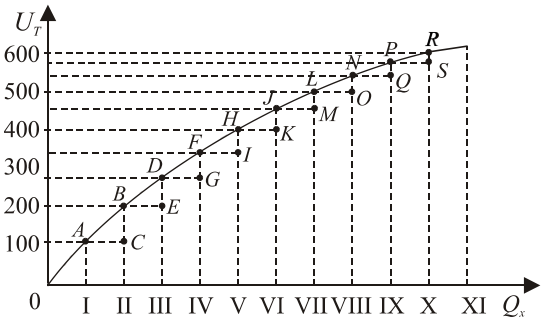

Fig. 3. *Curba utilității totale*

Utilitatea marginală a fiecăreia dintre dozele (cantitățile) x_1, x_2, ..., x_{11} este exprimată prin raportul dintre sporul de utilitate totală și sporul cantității consumate pentru realizarea sporului de utilitate.

$$U_{mx_2} = \frac{BC}{AC}; \quad U_{mx_3} = \frac{DE}{BE}; \quad U_{mx_4} = \frac{FG}{DG}; \quad U_{mx_5} = \frac{HI}{FI}$$

Dar $AC = BE = DG = FI$, iar $BC > DE > FG > HI$, rezultă că: $U_{mx_2} > U_{mx_3} > U_{mx_4} > ... > U_{mx_{11}}$, ceea ce permite exprimarea legii utilității marginale descrescânde.

Legea utilității marginale (*Legea lui Gossen*) arată că atunci când cantitatea consumată dintr-un produs (bun economic) crește, utilitatea marginală a produsului (adică utilitatea adițională, adăugată de ultima unitate) tinde să se diminueze, astfel: **„mărimea intensității unei plăceri descrește progresiv până la saturare, dacă respectiva plăcere este satisfăcută continuu și neîntrerupt, iar utilitatea totală crește cu o mărime descrescătoare până la punctul de saturație”**.

Consumând continuu un bun se atinge, la un moment dat, un prag de saturație, iar în cazul în care consumul continuă să crească, există riscul apariției zonei de insatisfacție. Punctul de saturație este atins când utilitatea marginală devine nulă, când sporirea cantității consumate nu mai aduce satisfacție.

3.2. Alegerea consumatorului

Consumatorul, ca orice agent economic, trebuie să aleagă:

– multitudinea trebuințelor resimțite ce îl obligă să decidă pe care să le poată satisface, în ce ordine și în ce proporție, stabilind o prioritate;

– întrebuințările alternative ale bunurilor, complementaritatea sau substituibilitatea lor determinându-l să aleagă produsele pe care le preferă și în cantitățile dorite.

Combinarea în consum a diferitelor cantități din bunurile x, y, z pentru care consumatorul scontează să obțină o anumită utilitate (satisfacție) formează programul de consum. Programele de consum se află sub influența unei multitudini de factori de natură complexă exprimând obiceiurile, tabieturile, gusturile și preferințele unui consumator.

Ele poartă, pe lângă amprenta propriei personalități – influențată de nivelul socio-profesional și de caracteristicile socio-psihologice ale individului – și o

încărcătură socială, indusă în principal prin mass-media – (publicitate, reclame, sondaje). Programele de consum sunt proprii unui anumit consumator, având o puternică determinare subiectivă, individuală. Prin realizarea unui asemenea program, fiecare consumator își va cheltui în mod specific venitul, astfel încât, în funcție de prețuri, să achiziționeze cantități mai mari sau mai mici din bunurile x, y, z pe care le-a preferat. Modul de alegere a consumatorului rațional trebuie să fie guvernat de principiul eficienței. Va compara în permanență *satisfacerea* resimțită în urma achiziționării și consumului cantităților din respectivele bunuri cu *efortul* concretizat în venitul bănesc.

Alegerea consumatorului rațional constă în găsirea acelui program de achiziții și consum care să-i asigure cea mai mare satisfacție (utilitate economică totală) prin cheltuirea (sacrificarea) venitului său limitat. Deoarece dispune de un buget limitat, criteriul esențial în orientarea alegerii îl constituie maximizarea satisfacției obținute pentru o unitate monetară cheltuită în vederea procurării bunurilor de care are nevoie. Acest lucru se exprimă, din punct de vedere matematic, prin raportul între utilitatea marginală a unui bun și prețul său. Consumatorul rațional optează pentru bunul al cărui raport, astfel calculat, are valoarea cea mai mare sau eficiența maximă.

Exemplu: **a.** Presupunem că venitul consumatorului pe timp limitat (V) este de 3 000 u.m., iar prețurile unitare ale produselor A și B, P_A și P_B sunt egale, de 1 000 u.m. Utilitățile marginale la bunul $A = 10 : 8$ și la $B = 8 : 7$. Consumatorul cumpără o unitate din bunul A, care-i asigură cea mai mare utilitate marginală: 10, pentru care cheltuie 1000 u.m. Cu restul de 2 000 u.m. cumpără a doua unitate din bunul A și prima unitate din bunul B, pentru că raportul utilitate marginală / preț (efort / efect) este identic pentru cea de a doua doză din A și prima din B.

Achizițiile consumatorului vor fi: $q_A = 2$, $q_B = 1$, iar satisfacția resimțită este $U_T = 10 + 8 + 8 = 26$.

b. În cazul în care prețurile celor două bunuri sunt diferite, $P_A = 2000$, iar $P_B = 1000$, Venitul = 9000, U_{mg} pentru fiecare u.m. cheltuită, în cazul în care cumpără prima unitate din A va fi $10 / 2000 = 0{,}005$, iar prima unitate din $B = 8 / 100 = 0{,}008$. În mod normal, el va opta pentru prima unitate din B pentru că $U_{mB} / P_B > U_{mA} / P_A$.

Programul de achiziții este dat de formula:

$$U_{mA} / P_A = U_{mB} / P_B \text{ sau } U_{mA} / U_{mB} = P_A / P_B.$$

În concluzie, un consumator obține maximum de utilitate (satisfacție) în condițiile venitului disponibil dat, când raportul *utilitate marginală – preț unitar* al celor două bunuri este identic, sau când raportul dintre utilitățile marginale ale celor două bunuri este egal cu raportul dintre prețurile lor unitare.

3.3. Costul de oportunitate

Teoria economică studiază modul în care societatea identifică și utilizează resursele rare de care dispune pentru satisfacerea diferitelor nevoi. Pentru o persoană, resursele reprezintă venitul de care dispune, iar nevoile vizează bunurile pe care ar dori să le consume. În condițiile veniturilor limitate este necesară alegerea, adică stabilirea unor priorități în satisfacerea nevoilor.

Alegerea este posibilă deoarece veniturile au utilizări alternative, putând fi cheltuite corespunzător opțiunilor fiecărei persoane. Limitarea resurselor, a veniturilor la nivel individual, se regăsește în proporții diferite, sub forma unor dileme prin care trec oamenii, companiile, organizațiile și guvernele.

Atât persoanele fizice cât și persoanele juridice, toate unitățile economice sunt obligate să facă alegeri, opțiuni economice pentru rezolvarea problemei tensiunii dintre nevoi și resurse.

Teoria economică soluționează problema raritații fie prin creșterea cantității și calității bunurilor produse, pe baza alegerii acelor metode ce permit folosirea eficientă și economisirea resurselor rare, fie prin mai buna distribuire a bunurilor. Ambele procese conduc la satisfacerea cât mai deplină a nevoilor.

Utilizarea eficientă și economisirea resurselor rare, bazată pe alegeri raționale, reprezintă un principiu general al organizării unei activități / economii. Dintre multiplele variante de folosire a resurselor rare, oamenii sunt puși în situația alegerii aceleia care le permite obținerea de bunuri într-o cantitate mai mare și de calitate ridicată.

Cea mai bună alternativă la care se poate renunța când s-a luat decizia de a folosi resurse limitate pentru a produce sau a procura un bun economic se numește ***cost real al alegerii****.*

Presupunem că o persoană are 200 (RON) și dorește să achiziționeze o pereche de pantofi și / sau un costum care costă fiecare 200 (RON). Dacă alege să cumpere perechea de pantofi, costul real al acestei alegeri este renunțarea la cumpărarea costumului și invers.

Acest sacrificiu este interpretat ca fiind costul real al alegerilor pe care le facem în condițiile unor nevoi mai mari decât existentul de bunuri, fiind considerat ***cost alternativ*** sau ***de opțiune***.

Costul de oportunitate *(al șansei sacrificate) constă în prețuirea, aprecierea (în expresie fizică și / sau monetară) acordată celei mai bune dintre șansele sacrificate atunci când se face o alegere, când se adoptă o decizie de a produce, a cumpăra, a întreprinde o anumită acțiune dintr-o plajă posibilă. Măsoară „câștigul obținut" prin „pierderea" celei mai bune dintre variantele sacrificate.*

Costul de oportunitate se determină prin raportarea cantității din bunul la care se renunță la cantitatea câștigată.

$$C_{op} = -\frac{\Delta y}{\Delta x}$$

unde: C_{op} – costul de oportunitate;
Δx – modificarea cantității câștigate;
Δy – modificarea cantității la care se renunță.

Indiferent de felul operațiunii economice (de producție, de schimb, de consum) și de cine este subiectul (producător, consumator, individ, sociogrup sau stat), principiul costului de oportunitate presupune fie maximizarea utilității (a satisfacției, a plăcerii de a trăi, a producției și venitului), fie minimizarea efortului (a resurselor consumate, costurilor, renunțărilor la disponibilitățile bănești, a timpului liber sacrificat).

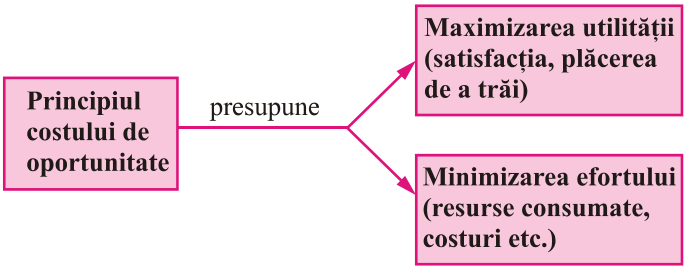
Principiul costului de oportunitate
presupune
Maximizarea utilității (satisfacția, plăcerea de a trăi)
Minimizarea efortului (resurse consumate, costuri etc.)

În concluzie, costul de oportunitate reprezintă valoarea șansei sacrificate, costul sacrificiului sau renunțării în procesul de alegere a variantei optime de alocare a resurselor. Costul de oportunitate se măsoară prin valoarea ce corespunde celei mai bune alternative sacrificate. Are aplicabilitate în procesul de alocare a resurselor umane, materiale, bănești, în utilizarea factorului timp.

Elemente de sinteză

- *Bunurile economice sunt destinate consumului.*
- *Utilitatea, în sens tehnic, reprezintă capacitatea unui bun de a satisface o nevoie.*
- *Aprecierea utilității are un caracter eminamente individual și subiectiv.*
- *Satisfacția resimțită de consumator cu fiecare unitate dintr-un bun economic consumat se numește utilitate marginală.*
- *Consumatorul are o mulțime de nevoi, iar resursele (veniturile) limitate.*
- *Esența alegerii pentru consumatorul rațional este acela de a găsi un program de cumpărare care să-i asigure cea mai mare satisfacție posibilă în condițiile venitului său limitat.*
- *Consumatorul, în condițiile veniturilor limitate de care dispune, stabilește priorități în satisfacerea nevoilor.*
- *Teoria economică a rarității resurselor are soluționare fie prin creșterea cantitativă și calitativă a bunurilor produse în condițiile folosirii eficiente a resurselor rare, fie prin mai buna distribuire a bunurilor.*
- *Alternativa cea mai bună în luarea deciziei privind folosirea resurselor limitate pentru producerea sau procurarea unui bun economic se numește costul real al alegerii.*
- *Costul de oportunitate reprezintă valoarea șansei sacrificate, costul sacrificiului sau al renunțării în alegerea variantei optime de alocare a resurselor.*

Termeni cheie

Utilitate economică, aspect tehnic al utilității, utilitate economică individuală, program de consum, cea mai bună alegere a consumatorului, teoria raritățiii resurselor, cost real al alegerii, principiul general al organizării activității economice.

Dicționar

• **Bunuri complementare** – bunuri a căror utilizare are loc numai împreună. Sunt denumite bunuri-pereche. Exemplu: exploatarea autovehiculului presupune consumul de carburanți.

• **Bunuri substituibile** – bunuri care în procesul utilizării se pot înlocui unul cu altul. Exemplu: la încălzirea locuinței se poate folosi gazul metan, cărbunele, lemnul sau electricitatea, ce se pot înlocui unul cu altul.

• **Consumator rațional** – individ care acționează pe criterii de eficiență, alegând bunurile în funcție de raportul utilitate marginală / preț, obligatoriu cel mai mare, de fiecare dată.

• **Costul oportunității** (al alegerii) – prețuirea, aprecierea (în expresie fizică și / sau monetară) acordată celei mai bune dintre șansele sacrificate atunci când se face o alegere, când se adoptă o decizie de a produce, a cumpăra, a întreprinde o anumită acțiune dintr-o plajă posibilă.

• **Doză** – unitatea consumată dintr-un bun.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Comparați sensul economic al utilității cu cel tehnic.

2. Explicați legea lui Gossen.

3. Argumentați faptul că aprecierea utilității economice prezintă un caracter subiectiv.

4. Consumând relațiile care se pot forma între mărimea consumului dintr-un bun economic, utilitatea totală și cea marginală a sa, completați în tabelul de mai jos indicatorii care lipsesc:

Cantitatea consumată (buc)	Utilitatea totală	Utilitatea marginală
1	30	30
2	?	10
3	48	?
4	?	6
5	58	?
6	?	2
7	60	?
8	?	–1

5. Explicați esența alegerii consumatorului rațional.

6. Motivați care dintre rapoartele de mai jos exprimă maximum de utilitate în condițiile venitului disponibil:

a. $U_{mA} = U_{mB}$; **b.** $U_{mB} / U_{mA} = 1$; **c.** $U_{mB} / U_{mA} = P_B / P_A$; **d.** $U_{mA} / U_{mB} = P_A / P_B$.

7. Un consumator dispune de un buget de 30 u.m. pentru a achiziționa bunuri de consum. Are de ales între bunurile *A* și *B*, care au prețurile P_A = 10 u.m.; P_B = 6 u.m. Nevoile de consum pot fi satisfăcute prin combinații multiple între cantități diferite din aceste bunuri. Are în vedere că, în funcție de numărul dozelor consumate, utilitatea marginală este diferită, așa cum rezultă din tabelul de mai jos.

Bunul economic / **Utilitatea marginală**	**Prima doză**	**A doua doză**	**A treia doză**	**A patra doză**	**A cincea doză**	**A șasea doză**
A	20	15	13	10	5	1
B	12	9	6	3	2	1

Să se determine programul de activități ce-i conferă consumatorului maximum de satisfacție.

8. Menționați principiul general al organizării unei activități economice.

9. Presupunem că o persoană dispune de 300 (RON) și dorește să achiziționeze un costum de haine sau o pereche de pantofi care costă fiecare 300 (RON). Dumneavoastră ce alegeți? Motivați-vă alegerea și costul de oportunitate apărut în acest caz.

Teme recapitulative

1. Scrieți informațiile corecte care completează spațiile libere:

a) Nevoile de grup sunt nevoi resimțite de oameni ca ... (1)... la diferitele ...(2)... și care se ...(3)... prin acțiunea ...(4)... a unor colectivități.

b) Caracteristica dominantă a bunurilor ...(1)... este ...(2)..., deoarece în totalitatea lor, față de nevoile care trebuie satisfăcute, sunt insuficiente la ...(3)... și ...(4)... calitativă.

c) Economia este acea parte a activității ...(1)..., dictată de procesul ... (2)... resurselor pentru acoperirea nevoilor și avantajate de ...(3)... resurselor ...(4)...

2. Precizați care dintre următoarele afirmații sunt corecte:

a) creșterea nevoilor se află în raport direct proporțional cu creșterea resurselor;

b) creșterea resurselor determină creșterea nevoilor;

c) nu există o relație de cauzalitate între nevoi și resurse;

d) ritmul de creștere a resurselor e devansat de ritmul de creștere a nevoilor;

e) creșterea și diversificarea nevoilor are ca rezultat o reducere absolută a volumului resurselor;

f) raritatea relativă a resurselor determină – în timp – reducerea nevoilor.

3. Raționalitatea economică presupune ca resursele limitate să fie utilizate în așa fel încât satisfacția să fie maximă.

a) Explicați principiul raționalității în economie.

b) Comparați regula maximului cu regula minimului.

c) Explicați noțiunea de eficiență.

4. În coloana **A** sunt enumerate categoriile de bunuri economice după elasticitatea cererii în funcție de preț, iar în coloana **B**, caracteristicile acestor bunuri. Asociați cifrele din coloana **A** cu literele corespunzătoare din coloana **B**.

A	B
1. Bunuri cu cerere elastică	**a.** bunuri a căror cerere creşte dacă preţul lor scade, iar volumul valoric al vânzărilor scade
2. Bunuri cu cerere de elasticitate unitară	**b.** bunuri a căror cerere creşte dacă preţul lor scade, iar volumul valoric al vânzărilor creşte
3. Bunuri cu cerere inelastică	**c.** bunuri a căror cerere creşte dacă preţul scade, dar volumul valoric al vânzărilor rămâne acelaşi
	d. bunuri a căror cerere scade dacă preţul lor scade, iar volumul vânzărilor rămâne acelaşi

5. Completați cel puțin două caracteristici ale resurselor din tabel:

Resurse	Caracteristici
primare	
naturale	
umane	
derivate	
materiale	

6. Un consumator dispune de un buget de achiziții de 30 u.m. și se confruntă cu prețurile $P_x = 2$, $P_y = 4$. Caută un program de achiziții și consum, care să-i maximizeze utilitatea totală, prin consumarea unor doze diferite.

Cantitatea (nr. dozei)	U_{mx}	U_{my}
I	10	20
II	9	18
III	8	17
IV	7	14
V	6	12
VI	4	9
VII	3	7
VIII	2	4
IX	1	1

Să se determine:

a) cel mai bun program de achiziții care să-i asigure maximizarea satisfacției (U_T);

b) mărimea acesteia.

7. Vă doriți o bicicletă performantă însă, la școală, se organizează o excursie la munte. Sunteți puși în situația de a alege. Cum procedați?

Test de evaluare

Scrieți litera corespunzătoare răspunsului corect.

1. După natura subiectului purtător, se disting:
a) nevoi individuale;
b) nevoi vitale;
c) nevoi elevate;
d) nevoi de vârf.

2. Resursele sunt limitate în condițiile în care:
a) scad permanent;
b) sunt insuficiente în raport cu nevoile;
c) cresc mai repede decât nevoile;
d) sunt neregenerabile.

3. Caracteristica dominantă a bunurilor economice este raritatea atunci când:
a) nu sunt produse niciodată în cantitățile solicitate de piață;
b) nu pot fi găsite pe piață atunci când este nevoie de ele;
c) accesul la ele presupune o anumită oboseală, un cost, o contraprestație, ceea ce le condiționează;
d) pot fi procurate numai la prețuri foarte mari.

4. Consumatorul are un comportament rațional atunci când:
a) nu face risipă;
b) dă dovadă de cumpătare;
c) își subordonează activitatea principiului eficienței;
d) se comportă ca o persoană inteligentă, capabilă să înțeleagă că societatea nu îi poate satisface toate trebuințele și acceptă strictul necesar din trebuințe.

5. Aprecierea utilității economice a unui bun (de exemplu: laptele) are:
a) un caracter obiectiv;
b) un caracter subiectiv;
c) atât un caracter obiectiv cât și unul subiectiv;
d) o însușire intrinsecă.

6. Utilitatea economică se realizează dacă:
a) un bun este produs într-o țară cu economie de piață și i se face o reclamă onestă;
b) un bun are capacitatea satisfacerii unei trebuințe și este oferit la un preț redus;
c) cumpărătorul este convins că un bun îi satisface o nevoie și îl cumpără;
d) orice bun are utilitate economică.

7. Cererea exprimă raporturile în legătură cu:
a) cantitatea maximă dintr-un bun, care la un anumit preț este dorită și cumpărată;
b) prețul minim ce poate fi achitat pentru cumpărarea unei cantități din bunul dorit;
c) cantitatea minimă dintr-un bun, care la un preț anumit este dorită și cumpărată;
d) prețul mediu achitat pentru procurarea unui bun.

8. Bunurile cu cerere elastică sunt:

a) bunuri a căror cerere crește dacă prețul scade, iar volumul valoric al vânzărilor scade;

b) bunuri a căror cerere crește dacă prețul scade, iar volumul valoric al vânzărilor crește;

c) bunuri a căror cerere crește dacă prețul scade, iar volumul valoric al vânzărilor rămâne același;

d) bunuri a căror cerere scade dacă prețul scade, iar volumul valoric al vânzărilor rămâne același.

9. Principiul costului de oportunitate presupune:

a) maximizarea utilității;

b) minimizarea efortului;

c) maximizarea efortului;

d) atât minimizarea efortului cât și maximizarea utilității.

Barem de notare: Fiecare item are o singură variantă corectă de răspuns, pentru care se acordă *1 punct*. Pentru răspuns incorect sau lipsa acestuia se acordă *0 puncte*. Pentru testul de evaluare se acordă *1 punct* din oficiu.

TEMA 2

PRODUCĂTORUL / ÎNTREPRINZĂTORUL ŞI COMPORTAMENTUL SĂU RAȚIONAL

„Indivizii își aleg acțiunile pe baza avantajelor nete pe care le așteaptă. Acțiunile lor modifică, însă, continuu, beneficiile și costurile relative ale opțiunilor pe care le observă ceilalți. Când rata beneficiului așteptat față de costul așteptat al unei acțiuni crește, oamenii fac mai mult din acea acțiune…”

Paul Heyne
Modul economic de gândire, 1991

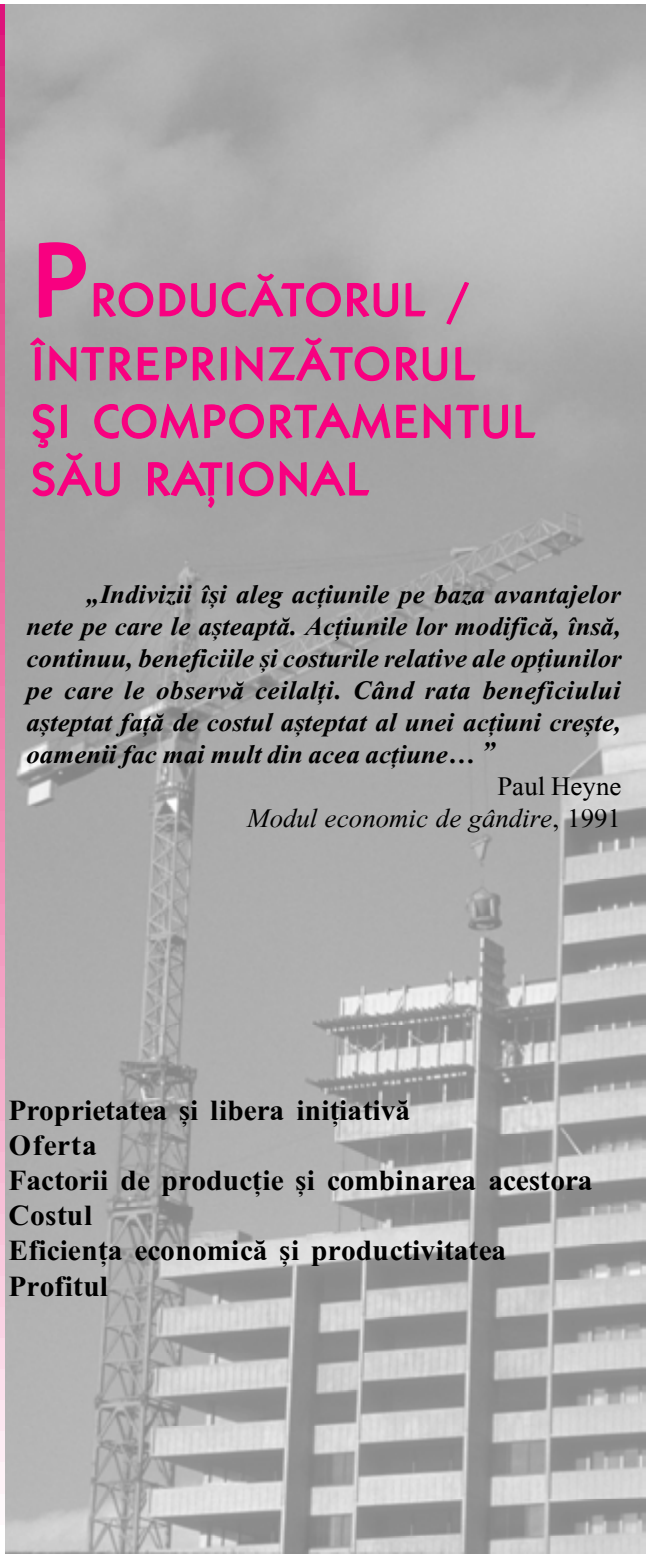

1. **Proprietatea și libera inițiativă**
2. **Oferta**
3. **Factorii de producție și combinarea acestora**
4. **Costul**
5. **Eficiența economică și productivitatea**
6. **Profitul**

Unitatea de învățare 1

Proprietatea și libera inițiativă

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți noțiunile de proprietate și liberă inițiativă;*
- *să comparați situația economică bazată pe liberă inițiativă cu cele unde aceasta este inexistentă sau redusă;*
- *să sesizați rolul primordial al proprietății private comparativ cu celelalte forme de proprietate.*

1.1. Proprietatea

***Proprietatea** reprezintă un raport social concretizat într-un înscris privind dreptul efectiv al unei persoane asupra unor bunuri economice create sau existente în societate.*

Proprietarul se bucură și dispune de un bun în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.

Titularul proprietății exercită atributele proprietății:

I. ***dreptul de posesie*** – prerogativa proprietarului de a stăpâni în fapt, *direct* și *nemijlocit* bunul în interes propriu.

II. ***dreptul de folosință*** – capacitatea proprietarului de a utiliza bunul în propriul său interes, dobândind în proprietate serviciile și veniturile pe care le poate obține din acestea;

III. ***dreptul de dispoziție*** – puterea proprietarului de a înstrăina bunul sau de a constitui asupra lui drepturi reale în favoarea altuia, precum și de a consuma sau de a distruge, chiar fără folos, lucrul ce-i aparține;

IV. ***dreptul de uzufruct*** – dreptul de a se folosi de rodul unui bun, de venitul unei moșteniri, de dobânda unui împrumut.

Proprietatea se prezintă sub forma unității a două elemente, *obiectul* și *subiectul* proprietății.

• *Obiectul proprietății* este constituit din ***bunuri***.

Bunurile se clasifică după mai multe criterii:

a) *după forma materială*, bunurile se pot grupa în:
- *obiecte stabile*;
- *servicii*;
- *informații*;

b) *după gradul de prelucrare*, bunurile pot fi:
- *primare*: desprinse direct din natură;
- *intermediare*: aflate în diferite faze succesive de prelucrare;
- *finale*: ce nu mai sunt supuse nici unei transformări.

c) *după destinație*, bunurile economice se împart în bunuri *de consum* sau *de satisfacție* (satisfactori) și bunuri pentru producție (prodfactori). Alegerea între satisfactori și prodfactori nu este absolută, un bun economic putând fi utilizat în ambele sensuri. De exemplu: fructele consumate ca atare sunt satisfactori, dar folosite ca materie primă pentru compoturi, sucuri devin prodfactori.

d) *după modul în care circulă de la producător la consumator*, se disting *bunuri economice* cu caracter de mărfuri și bunuri care circulă fără a fi mărfuri.

În economia de piață, o deosebită importanță o prezintă acele bunuri ce au caracter de marfă sau îmbracă o formă bănească de măsurare.

• *Subiectul proprietății* îl formează ***agenții*** vieții economice. Subiecții sunt *indivizii* – persoane fizice, familia – *sociogrupurile* și *organizațiile* (naționale și internaționale).

a) *Indivizii* reprezintă subiecți ai proprietății în oricare din formele ei. Ei acționează într-un cadru dat, istoricește constituit.

Indivizii producători, prin acțiunea lor, întruchipează atât posesiunea, dispoziția, uzufructul, cât și modul de utilizare directă a obiectului proprietății.

Indivizii care nu sunt și producători nu pot utiliza bunurile lor decât prin salariați, iar rezultatele (uzufructul) se împart între proprietarii neproducători și producătorii direcți.

Prin întruchiparea posesiunii, dispoziției și însușindu-și o parte din uzufruct, proprietarii neproducători reprezintă un grup important al agenților economici din oricare țară.

b) *Sociogrupurile* sunt constituite dintr-o mulțime de indivizi reuniți pe baza existenței a cel puțin unei trăsături comune, obiective, care generează comportamente și interese similare pentru membrii grupului. Ele dau naștere societăților pe acțiuni, cooperativelor sau altor forme de proprietate asociativă.

c) *Organizațiile*, constituite pe baza unor criterii bine stabilite, pot fi naționale și internaționale. Cele naționale pot fi sub forma uniunilor de întreprinderi sau cooperative constituite după criteriul zonal, de ramură, teritorial. Însuși statul, ca subiect al proprietății, poate fi considerat o astfel de organizație. În ce privește organizațiile internaționale, acestea se constituie prin asocierea agenților economici și a organizațiilor din două sau mai multe țări.

1.2. Pluralismul formelor de proprietate

În timp, omenirea a cunoscut principalele forme de proprietate:

1. *proprietatea particulară*;
2. *proprietatea particulară asociativă*;
3. *proprietatea publică*;
4. *proprietatea mixtă*.

1. *Proprietatea particulară (privată)* constituie fundamentul economiei de piață, în limitele căreia obiectul proprietății aparține subiecților ei (persoane fizice sau juridice). Ea poate fi *individuală* (mică, mijlocie, mare) și *asociativă*.

Proprietatea particulară nu exclude proprietatea publică și proprietatea mixtă, ci dimpotrivă cooperează și se confruntă cu acestea în numele eficienței economice.

2. *Proprietatea particulară asociativă* apare sub forma cooperativelor sau a societăților pe acțiuni, cunoscând o largă răspândire. Se identifică deosebiri în ceea ce privește modul de constituire a patrimoniului, a conducerii firmei, modul de asumare a riscului și de împărțire a profiturilor rezultate din activitatea economică.

Ateneul Român din București

3. *Proprietatea publică* reprezintă o formă a proprietății ce aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale. Proprietatea publică poate fi de domeniul public sau de domeniul privat, fiecare domeniu putând fi de interes național sau de interes local. Bunurile din domeniul public sunt inalienabile (nu pot fi înstrăinate), imprescriptibile, nu pot fi urmărite silit, nu pot fi grevate de servituți. Bunurile din domeniul privat se află în circuitul civil, sunt prescriptibile, pot fi urmărite silit.

Proprietatea publică este reprezentată mai ales din unități care produc bunuri și servicii cu destinație socială și culturală. Proprietatea publică există în toate țările, însă cunoaște grade diferite de dezvoltare.

4. *Proprietatea mixtă* ia naștere prin asocierea formelor de proprietate particulară cu proprietatea publică în proporții și variații diferite. Asocierea se realizează atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

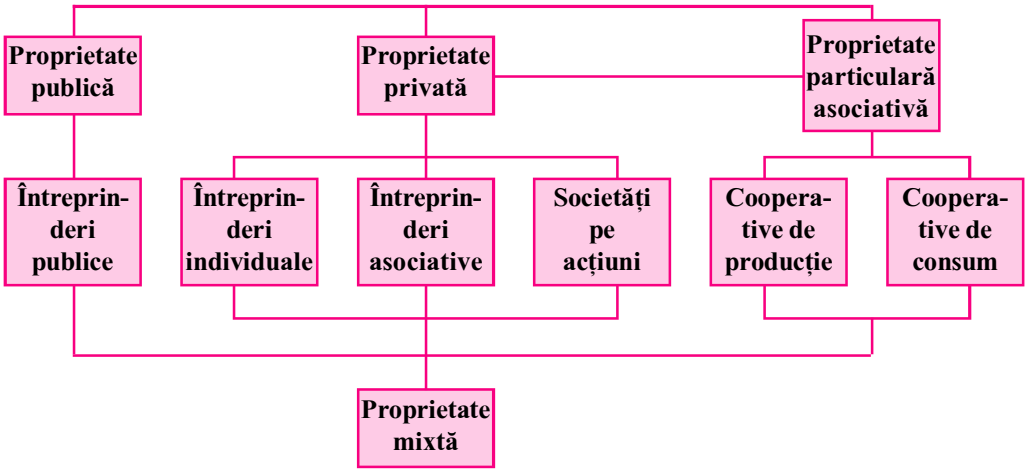

Fig. 1. *Forme de proprietate asupra întreprinderilor*

Astăzi formele de proprietate coexistă chiar în cadrul unei țări, fiind într-o continuă transformare.

În țări și perioade diferite, locul și rolul formelor de proprietate se modifică în funcție de capacitatea fiecăreia de a demonstra viabilitatea prin eficiență în folosirea elementelor proprietății.

Pluralismul formelor de proprietate conduce la o competiție între ele pentru menținere și afirmare tot mai accentuată, realizată prin:

– ridicarea calității;
– promovarea progresului tehnic;
– reducerea cheltuielilor;
– mărirea producției, toate în folosul consumatorului.

Pluralismul formelor de proprietate constituie o necesitate obiectivă pentru economia modernă.

Coexistența formelor de proprietate, trăsătură a economiei de piață, reprezintă expresia liberei inițiative, a dreptului liber de a alege orice formă de proprietate care corespunde cel mai bine intereselor, a dreptului democratic de liberă alegere.

Pluralismul formelor de proprietate este necesar și posibil.

1.3. Libera inițiativă

Modul de a exercita în totalitate atributele libertății reprezintă baza liberei inițiative. În esență, expresia libertății agentului economic constă în dreptul acestuia de a poseda bunuri, de a le utiliza, de a dispune de ele și uzufructul lor, după cum crede că este mai bine.

Libera inițiativă se manifestă prin dreptul agenților economici de a dezvolta, de a menține sau de a restrânge activitățile lor ca întreprinzători, consumând cât mai favorabil bunurile de care dispun. Agenții economici se pot angaja cu acte de schimb în deplină libertate, sub formă de asociații și societăți cu caracter economic. În România, libera inițiativă este garantată prin Constituție și prin Legea 31/1990 privind constituirea societăților comerciale (cu modificările ulterioare).

Libera inițiativă are la bază dreptul de proprietate și se manifestă preponderent în sectorul proprietății private. Ea exprimă dreptul proprietarului de a adopta decizii în orice fel de problemă privind acțiunile sale și bunurile ce formează obiectul proprietății, iar proprietatea reprezintă o sursă de motivații pentru agentul economic concretizat în inițiativă, responsabilitate, stimulare și competență.

Libera inițiativă se dezvoltă cel mai mult în condițiile proprietății private. Aceasta creează un comportament economic pentru sutele de mii de agenți economici care să conducă la efectuarea unei activități raționale, eficiente pentru fiecare proprietar cât și pentru societate.

În țara în care proprietatea privată a fost desființată, prin formarea unor monopoluri sau prin dictatură, libera inițiativă este îngrădită și eliminată. În aceste condiții, ea nu poate fi sursă de eficiență și rentabilitate, de asigurare a libertății fundamentale a omului. Liberei inițiative i se substituie deciziile organelor administrative, rigiditatea și inflexibilitatea sistemului.

Libera inițiativă creează premisele pentru ca agenții economici să participe la tranzacții comerciale, la circuitul mondial de valori, asigurând funcționarea normală a economiei potrivit intereselor și posibilităților fiecăruia. Agentul economic devine în acest mod mult mai atent la semnalele pieței, îndreptându-și eforturile spre ceea ce este necesar și eficient.

Proprietatea privată generează inițiative ce conduc la restructurarea activității economice în funcție de interesele agenților economici. Ea îi determină pe proprietari să-și urmărească atât propria eficiență, cât și pe a celorlalți. În acest fel, veniturile obținute în societate vor fi inegal distribuite pentru că ele reflectă inegalitatea eficienței agenților economici, dată de deosebirile ce apar între ei din punct de vedere al capacității intelectuale, disciplinei, capacității de risc, tenacității, voinței, puterii de muncă, aptitudinilor, spiritului de economie. Inegalitatea apare ca un cumul al valorii pentru fiecare individ. Libera inițiativă trebuie să confirme afirmarea valorilor corespunzător criteriilor menționate, putând înlătura impostura și incompetența.

Elemente de sinteză

- *Economia de piață se întemeiază pe pluralismul formelor de proprietate, în cadrul căreia proprietatea privată este esențială.*
- *Proprietatea se prezintă sub forma unității a două elemente: obiectul și subiectul proprietății.*
- *În decursul timpului, omenirea a cunoscut următoarele forme de proprietate:*

a) proprietatea particulară;
b) proprietatea particulară asociativă;
c) proprietatea publică;
d) proprietatea mixtă.

- *Astăzi, formele de proprietate coexistă într-o interdependență și transformare continuă.*
- *Coexistența formelor de proprietate, trăsătură a economiei de piață, este expresia liberei inițiative și a preferinței oricărei forme de proprietate ce corespunde intereselor societății.*
- *Pluralismul este o necesitate obiectivă și posibilă.*
- *Proprietatea privată dă naștere liberei inițiative.*
- *Libera inițiativă acordă dreptul agenților economici de a întreprinde, dezvolta sau restrânge o activitate economică.*

Termeni cheie

Proprietate, drept de posesie, drept de folosință, drept de dispoziție, drept de uzufruct, bunuri inalienabile, întreprinderi individuale, cooperative de producție, cooperative de consum, libera inițiativă, eficiența.

Dicționar

• **Proprietar** – titular al unui drept de proprietate, respectiv, persoana îndreptățită să exercite în nume propriu prerogativele conferite de acest drept; aptitudinea de a întrebuința lucrul potrivit cu natura sau destinația acestuia, de a-l folosi și dispune de el, exclusiv și perpetuu, în limitele legii.

• **Proprietate privată** – bază a economiei de piață, în cadrul căreia obiectul proprietății aparține subiecților ei.

• **Societate pe acțiuni** – se caracterizează prin aceea că formarea capitalului se realizează pe baza contribuției acționarilor.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Definiți proprietatea.

2. Explicați atributele proprietății.

3. Caracterizați obiectul proprietății.

4. Enumerați elementele ce constituie subiectul proprietății.

5. Precizați principalele forme de proprietate.

6. Delimitați tipurile de proprietate particulară.

7. Explicați consecințele pluralismului formelor de proprietate.

8. Pluralismul formelor de proprietate reprezintă o necesitate obiectivă? Argumentați răspunsul.

9. Ce înțelegeți prin liberă inițiativă?

10. Explicați modul de manifestare al liberei inițiative.

11. Care este fundamentul liberei inițiative?

12. În ce fel de societăți libera inițiativă a fost eliminată?

Unitatea de învățare 2

Oferta

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să interpretați oferta în funcție de factorii care o determină;*
- *să corelați constituirea ofertei cu folosirea factorilor de producție.*

Bunurile economice se regăsesc pe piață ca ofertă de bunuri marfare.

> ***Oferta** reprezintă cantitatea maximă dintr-un anumit bun pe care vânzătorul intenționează să o vândă într-o perioadă determinată de timp, la un anumit preț.*

În funcție de nivelul cererii, cantitatea vândută este diferită de cantitatea oferită.

Dacă pe piața unui bun se pot însuma cantitățile oferite la același preț de către toți vânzătorii, rezultă *oferta de piață*. Oferta este determinată și evoluează în timp, în funcție de mai mulți factori economici și extraeconomici, cum ar fi:

a) cantitatea maximă dintr-un bun, pe care vânzătorii doresc să o vândă la un anumit preț unitar;

b) prețul unitar minim scontat de vânzări pentru vânzarea unei cantități dintr-un bun;

c) numărul de producători.

În funcție de natura bunurilor se disting următoarele forme de ofertă:

a) ***oferta de bunuri independente*** (ex: oferta de autoturisme, computere, confecții);

b) ***oferta complementară***, când din producția unor bunuri principale (ex: producția de carne, miere) rezultă bunuri secundare;

c) ***oferta mixtă***, când mai multe bunuri satisfac aceeași ofertă (ex: ceai, lapte, cafea).

2.1. Legea ofertei. Extinderea și contracția ofertei. Condițiile ofertei

Modificarea prețului unui bun de pe piață determină extinderea și contracția ofertei, încât fiecărui nivel de preț să-i corespundă o anumită cantitate oferită.

Schimbarea cantității oferite la diferite niveluri ale prețului poate fi prezentată și analizată cu ajutorul unui tabel și al unui grafic (fig. 1).

Preț unitar u.m. (*P*)	Cantitatea oferită (unit/săpt.) (*Q*)
300	1600
250	1400
200	1200
150	1000
100	800
50	600

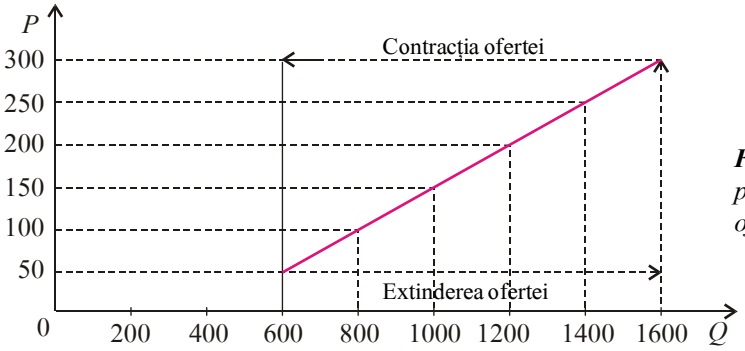

Fig. 1. *Efectul modificării prețului asupra cantității oferite*

Raporturile de cauzalitate dintre schimbarea prețului și cantitatea oferită constituie conținutul legii generale a ofertei. Corespunzător legii se pot deduce următoarele: a) creșterea prețului determină creșterea cantității oferite; b) reducerea prețului determină reducerea cantității oferite.

Există o relație pozitivă între evoluția prețului unitar și a cantității oferite (dacă ceilalți factori rămân neschimbați). Oferta se extinde când prețul unitar crește. Astfel, producția unui bun devine mai profitabilă pentru producătorii existenți, sau pentru alții care își vor reprofila activitatea. Când prețul unitar scade, producătorii restrâng producția și oferta, iar unii abandonează activitatea reorientându-se spre alte domenii.

2.2. Elasticitatea ofertei în funcție de preț

Elasticitatea ofertei *reprezintă modificarea mărimii ofertei unui bun economic ca urmare a acțiunii factorilor care o influențează.*

Aceasta este urmărită în mod deosebit în funcție de preț. Deoarece producătorii sunt afectați negativ de scăderea ofertei sub acțiunea scăderii prețului, vor impune reacția lor imediată.

Se calculează cu ajutorul coeficientului elasticității, care exprimă modificarea ofertei în funcție de schimbarea prețului.

$$K_{eo/p} = \frac{\Delta Q}{Q_0} : \frac{\Delta P}{P_0} = \frac{\frac{Q_1 - Q_0}{Q_0}}{\frac{P_1 - P_0}{P_0}} \text{ sau } K_{eo/p} = \frac{\Delta\%Q}{\Delta\%P}$$

unde: $K_{eo/p}$ – coeficientul de elasticitate a ofertei în funcție de preț;
ΔQ – variația ofertei unui bun economic;
ΔP – variația prețului unui bun economic;
Q_1 – oferta la nivelul curent;
Q_0 – oferta la nivelul de bază (inițială);
P_1 – prețul la nivelul curent;
P_0 – prețul la nivelul de bază (inițial);
$\Delta\%Q$ – modificarea procentuală a cantității oferite;
$\Delta\%P$ – modificarea procentuală a prețului unitar.

Categoriile de bunuri economice, după elasticitatea ofertei în funcție de preț, sunt:

1) ***bunuri cu ofertă elastică***, specifică bunurilor pentru care modificarea prețului cu un anumit procent determină o modificare mai mare a cantității ofertei, iar $K_{e\ o/p} > 1$.

$$\Delta\%P < \Delta\%Q$$

2) ***bun cu ofertă de elasticitate unitară***, specifică bunurilor pentru care modificarea prețului cu un anumit procent determină modificarea în aceeași măsură a cantității oferite, iar $K_{eo/p} = 1$.

$$\Delta\%P = \Delta\%Q$$

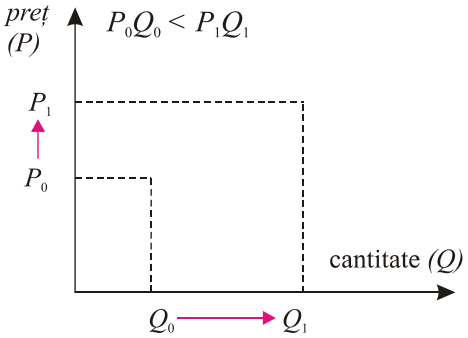

Fig. 2. *Oferta elastică*

3) ***bun cu ofertă inelastică*** (sau de elasticitate subunitară) specifică bunurilor pentru care modificarea prețului atrage o modificare mai mică a cantității oferite, iar $K_{eo/p} < 1$.

$$\Delta\%P > \Delta\%Q$$

Exemplu: Pentru un bun economic, o creștere a prețului de la 1 000 u.m. în momentul T_0, la 2 000 u.m. în momentul T_1, antrenează o creștere a ofertei de la 1 000 de bucăți la 3 000 de bucăți.

Să se calculeze coeficientul de elasticitate al ofertei în raport de preț ($K_{e\ o/p}$).

$$K_{eo/p} = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} : \frac{P_1 - P_0}{P_0} =$$

$$= \frac{3000 - 1000}{1000} : \frac{2000 - 1000}{1000} =$$

$$= \frac{2000}{1000} : \frac{1000}{1000} = 2$$

$K_{e\ o/p} > 1$.

Din calcularea coeficientului rezultă că bunul are o ofertă elastică.

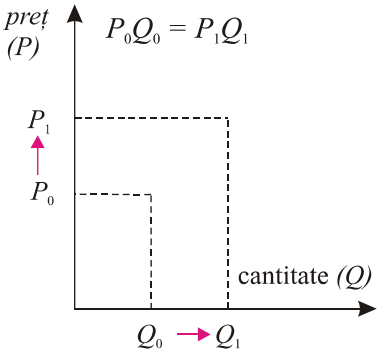

Fig. 3. *Oferta de elasticitate unitară*

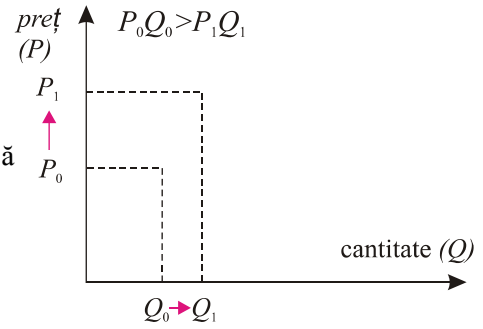

Fig. 4. *Oferta inelastică*

Elemente de sinteză

- *Resursele și bunurile necesare satisfacerii trebuințelor umane se regăsesc pe piață sub forma ofertei de bunuri economice.*
- *Oferta, la fel ca și cererea, se formează în condițiile impuse de prețuri.*
- *Oferta reprezintă cantitatea dintr-un bun economic ce poate fi vândută în condițiile prețului existent.*
- *În timp oferta suferă modificări, putând crește sau scădea în funcție de anumiți factori, dintre care cel mai important este prețul.*
- *Modificările care intervin în mărimea ofertei unui bun economic ca urmare a acțiunii factorilor ce o influențează se numește elasticitatea ofertei.*
- *După elasticitatea ofertei în funcție de preț, bunurile economice se împart în trei categorii: a) ofertă elastică; b) ofertă de elasticitate unitară; c) ofertă inelastică (subunitară).*

Termeni cheie

Contracția ofertei, extinderea ofertei, ofertă elastică, ofertă de elasticitate unitară, ofertă inelastică.

Dicționar

• **Elasticitatea ofertei în funcție de preț** – reprezintă modificarea ofertei dintr-un bun X, variabilă dependentă la modificarea prețului unitar (variabilă independentă).

• **Oferta** – cantitatea dintr-un bun economic, factor de producție, care, într-o perioadă determinată și la un anumit preț unitar, este disponibilă pentru vânzare.

• **Oferta individuală** – este reprezentată de un barem care cuprinde cantitatea pe care un producător ofertant este dispus să o vândă la diferite niveluri ale prețului.

• **Oferta totală** sau oferta pieței – rezultă din însumarea ofertelor individuale corespunzătoare fiecărui nivel al prețului.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Explicați de ce oferta unui bun economic este în relație pozitivă cu modificarea prețului.

2. Considerați obiectul ofertei dat doar de bunurile economiei?

3. La un produs X, o creștere a prețului de la 2000 u.m. în T_0, la 3000 de u.m. în T_1, a atras după sine o creștere a ofertei de la 500 de bucăți în T_0, la 750 bucăți în T_1. Să se calculeze coeficientul de elasticitate a ofertei în funcție de preț și să se identifice ce fel de elasticitate a ofertei are bunul respectiv.

4. Sunteți producători de creioane. În luna septembrie elevii achiziționează rechizite, inclusiv creioane. Cererea fiind mare, prețul crește. Cum veți proceda cu cantitatea de creioane oferită?

Unitatea de învățare 3

Factorii de producție și combinarea acestora

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți factorii de producție;*
- *să identificați tipurile de factori de producție;*
- *să definiți combinarea factorilor de producție;*
- *să calculați indicatorii de eficiență pe care se bazează combinarea factorilor de producție.*

Un rol important în desfășurarea activității unei societăți comerciale îl joacă factorii de producție. Fără aceste elemente nici o societate comercială nu poate obține bunuri și servicii. Deși se consideră foarte importanți banii, aceștia nu ajută în mod direct la obținerea bunurilor.

3.1. Definirea factorilor de producție

Deși „banii sunt sângele care irigă sistemul economic" (Paul Samuelson), aceștia nu ajută în mod direct la obținerea bunurilor și serviciilor. Se știe că pentru obținerea unui kilogram de grâu avem nevoie de pământ, semințe, utilaje și mașini agricole, oameni etc.

Elementele care participă la obținerea bunurilor și serviciilor (clădiri, mașini, instalații, materii prime, materiale etc.) reprezintă ***factorii de producție****.*

Factorii de producție sunt legați de resurse, ei reprezentând doar acea parte a resurselor care sunt utilizate în procesul obținerii bunurilor și serviciilor. Raportul dintre factorii de producție și resurse este un raport subunitar.

$$\frac{Factori\ de\ producție}{Resurse} < 1$$

Din utilizarea factorilor de producție se obțin bunuri și servicii. Aceste bunuri se pot obține în cantități mai mari, fie prin mărirea cantității factorilor utilizați (*creștere extensivă*), fie prin utilizarea mai bună a factorilor existenți (*creștere intensivă*). Este de preferat, ca într-o economie să aibă loc o creștere intensivă, dar asta nu înseamnă că este eliminată creșterea extensivă.

3.2. Tipuri de factori de producție

Pentru obținerea bunurilor și serviciilor se folosesc factori de producție. Se folosesc atât oameni care să realizeze producția, cât și materii prime, materiale, combustibil, pământ, informații, întreprinzători etc.

Factorii de producție sunt:

- ***factori tradiționali*** – munca, natura, capitalul;
- ***neofactori*** – informația, întreprinderea, întreprinzătorul, managementul.

***Munca** reprezintă efortul depus de oameni pentru satisfacerea intereselor.*

Munca: – este factorul principal în obținerea producției;
– este o îmbinare între efortul fizic, efortul intelectual și experiență.

Aceste eforturi, fizice și intelectuale, se referă la: forța fizică, îndemânarea, cunoștințele profesionale, experiența de producție etc.

***Natura** reprezintă totalitatea resurselor naturale pe care omul le folosește la satisfacerea nevoilor.*

Natura (pământul) este baza oricărei activități economice, iar în agricultură reprezintă elementul esențial. Munca și natura sunt preluate ca atare în sistem, fiind factori de producție ***primari*** sau ***originari***.

***Capitalul** reprezintă toate bunurile ce participă la obținerea altor bunuri destinate vânzării.*

Exemple: clădiri, mașini, utilaje, instalații, materii prime, materiale, combustibil, energie.

O parte a acestor bunuri participă la mai multe cicluri de producție, iar cealaltă parte participă la un singur ciclu de producție.

*Bunurile ce participă la mai multe cicluri de producție reprezintă **capitalul fix** (clădiri, mașini, utilaje, instalații etc.).*

Capitalul fix se consumă, deci, se uzează treptat și se înlocuiește după mai multe cicluri de producție. Uzura capitalului fix poate fi: ***uzură fizică*** (deprecierea caracteristicilor tehnice ale capitalului fix datorită utilizării și acțiunii factorilor de mediu) și ***uzură morală*** (apare datorită progresului tehnic).

Datorită uzurii bunurilor de capital fix, ele trebuie înlocuite la un moment dat. Înlocuirea acestora se realizează din amortizare.

***Amortizarea** constă în recuperarea treptată a cheltuielilor făcute cu achiziționarea elementelor de capital fix.*

Avem relațiile:

$$A_m = \frac{K_f}{n}; \qquad R_a = \frac{A_m}{K_f} \times 100 = \frac{1}{n} \times 100$$

unde: A_m – amortizarea capitalului fix;
K_f – capitalul fix;
n – durata de viață a capitalului fix;
R_a – rata de amortizare.

Bunurile care participă la un singur ciclu de producție reprezintă ***capitalul circulant*** *(materii prime, materiale, combustibil, energie).*

Capitalul circulant se consumă integral într-un singur ciclu de producție și se înlocuiește după fiecare ciclu.

3.3. Combinarea factorilor de producție

În procesul obținerii bunurilor și serviciilor sunt folosiți factori de producție în diferite proporții.

Combinarea factorilor de producție *este procesul prin care sunt uniți factorii de producție în vederea obținerii bunurilor și serviciilor.*

Combinarea este o operație de ***natură tehnică***, deoarece factorii de producție vin în contact unii cu ceilalți, dar și o operație de ***natură economică***, deoarece rezultă bunuri și servicii și apoi, din vânzarea acestora, profit.

Acest proces depinde de o serie de elemente:

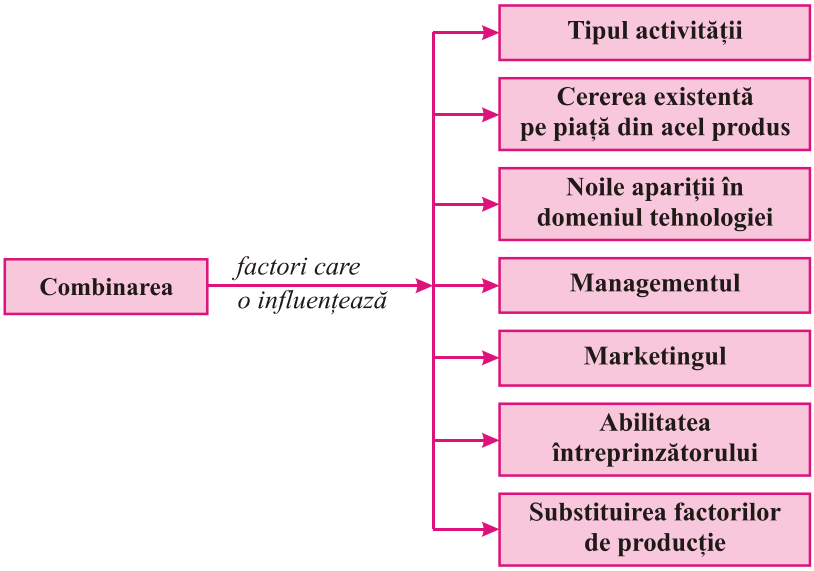

Substituirea factorilor de producție *constă în înlocuirea factorilor de producție cu alți factori de producție în vederea obținerii acelorași rezultate sau a unor rezultate superioare.*

Această substituire are loc în condițiile în care resursele sunt limitate și se scumpesc din ce în ce mai mult, iar nevoile sunt nelimitate.

De asemenea, combinarea factorilor de producție se bazează și pe calcule de eficiență, cum ar fi:

– productivitatea marginală a unui factor de producție X;

– rata marginală de substituție.

Productivitatea marginală a unui factor de producție X (W_{mgX}) arată cu cât crește producția (ΔQ), dacă factorul X crește cu o unitate (ΔX).

$$W_{mgX} = \frac{\Delta Q}{\Delta X}$$

Rata marginală de substituție (R_{mgS}) arată care este cantitatea din factorul X necesară înlocuirii unei unități din factorul Y, în condițiile în care producția rămâne la același nivel: $R_{mgS} = -\frac{\Delta X}{\Delta Y}$

Rata marginală de substituție se poate calcula și cu ajutorul productivităților marginale, astfel: $R_{mgS} = \frac{W_{mgY}}{W_{mgX}}$.

Prin calcularea acestor indicatori producătorul hotărăște dacă activitatea sa trebuie lărgită. Aceștia îl ajută, de asemenea, să stabilească factorii de producție de care are nevoie și cantitatea acestora.

Exemplu: O societate comercială folosește un capital în valoare de 1000 mld. u.m., din care 80% capital fix, cu o durată de viață de 10 ani. Calculați capitalul consumat de societate într-un an.

Rezolvare:

K = 1000 mld. u.m.

K_f = 80% · K

n = 10 ani

$K_{consumat/an} = A_m + K_c$; $K = K_f + K_c$

K_f = 80% · 1000 mld. u.m. = 800 mld. u.m.

$K_c = K - K_f$ = 1000 mld. u.m. – 800 mld. u.m. = 200 mld. u.m.

$$A_m = \frac{K_f}{n} = \frac{800 \text{ mld. u.m.}}{10 \text{ ani}} = 80 \text{ mld. u.m./an}$$

$K_{consumat/an}$ = 80 mld. u.m. + 200 mld. u.m. = 280 mld. u.m.

Deși societatea comercială folosește un capital în valoare de 1000 mld. u.m., într-un an ea consumă doar 280 mld. u.m.

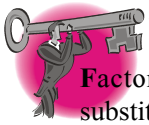

Termeni cheie

Factori de producție, muncă, natură, capitalul, uzură, amortizare, combinare, substituire, abilitatea întreprinzătorului.

Dicționar

• **Abilitatea întreprinzătorului** – capacitatea acestuia de a combina factorii de producție astfel încât să obțină cele mai bune rezultate.

• **Productivitate** – cantitatea de bunuri obținută cu o unitate de factor de producție.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Argumentați de ce munca este factorul principal în obținerea producției.

2. Explicați de ce producătorul apelează la substituirea factorilor de producție.

3. De ce munca și natura sunt factori de producție primari, iar capitalul factor derivat?

Unitatea de învățare 4

Costul

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să faceți distincție între preț și cost;*
- *să definiți costul producției;*
- *să operați cu diferitele tipuri de costuri;*
- *să identificați căile de reducere a costurilor.*

În economia de piață, costul constituie un instrument economic extrem de util în fundamentarea și adoptarea deciziilor privind alocarea resurselor, volumul și structura producției, mărirea sau restrângerea ofertei de mărfuri, inovarea tehnologică etc.

Costul de producție constituie un indicator economic cu o sferă largă de utilizare, calcularea lui având loc la nivelul tuturor întreprinderilor, inclusiv în cele prestatoare de servicii. Autonomia economică și financiară a agenților economici impune și o activitate riguroasă de măsurare și cunoaștere a costurilor, precum și un control permanent al acestora.

4.1. Ce este costul producției?

Orice agent economic poate fi consumator, dar și producător. Fie că acționează în calitate de producător, fie că acționează în calitate de consumator, agentul economic consumă factori de producție, deci face o cheltuială.

Pentru a produce bunuri economice și pentru desfacerea acestora, orice producător consumă factori de producție (materiali și uman). Orice cheltuială efectuată de producător pentru a obține bunuri și servicii reprezintă cost.

> ***Costul producției*** *reprezintă totalitatea cheltuielilor efectuate pentru obținerea bunurilor și desfacerea (vânzarea) acestora.*

Cheltuielile de producție reprezintă expresia valorică a consumului de factori de producție. Consumul factorilor de producție se înregistrează astfel:

- ***Consumul factorului muncă*** se exprimă **fizic** (prin numărul orelor lucrate pentru obținerea bunurilor), dar și **valoric** (plata angajaților).
- ***Consumul factorului natură*** se exprimă **numai valoric** (cheltuiala făcută pentru obținerea și utilizarea pământului).
- ***Consumul factorului capital fix*** se exprimă **numai valoric** prin intermediul amortizării.
- ***Consumul factorului capital circulant*** se exprimă **fizic** (tone, litri, metri, kilograme), dar și **valoric** (contravaloarea materiei prime, a materialelor etc.).

Cantitatea de capital circulant necesară obținerii unei unități de produs reprezintă **consumul specific** sau **tehnologic**.

4.2. Nivelul, structura și tipologia costului

Mărimea absolută a consumului de factori de producție reprezintă nivelul costului. Nivelul se determină pe total producție și pe unitatea de produs.

Structura costului de producție se referă la elementele componente. *După natura economică a cheltuielilor care-l compun*, costul de producție este format din:

• ***cheltuieli materiale*** (C_{mat}), cheltuielile cu materiile prime, materialele, combustibilul, energia, apa, tehnologia, amortizarea capitalului fix etc.;

• ***cheltuieli salariale*** (C_{sal}), cheltuielile cu plata salariilor, contribuția la asigurările sociale, ajutorul de șomaj etc.;

• ***alte cheltuieli***: chirii, impozite, taxe etc.

În orice firmă, întreprinzătorul calculează mai multe categorii de costuri. Costul se calculează pentru întregul volum al producției, pentru o unitate de produs, dar și costul ultimei unități produse, astfel:

A. Costul global cuprinde totalitatea cheltuielilor necesare realizării unui volum dat al producției. În cadrul acestuia se disting, ca elemente structurale, costurile: *global, fix*, *global variabil* și *global total*.

• **Costul global fix *(CF)*** reprezintă acele cheltuieli care nu se modifică atunci când producția se modifică (chirii, asigurări, dobânzi, amortizarea capitalului fix, cheltuieli de întreținere, salariile personalului administrativ etc.). Dacă volumul producției este egal cu zero, atunci costul fix are o valoare pozitivă. Grafic, curba costului fix este o dreaptă paralelă cu axa cantităților.

• **Costul global variabil *(CV)*** reprezintă acele cheltuieli care se modifică atunci când producția se modifică (cheltuielile cu materiile prime, cu materialele, cu salariile personalului direct productiv etc.). Unele din aceste costuri pot varia strict proporțional cu volumul producției (de exemplu, consumul de materii prime). Alte costuri pot oscila neproporțional din motive tehnice (consumul de benzină al unui vehicul nu este proporțional cu viteza), sau financiare (orele suplimentare, dincolo de durata normală de lucru, sunt plătite cu un tarif superior tarifului normal). Costurile variabile vor fi crescătoare, variind în raport cu nivelul de producție. Dacă volumul producției este egal cu zero, costul variabil este zero.

• **Costul global total *(CT)*** reprezintă suma costurilor fixe și variabile. Avem relațiile:

$$CT = CF + CV;$$
$$CT = C_{mat} + C_{sal};$$
$$CT = C_p + C_d;$$
$$CT = C_p + C_{df} + C_{dv};$$

unde: C_{mat} – costuri materiale;
C_{sal} – costuri salariale;
C_p – costul producției;
C_d – costuri de distribuție;
C_{df} – costuri de distribuție fixe;
C_{dv} – costuri de distribuție variabile.

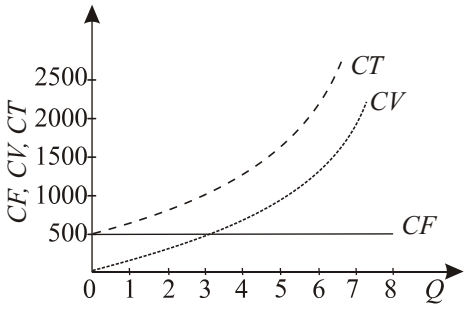

Fig. 1. *Graficul costurilor globale*

În figura 1 se observă următoarele:

• graficul costului fix este o linie paralelă la axa cantității;

• curba costului variabil este crescătoare și pornește din origine (la producție zero, costul variabil este zero);

• curba costului total este crescătoare, dar pornește din punctul în care apare costul fix.

B. Costul mediu (unitar) reprezintă costul pe unitatea de produs. Se disting trei tipuri de costuri medii sau unitare: *cost fix mediu* (*CFM*), *cost variabil mediu* (*CVM*) și *cost total mediu* (*CTM*). Costurile medii se calculează prin raportarea costurilor globale respective la cantitatea de bunuri produse.

• **Costul fix mediu (*CFM*),** pe o unitate de produs sau serviciu, se obține prin raportarea costului fix (*CF*) de producție la producția obținută (*Q*).

$$CFM = \frac{CF}{Q}$$

• **Costul variabil mediu (*CVM*)** pe unitatea de produs sau seviciu, se obține prin raportarea costului variabil de producție (*CV*) la producția obținută (*Q*).

$$CVM = \frac{CV}{Q}$$

• **Costul total mediu (unitar) (*CTM*)** se calculează ca raport între costul total de producție (*CT*) și volumul producției (*Q*), sau ca sumă a costului fix mediu (*CFM*) și costului variabil mediu (*CVM*).

$$CTM = \frac{CT}{Q} = CFM + CVM$$

***C. Costul marginal* (C_{mg})** reprezintă sporul de cost (ΔCT) necesar pentru obținerea unei unități suplimentare de produs (ΔQ).

$$C_{mg} = \frac{\Delta CT}{\Delta Q}$$

Deoarece pe termen scurt variația costului fix (ΔCF) este zero, variația costului total (ΔCT) este egală cu variația costului variabil (ΔCV). Deci, costul marginal se poate calcula și ca raport între variația costului variabil și variația producției.

$$C_{mg} = \frac{\Delta CV}{\Delta Q}$$

În figura 2 se observă alura curbelor costurilor medii și a costului marginal și anume:

• costul fix mediu are tendința de scădere pe măsură ce producția crește;

• costul variabil mediu scade, atinge un punct de minim și apoi crește;

• costul total mediu scade, dar mai puțin decât costul variabil mediu și apoi crește;

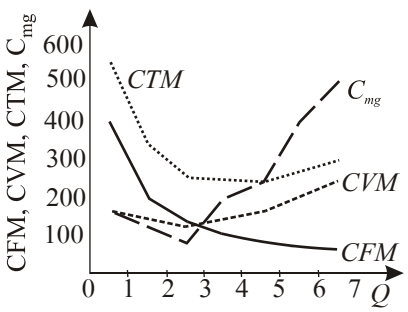

Fig. 2. *Graficul costurilor medii și marginal*

• costul marginal scade și apoi crește, trecând prin punctele de minim ale costului variabil mediu și costului total mediu.

4.3. Căi de reducere a costurilor

Deoarece, costul unitar face parte din prețul unui produs ($P = CTM + P_r$) și orice producător urmărește să-și maximizeze profitul printr-un volum mai mare al vânzărilor, iar orice consumator dorește să consume cât mai multe bunuri la prețuri cât mai mici, se urmărește minimizarea acestora în general.

Reducerea cheltuielilor pe unitatea de produs se realizează prin:

- găsirea unor furnizori de materii prime de aceeași calitate, la prețuri mai mici;
- reducerea consumurilor specifice;
- eliminarea transporturilor inutile;
- reducerea cheltuielilor cu întreținerea utilajelor;
- retehnologizarea și progresul tehnic;
- folosirea de personal calificat.

Exemplu: Un agent economic produce, în anul 2005, 1000 de bucăți din bunul X având următoarele cheltuieli: materii prime – 200 000 u.m., materiale – 200 000 u.m., combustibil, energie – 150 000 u.m., salarii – 100 000 u.m., din care 20% salarii indirecte, amortizarea capitalului fix – 50 000 u.m., chirii, iluminat, încălzire – 20 000 u.m.

În anul 2006, firma produce cu 20% mai mult, în condițiile în care costurile variabile cresc direct proporțional cu producția.

Să se calculeze: CF_0, CV_0, CT_0, CT_1, C_{mg}.

Costuri fixe:

– salarii indirecte: $\frac{20}{100} \cdot 100\,000 = 20\,000$ u.m.;

– amortizarea capitalului fix: 50 000 u.m.;

– chirii, iluminat, încălzire: 20 000 u.m.;

$CF_0 = 20\,000 + 50\,000 + 20\,000 = 90\,000$ u.m..

Costuri variabile:

– materii prime: 200 000 u.m.;

– materiale: 200 000 u.m.;

– combustibil, energie: 150 000 u.m.;

– salarii directe: 100 000 – 20 000 = 80 000 u.m.;

$CV_0 = 200\,000 + 200\,000 + 150\,000 + 80\,000 = 630\,000$ u.m.

$CT_0 = CF_0 + CV_0 = 90\,000 + 630\,000 = 720\,000$ u.m.

$$CT_1 = CF_1 + CV_1 = CF_0 + CV_1 = 90\,000 + \frac{120}{100} \cdot 630\,000 =$$

$$= 90\,000 + 756\,000 = 846\,000 \text{ u.m.}$$

$$C_{mg} = \frac{CT_1 - CT_0}{Q_1 - Q_0} = \frac{846\,000 - 720\,000}{2\,000 - 1\,000} = \frac{126\,000}{1\,000} = 126 \text{ u.m./buc.}$$

În acest exemplu se poate observa faptul că, s-au calculat costurile fixe în momentul inițial și au fost folosite și în momentul final, ele fiind constante, iar costul marginal sau costul ultimei unități produse este de 126 u.m./buc.

Elemente de sinteză

- *Costul unitar este parte componentă a prețului.*
- *Costul mediu este minim atunci când se intersectează cu costul marginal.*
- *Costul marginal este criteriu de eficiență pentru producător.*

Termeni cheie

Preț, cost, cost fix, cost variabil, cost total, cost fix mediu, cost variabil mediu, cost total mediu, cost marginal.

Dicționar

- **Întreprinzător** – persoana care inițiază, dezvoltă și desfășoară o activitate economică.
- **Preț** – cantitatea de bani plătită de cumpărător vânzătorului în schimbul unui produs.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Dacă producția scade, costul total mediu scade? Explicați.

2. Pentru producător este mai important costul mediu sau costul marginal? Explicați.

3. Explicați de ce costul marginal reflectă eficiența economică.

4. De ce scade costul fix mediu când producția crește ?

5. Sunteți producători de ochelari. Lunar produceți 1 000 de perechi de ochelari cu un cost total de 80 000 RON. Doriți să măriți producția cu 200 perechi de ochelari însă costul total va crește cu 18 000 RON. Ce decizie luați? Explicați.

6. Selectați două firme din orașul vostru și comparați prețurile practicate de acestea. Explicați potențialele diferențe de preț.

7. Formați cinci echipe și analizați cheltuielile pe care le efectuează zilnic fiecare membru al echipei, apoi comparați cu rezultatele obținute și de celelalte echipe.

8. O firmă produce într-o lună 100 bucăți din costumul „x” cu cost total de 2500 RON. În luna următoare sporește producția la 120 bucăți din costumul „x”, costul total fiind 3360 RON. În cadrul acestu volum de producție:

a) costul mediu depășește costul marginal;

b) costul mediu și costul marginal sunt aproximativ egale;

c) costul marginal depășește costul mediu;

d) nu există comparație între costul marginal și costul mediu, deoarece informația oferită nu este suficientă pentru a determina costul mediu și cel marginal.

Alegeți varianta corectă.

Unitatea de învățare 5

Eficiența economică și productivitatea

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți eficiența economică;*
- *să identificați indicatorii ce caracterizează eficiența economică;*
- *să calculați indicatorii de eficiență economică.*

Pornind de la faptul că nevoile sunt nelimitate, iar resursele sunt limitate și că din acest motiv trebuie folosite rațional, orice activitate economică trebuie să fie eficientă. Orice agent economic, în activitatea pe care o desfășoară, urmărește să obțină profit, însă nu orice activitate aducătoare de profit este și eficientă.

5.1. Ce este eficiența economică?

Pentru a evalua activitatea unei firme este necesar să fie analizați atât indicatorii ce exprimă efectul obținut (volumul producției, cifra de afaceri, profitul), cât și indicatorii ce reflectă efortul depus de producător (capitalul social, capitalul utilizat, costul producției, investițiile). Eficiența economică însă presupune compararea celor două categorii de indicatori.

Eficiența economică *constă în a obține maximum de efect cu minimum de efort.*

Eficiența economică se poate determina în două moduri:

- ca randament al combinării și utilizării factorilor de producție;

$$E_e = \frac{efecte\ utile\ obținute}{eforturi\ depuse}$$

Raportul exprimă rezultatele obținute prin consumarea unei unități de efort. Acest raport poate fi evidențiat cu ajutorul indicatorilor: rata profitului, productivitatea muncii, productivitatea capitalului și productivitatea pământului.

- sub forma consumului de factori de producție;

$$E_e = \frac{eforturi\ depuse}{efecte\ utile\ obținute}$$

Raportul exprimă efortul depus, cantitatea de factori de producție consumată pentru a obține o unitate de efect. Acesta poate fi evidențiat cu ajutorul costului total mediu, costului marginal și al consumului specific.

Dacă primul raport trebuie să tindă spre maxim, adică să se maximizeze cantitatea de bunuri obținute prin consumarea unei unități de factor, cel de-al doilea raport trebuie minimizat, adică să se micșoreze consumul de factori de producție pentru obținerea unei unități de produs.

Pentru agentul economic producător, în adoptarea unui mod de acțiune pentru creșterea eficienței, este foarte importantă elasticitatea cererii. Dacă agentul economic produce un bun cu cerere elastică, atunci va urmări să-și mărească efectele utile cu același consum de factori. Dacă, dimpotrivă, produce un bun cu cerere inelastică, nu îl interesează să-și mărească efectele utile, ci să reducă consumul de factori pentru o unitate de efect util.

Exemplu: Un producător de pâine (bun cu cerere inelastică) va avea în vedere al doilea raport, adică va urmări să micșoreze consumul de factori pentru o unitate de produs (o pâine). Nu va fi interesat să obțină mai multă pâine cu același consum de factori, deoarece va vinde aproximativ aceeași cantitate de pâine.

Economia de piață presupune ca activitatea fiecărui agent economic să fie eficientă, deoarece ineficiența conduce la faliment, la ieșirea sa de pe piață.

5.2. Formele eficienței economice

Eficiența economică are două forme:
- rentabilitatea;
- productivitatea.

Rentabilitatea *constă în capacitatea unei firme de a obține profit.*

O firmă se poate afla în următoarea situație:

ã venituri > cheltuieli, acest lucru înseamnă că firma obține *profit*;

ã venituri < cheltuieli, ceea ce înseamnă că firma nu obține profit, deci are *pierderi*;

ã venituri = cheltuieli, adică *profitul* este *zero*. În această situație, firma nici nu pierde, dar nici nu câștigă. La acest nivel al producției, la care firma nu obține profit, se află *pragul minim de rentabilitate*.

Cea de-a doua formă a eficienței economice este ***productivitatea***, adică randamentul factorilor de producție utilizați (randamentul muncii, randamentul capitalului, randamentul pământului). Eficiența economică trebuie privită și din punct de vedere social, ecologic. O activitate economică va fi considerată cu eficiență ridicată dacă respectiva activitate nu poluează mediul înconjurător, nu îl degradează.

Productivitatea, alături de costul mediu, costul marginal, rata profitului etc., reprezintă un indicator ce reflectă eficiența economică.

5.3. Definirea productivității

Deoarece nevoile sunt nelimitate, iar resursele sunt limitate, cu același volum de resurse trebuie satisfăcut un volum cât mai mare de nevoi. Acest lucru este posibil prin utilizarea mai bună a resurselor. Cu alte cuvinte, cu același consum de factori să se obțină o producție mai mare sau să se obțină aceeași producție cu un consum mai mic de factori de producție.

Producția obținută pe o unitate de factor de producție reprezintă ***productivitatea acelui factor****.*

Productivitatea se determină ca raport între producția obținută (Q) și cantitatea din factorul respectiv (F_i).

$$W = \frac{Q}{F_i},$$

unde: W – productivitatea;
Q – producția;
F_i – factorul de producție utilizat (factorul muncă, factorul natură, factorul capital).

Productivitatea este un indicator foarte important, motiv pentru care se calculează la nivel de agent economic (nivel microeconomic), la nivel de ramură (nivel mezoeconomic) și la nivelul economiei naționale (nivel macroeconomic).

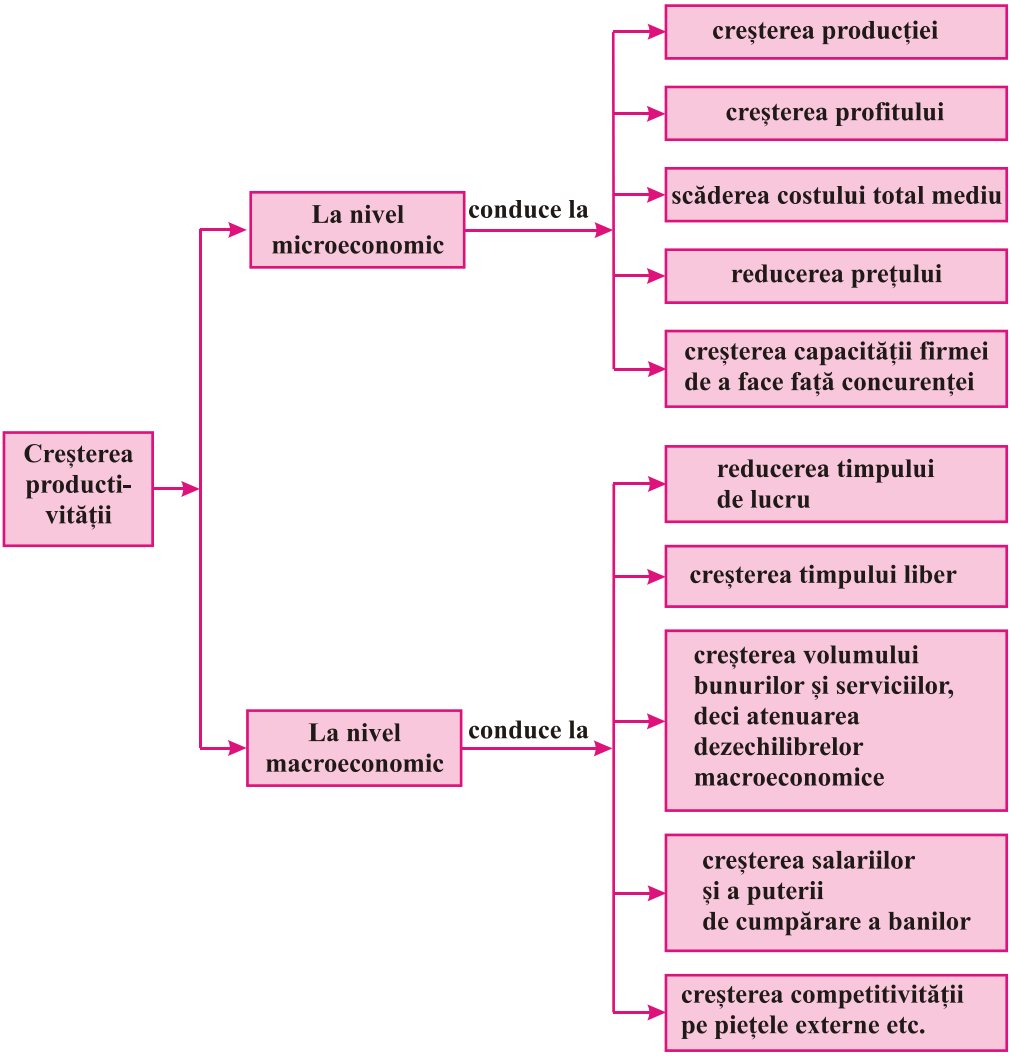
Creșterea productivității
La nivel microeconomic
conduce la
creșterea producției
creșterea profitului
scăderea costului total mediu
reducerea prețului
creșterea capacității firmei de a face față concurenței
La nivel macroeconomic
conduce la
reducerea timpului de lucru
creșterea timpului liber
creșterea volumului bunurilor și serviciilor, deci atenuarea dezechilibrelor macroeconomice
creșterea salariilor și a puterii de cumpărare a banilor
creșterea competitivității pe piețele externe etc.

5.4. Formele productivității

În orice firmă productivitatea se calculează pentru a determina producția medie obținută de fiecare unitate din factorul utilizat sau de toți factorii folosiți, dar se calculează și ca spor al producției determinat de creșterea cu o unitate a factorului (factorilor) utilizat.

Din acest punct de vedere, productivitatea poate fi:

• ***productivitate parțială***, adică productivitatea fiecărui factor de producție utilizat (productivitatea muncii, productivitatea pământului, productivitatea capitalului);

• ***productivitate globală***, adică eficiența tuturor factorilor de producție utilizați.

Atât productivitatea parțială, cât și cea globală se determină ca ***productivitate medie***, astfel:

- *productivitatea medie a muncii* (W_{mL});
- *productivitatea medie a pământului* (W_{mP});
- *productivitatea medie a capitalului* (W_{mK});
- p*roductivitate globală medie* (W_{gm});

dar, și ca ***productivitate marginală***:

- *productivitatea marginală a muncii* (W_{mgL});
- *productivitate marginală a pământului* (W_{mgP});
- *productivitate marginală a capitalului* (W_{mgK});
- *productivitate globală marginală* (W_{gmg}).

A. Productivitatea medie

Productivitatea medie se determină ca raport între producția obținută în cadrul unei firme și cantitatea din factorul (factorii) folosit, iar productivitatea marginală se determină ca raport între sporul producției și sporul factorului (factorilor) utilizat.

$$W_m = \frac{Q}{F_i}, \quad W_{mg} = \frac{\Delta Q}{\Delta F_i}.$$

unde: W_m – productivitatea medie;
Q – producția firmei;
F_i – factorul de producție utilizat (factorul muncă, factorul natură, factorul capital) sau suma lor (în cazul productivității globale);
ΔQ – sporul producției ($\Delta Q = Q_1 - Q_0$);
ΔF_i – sporul factorului utilizat (factorilor utilizați).

• **Productivitatea medie a muncii (W_{mL})** reprezintă producția obținută în medie de o unitate din factorul muncă utilizat (salariat, oră-muncă etc.).

$$W_{mL} = \frac{Q}{L},$$

unde: Q – producția;
L – factorul de producție muncă.

Dacă într-o întreprindere zilnic se obține o producție de 10 000 de bucăți din bunul X, iar pentru obținerea acestei producții lucrează 100 de oameni, atunci W_{mL} = 100 bucăți / om / zi.

Asta înseamnă că, în medie, un om obține zilnic 100 de bucăți din bunul X.

• **Productivitatea medie a pământului (W_{mP})** reprezintă producția obținută în medie pe o unitate din factorul pământ utilizat.

$$W_{mP} = \frac{Q}{P},$$

unde: Q – producția;

P – factorul de producție pământ.

Într-o societate agricolă sunt utilizate 50 de hectare de teren arabil și se obțin la sfârșitul anului 3000 quintale de grâu.

Rezultă: W_{mP} = 60 q/ha.

Asta înseamnă că, în medie, se obțin 60 q de grâu pe un hectar de pământ utilizat.

• **Productivitatea medie a capitalului (W_{mK})** reprezintă producția obținută în medie de o unitate din factorul capital utilizat.

$$W_{mK} = \frac{Q}{K},$$

unde: Q – producția;

K – factorul de producție capital.

Dacă într-o firmă se obțin 10 000 de caiete folosindu-se 10 utilaje, atunci W_{mK} = 1 000 caiete / utilaj.

Rezultă că, în medie, se obțin 1 000 de caiete pe un utilaj.

• **Productivitatea globală medie (W_{gm})** reprezintă producția obținută în medie folosind o unitate din factorul muncă, factorul pământ, factorul capital.

$$W_{gm} = \frac{Q}{L + P + K}.$$

B. Productivitatea marginală

• **Productivitatea marginală a muncii (W_{mgL})** reprezintă sporul de producție obținut prin creșterea cu o unitate a factorului muncă.

$$W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta L} = \frac{Q_1 - Q_0}{L_1 - L_0}$$

De exemplu, într-o firmă unde lucrează 120 de salariați se obține o producție zilnică de 12 000 de bucăți din bunul X. Dacă întreprinzătorul hotărăște să mai angajeze un lucrător, producția firmei va crește la 12 120 de bucăți din bunul X. În aceste condiții, $W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta L} = \frac{Q_1 - Q_0}{L_1 - L_0} = \frac{12120 - 12000}{121 - 120} = 120$ bucăți/salariat/zi.

Rezultă că, noul angajat obține o producție suplimentară de 120 de bucăți zilnic.

• **Productivitatea marginală a pământului (W_{mgP})** reprezintă sporul de producție obținut prin creșterea cu o unitate a factorului pământ.

$$W_{mgP} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} = \frac{Q_1 - Q_0}{P_1 - P_0}$$

Într-o societate agricolă sunt utilizate 50 de hectare de teren arabil și se obțin la sfârșitul anului 3 000 quintale de grâu. Prin folosirea a încă unui hectar, producția va fi de 3 100 quintale de grâu. În aceste condiții:

$$W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta L} = \frac{Q_1 - Q_0}{L_1 - L_0} = \frac{3100 - 3000}{51 - 50} = 100 \text{ q/ha.}$$

Așadar, producția va crește cu 100 de quintale prin folosirea unui hectar de pământ suplimentar.

• **Productivitatea marginală a capitalului (W_{mgK})** reprezintă sporul de producție obținut prin creșterea cu o unitate a factorului capital.

$$W_{mgK} = \frac{\Delta Q}{\Delta K} = \frac{Q_1 - Q_0}{K_1 - K_0}$$

Dacă într-o firmă se obțin 10 000 de caiete folosindu-se 10 utilaje și se hotărăște achiziționarea unui nou utilaj, atunci producția firmei va ajunge la 11 500 de caiete. În această situație:

$$W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta K} = \frac{Q_1 - Q_0}{K_1 - K_0} = \frac{11500 - 10\,000}{11 - 10} = 1500 \text{ caiete / utilaj.}$$

Deci, randamentul noului utilaj este de 1500 caiete.

• **Productivitatea globală marginală (W_{gmg})** reprezintă sporul de producție obținut prin creșterea cu o unitate a fiecărui factor de producție utilizat.

$$W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta L + \Delta P + \Delta K}.$$

Productivitatea marginală este foarte importantă pentru producător, deoarece îl ajută să ia decizii cu privire la cantitatea de factori de producție utilizați.

Orice întreprinzător trebuie să aibă în vedere curbele productivității și evoluția lor, astfel:

L	Q	W_{mL}	W_{mgL}
0	0	0	0
1	20 000	20 000	20 000
2	50 000	25 000	30 000
3	80 000	26 667	30 000
4	100 000	25 000	20 000
5	90 000	19 000	– 10 000
6	70 000	11 67	– 20 000

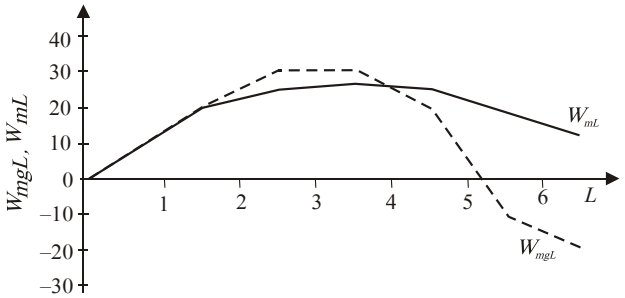

În figura de mai sus se observă că ambele productivități sunt crescătoare până la un anumit moment, după care încep să scadă. Curba productivității marginale intersectează curba productivității medii în punctul de maxim al celei din urmă.

5.5. Factorii care influențează nivelul și dinamica productivității muncii

Deoarece munca este cel mai important factor de producție și productivitatea muncii (medie și marginală) este cea mai importantă dintre toate formele productivității. Nivelul și dinamica productivității muncii sunt influențate de numeroși factori, și anume:

- noile apariții ale capitalului fix;
- calificarea forței de muncă;
- condițiile de muncă;
- condițiile naturale;
- retribuirea factorului muncă etc.

Legat de acest ultim factor se cunoaște faptul că, important pentru o firmă este ca dinamica productivității să fie superioară dinamicii salariului, pentru a asigura „sănătatea" firmei.

Elemente de sinteză

- *Eficiența economică înseamnă a obține maximum de efect cu minimum de efort.*
- *Eficiența economică se calculează ca raport între efect și efort sau ca raport între efort și efect.*
- *Formele eficienței economice sunt rentabilitatea și productivitatea.*
- *Productivitatea este o formă a eficienței economice.*
- *Creșterea productivității, la nivel microeconomic, conduce la scăderea costului total mediu.*
- *Creșterea productivității, la nivel macroeconomic, conduce la atenuarea dezechilibrelor macroeconomice.*
- *Productivitatea poate fi parțială și globală.*
- *Fiecare tip de productivitate (parțială și globală) se calculează ca productivitate medie și marginală.*
- *Productivitatea marginală este egală cu productivitatea medie în punctul în care aceasta din urmă este maximă.*

Termeni cheie

Eficiența economică, faliment, rentabilitate, prag minim de rentabilitate, productivitatea muncii, productivitatea pământului, productivitatea capitalului, productivitate medie, productivitate marginală.

Dicționar

• **Agent economic** – unitatea de bază în cadrul căreia se desfășoară activitatea economică.

• **Capital social** – contribuția adusă de acționari la înființarea unei societăți comerciale pe acțiuni.

• **Investiții** – totalitatea banilor folosiți pentru a achiziționa elemente de capital fix și elemente de capital circulant.

- **Nivel macroeconomic** – nivelul economiei naționale.
- **Nivel mezoeconomic** – nivel de ramură.
- **Nivel microeconomic** – nivel de agent economic.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. De ce este important să se țină cont de eficiența socială?

2. Argumentați de ce consumul specific este indicator de eficiență.

3. Sunteți producător de pâine. Ce raport veți folosi în calcularea eficienței firmei dumneavoastră? De ce?

4. De câțiva ani domnul Ionescu a economisit o sumă importantă de bani în vederea deschiderii unui magazin. A deschis magazinul și la numai cinci luni de la deschidere se află în situația de a nu mai câștiga nimic, ba dimpotrivă obține pierderi, adică din salariul soției plătește vânzătoarea magazinului. Domnul Ionescu a dat faliment? Argumentați.

5. Dacă productivitatea marginală a muncii scade, ce se întâmplă cu producția firmei? Explicați.

6. Dacă productivitatea marginală este egală cu cea medie, prin agajarea unui salariat ce se întâmplă cu producția?

7. Ce se întâmplă cu costul total mediu și costul fix mediu, dacă productivitatea crește?

8. Argumentați de ce, la nivel macroeconomic, creșterea productivității conduce la atenuarea inflației.

9. La o societate comercială, în momentul T_0, productivitatea capitalului era de 10 000 de bucăți pe angajat. Dacă producția crește cu 20%, iar volumul capitalului cu 10%, calculați productivitatea marginală.

10. La o societate comercială producția zilnică obținută de 100 de salariați este de 25 000 de bucăți din bunul *X*. Prin angajarea a încă 10 salariați, producția va crește la 28 000 de bucăți din bunul *X*. Calculați productivitatea medie a muncii (în T_0 și T_1), productivitatea marginală a muncii și analizați decizia întreprinzătorului de a mări numărul salariaților.

11. O societate comercială cu 50 de lucrători obține, în momentul T_0, o producție de 15 000 de bucăți din bunul *X*. Dacă întreprinzătorul substituie 5 utilaje cu factorul muncă în condițiile unei rate marginale de substituție egală cu 10, calculați productivitatea medie a muncii în momentul T_1, știind că producția rămâne nemodificată.

Unitatea de învățare 6

Profitul

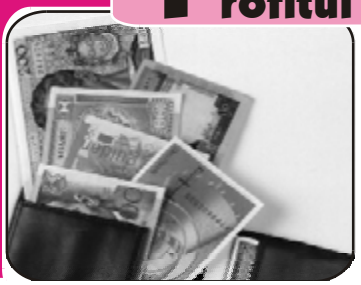

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți profitul;*
- *să calculați indicatorii ce caracterizează mărimea profitului;*
- *să identificați factorii ce influențează în mod direct și indirect mărimea profitului.*

Activitatea economică se bazează pe raționalitate, iar în economia de piață aceasta este relevată de profit.

Scopul oricărui agent economic este obținerea profitului și chiar maximizarea lui. O activitate economică în care nu se obține profit nu este interesantă pentru nici un agent economic și poate conduce în cele din urmă la pierderi și chiar faliment.

6.1. Ce este profitul?

Profitul *reprezintă ceea ce îi rămâne agentului economic după efectuarea cheltuielilor.*

Profitul se calculează scăzând din ceea ce se obține (încasează) ceea ce s-a cheltuit.

$$Pr = V - CT,$$

unde: Pr – profitul;
V – venitul;
CT – costul total.

$$V = CA = QP$$

unde: CA – cifra de afaceri (volumul încasărilor din activitatea proprie);
QP – valoarea producției.

De asemenea, profitul se determină și ca diferență între prețul de vânzare al unui bun (P) și costul său de fabricație (CTM).

$$Pr = V - CT / Q \Rightarrow \frac{Pr}{Q} = \frac{V}{Q} - \frac{CT}{Q} \Rightarrow Pr / buc. = P - CTM$$

Exemplu: Iată evidența contabilă a unei societăți comerciale, în care se prezintă următoarele:

1. Cheltuieli materiale 100 mld. u.m.
2. Cheltuieli salariale 80 mld. u.m.
3. Volumul producției 100 000 buc.
4. Prețul de vânzare 2 000 000 u.m.

Profitul societății și profitul pe unitatea de produs (profitul unitar) se calculează astfel: $Pr = V - CT$

$V = Q \cdot P = 100\,000 \cdot 2\,000\,000 = 200$ mld. u.m.

$CT = C_{mat} + C_{sal} = 100$ mld. u.m. + 80 mld. u.m. = 180 mld. u.m.

$Pr = 200$ mld. u.m. – 180 mld. u.m. = 20 mld. u.m.

$$Pr/\text{buc.} = \frac{Pr}{Q} = \frac{20 \text{ mld. u.m.}}{100\,000 \text{ buc.}} = 200\,000 \text{ u.m./buc.}$$

sau Pr / buc. $= P - CTM$

$$CTM = \frac{CT}{Q} = \frac{180 \text{ mld. u.m.}}{100\,000 \text{ buc.}} = 1{,}8 \text{ mil. u.m.}$$

Pr / buc. $= P - CTM = 2$ mil. u.m. – 1,8 mil.u.m. = 200 000 u.m./buc.

În condițiile economiei de piață, profitul reprezintă motivația acțiunii economice, este dovada utilității unei activități. Alături de dobândă, salariu și rentă, profitul reprezintă venit fundamental în economia de piață.

6.2. Funcțiile profitului

Profitul este un indicator deosebit de important în activitatea economică. De mărimea lui depinde mărimea activității economice și, chiar, dezvoltarea societății.

Profitul este un indicator ce reflectă, alături de producție, rezultatele (efectele) activității economice, cifra de afaceri. Profitul îndeplinește mai multe funcții și anume:

- stimulează agenții economici în activitatea pe care o desfășoară;
- determină inițierea și desfășurarea unei activități aducătoare de profit;
- determină acceptarea riscurilor de către agenții economici;
- sporește eficiența utilizării factorilor de producție.

6.3. Indicatorii ce caracterizează mărimea profitului

Profitul este compatibil cu raționalitatea, pe seama lui are loc dezvoltarea activității economice. Asta nu înseamnă, însă, că orice agent economic obține aceeași mărime a profitului în orice moment al existenței sale. Ca atare, mărimea profitului este variabilă. Acest lucru este evidențiat cu ajutorul indicatorilor:

A. masa profitului;

B. rata profitului.

A. Masa profitului se determină ca diferență între încasările firmei într-o perioadă și cheltuielile acesteia, sau ca diferență între prețul unui produs și costul său de fabricație.

$$Pr = V - CT$$

$$Pr \text{ / buc.} = P - CTM$$

B. Rata profitului se determină ca raport procentual între **profit** și:

- **cifra de afaceri:** $R_{Pr/CA} = \frac{Pr}{CA} \cdot 100;$
- **cost total:** $R_{Pr/CT} = \frac{Pr}{CT} \cdot 100.$

Acestei rate i se mai spune și *rata rentabilității.*

• **capitalul utilizat:** $R_{Pr/K} = \frac{Pr}{K} \cdot 100.$

Rezultatele obținute prin calcularea acestor trei rate ale profitului nu sunt identice, deoarece costul total nu este identic cu cifra de afaceri și capitalul.

6.4. Tipurile profitului

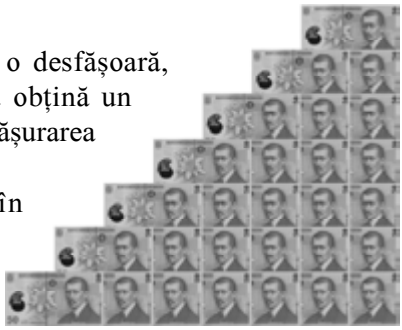

Orice agent economic, în activitatea pe care o desfășoară, dorește să obțină profit. Fiecare se străduiește să obțină un profit cât mai mare, de aceea unii participă la desfășurarea activității economice și alții nu.

Profitul obținut de agenții economici în activitatea pe care o desfășoară poate fi ***profit legitim*** sau ***nelegitim***.

Profitul legitim este obținut de orice agent economic pentru activitatea desfășurată.

Profitul nelegitim sau ***venit necuvenit*** este profitul obținut de un agent economic fără a avea vreo contribuție la activitatea economică. Acest gen de profit se obține prin „umflarea costurilor", sustragerea de la plata impozitelor și taxelor, înregistrări duble, economii pentru protecția mediului înconjurător, practicarea unor prețuri de vânzare ridicate etc.

De asemenea, profitul poate fi ***profit normal*** și ***supraprofit*** sau ***profit de monopol***.

Profitul normal este obținut de agentul economic din activitatea pe care o desfășoară și este considerat suficient pentru a-și continua activitatea. Profitul normal este obținut de agentul economic în condiții de concurență.

Supraprofitul sau ***profitul de monopol*** este obținut de acel agent economic care deține monopolul pe piață. În situația în care se obține profit de monopol înseamnă că s-a obținut și profit normal, reciproca nefiind adevărată.

Profitul obținut ca diferență între venituri și cheltuieli este ***profitul brut***. Dacă din acest profit brut se scade impozitul pe profit se obține ***profitul net***.

$Pr_{brut} = V - CT$

$Pr_{net} = Pr_{brut} - Impozit\ pe\ profit$

Profitul net se mai numește și ***profit admis***.

6.5. Factorii care influențează mărimea profitului

Profitul obținut de agenții economici dintr-o țară nu are aceeași mărime an de an. Mărimea profitului variază în funcție de acțiunea anumitor factori economici. Dintre aceștia menționăm:

ã *nivelul prețului de vânzare* – influențează direct proporțional mărimea profitului.

> *Exemplu:* Dacă un bun *X* are un cost de fabricație de 10 000 u.m. și se vinde cu 12 000 u.m., profitul unitar al bunului *X* este de 2 000 u.m. Dacă prețul bunului *X* crește la 12 500 u.m., în condițiile în care costul de fabricație rămâne nemodificat (10 000 u.m.), atunci profitul crește la 2 500 u.m.

ã *nivelul costului unitar* – influențează invers proporțional mărimea profitului.

Exemplu: Dacă prețul de vânzare al unui bun este de 12 000 u.m., iar costul de fabricație este 10000 u.m., profitul unitar este 2 000 u.m.

În condițiile în care prețul rămâne nemodificat (12 000 u.m.), iar costul unitar scade (9000 u.m.), profitul va crește la 3 000 u.m.

ã *volumul producției* – influențează direct proporțional mărimea profitului. Pe măsură ce producția crește, crește și profitul. Dacă producția scade, scade și profitul.

ã *calitatea produselor* – influențează direct proporțional mărimea profitului;

ã *structura producției* – poate influența atât direct cât și indirect mărimea profitului. Dacă în totalul producției ponderea cea mai mare o au produsele ce aduc un profit ridicat, atunci profitul firmei va crește; dacă, dimpotrivă, ponderea cea mai mare o au produsele cu profit mic și acestea se vând foarte bine, atunci profitul firmei va fi mai mic.

ã *viteza de rotație a capitalului* – influențează direct proporțional mărimea profitului. Dacă viteza de rotație a capitalului crește, atunci și masa profitului crește, dacă scade viteza de rotație a capitalului, atunci și masa profitului scade.

Elemente de sinteză

- *Profitul reprezintă câștigul agentului economic.*
- *Profitul este un indicator care reflectă efectele obținute de agentul economic.*
- *Rata profitului calculată la costul total reprezintă rata rentabilității.*
- *Profitul suplimentar sau supraprofitul se obține în condiții de monopol.*
- *Profitul net este profitul de care dispune agentul economic.*
- *Cu cât salariul, renta și dobânda sunt mai mari, cu atât profitul va fi mai mic.*

Termeni cheie

Profit, rata profitului, rata rentabilității, profit normal, supraprofit (profit de monopol), profit legitim, profit nelegitim, profit brut, profit net (admis).

Dicționar

• **Faliment** – situația în care un agent economic se află în imposibilitatea de a-și continua activitatea economică.

• **Monopol** – formă a concurenței imperfecte, caracterizată prin existența pe piață a unui singur producător și a unei multitudini de consumatori.

• **Profit admis** – profit ce rămâne agentului economic după plata impozitelor.

• **Raționalitate** – a obține bunuri, servicii în condiții impuse (resurse limitate).

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Dacă viteza de rotație a capitalului scade, ce se întâmplă cu masa profitului? Argumentați.

2. Rata profitului calculată la cifra de afaceri este mai mare decât rata profitului calculată la costul total? Exemplificați.

3. Dacă durata unei rotații crește, masa profitului crește? De ce?

4. Dacă în intervalul $T_0 - T_1$ volumul producției și încasările unei firme se dublează, iar prețul produsului și costul său de fabricație rămân nemodificate, masa și rata profitului calculată la cifra de afaceri se modifică? Demonstrați.

5. Rata profitului calculată la cifra de afaceri este de 50%. Calculați rata profitului la costul total.

6. Dacă profitul reprezintă 25% din costul total, aflați rata profitului la cifra de afaceri.

7. Competați tabelul:

Volumul producției	Preț	Cost unitar	Profit unitar	Profit total	Rata profitului în funcție de cifra de afaceri
1	10	7			
2	10			8	
3	10				50%
4	10		3		
5	10			10	

8. Dacă profitul reprezintă 40% din cifra de afaceri, calculați rata profitului la costul total.

Teme recapitulative

I. Precizați efectul:

1. Dacă producția crește, costul total ..... .

2. Dacă producția scade, costul fix mediu ..... .

3. Dacă producția scade, costul variabil mediu ..... .

4. Dacă producția crește, costul total mediu ..... .

5. Dacă producția crește, costul marginal ..... .

6. Dacă productivitatea crește, la nivel microeconomic, costul total mediu ..... .

7. Dacă cifra de afaceri crește, iar profitul nu se modifică, rata profitului calculată la costul total ..... .

8. Dacă productivitatea crește exclusiv pe seama creșterii producției fizice, cheltuielile salariale pe unitatea de produs ..... .

9. Dacă prețul crește, oferta ..... .

10. Dacă oferta scade, prețul ..... .

II. Asociați corect termenii din coloana **A** cu informațiile din coloana **B**.

A	**B**
1. CFM	**a.** $(\Delta O / O_0) : (\Delta P / P_0)$
2. CVM	**b.** $(CT_1 - CT_0) / (Q_1 - Q_0)$
3. CTM	**c.** $(Pr / CT) \cdot 100$
4. C_{mg}	**d.** Q / L
5. W_{mL}	**e.** CF / Q
6. Pr	**f.** $CTM - CFM$
7. $K_{e\ o/p}$	**g.** $CFM + CVM$
8. Rpr / CT	**h.** $CA - CT$

III. Rezolvați:

1. Dacă prețul crește cu 20%, în condițiile unui coeficient de elasticitate a ofertei în funcție de preț egal cu 2, calculați modificarea ofertei.

2. O societate comercială utilizează un capital în valoare de 150 mld. u.m., din care 80% capital fix. În condițiile în care capitalul fix se amortizează în 12 ani, calculați capitalul consumat de firmă într-un an.

3. Calculați costul total, costul fix și costul variabil știind că există următoarele cheltuieli: cheltuieli cu materii prime = 50 u.m.; amortizarea utilajelor = 20 u.m.; salarii directe = 5 u.m.; salarii indirecte = 3 u.m.; dobânzi = 10 u.m.; combustibil, energie, apă pentru producție = 2 u.m.

4. Completați tabelul și reprezentați grafic datele din tabel:

Q	CF	CV	CT	CFM	CVM	CTM	C_{mg}
1	40						
2			68				12
3						25.2	
4							20
5					16		
6		120					

Test de evaluare

1. În perioada T_0–T_1 producția unei societăți crește cu 10%, iar volumul capitalului s-a redus cu 20%. Calculați modificarea productivității medii a capitalului în intervalul T_0–T_1.

2. În momentul T_0, o societate comercială folosește 10 utilaje de producție pentru a obține o producție de 10 000 bucăți din bunul *X*. În momentul T_1, folosește încă 2 utilaje și obține o producție suplimentară de 5 000 bucăți. Calculați productivitatea medie și productivitatea marginală a capitalului.

3. Raportul dintre preț și cost total mediu este 4/3. Calculați rata profitului în funcție de cifra de afaceri.

4. O societate comercială obține, în decurs de un an, o rată a profitului (calculată în funcție de costul total) de 30% și un profit de 24 000. Cunoscând că salariile sunt egale cu profitul și de 3 ori mai mari decât amortizarea, calculați costurile materiale și amortizarea.

5. În condițiile în care profitul crește cu 50%, iar costurile scad cu 25%, aflați modificarea ratei profitului (calculată la costurile totale).

6. În condițiile în care costul reprezintă 60% din valoarea producției, calculați rata profitului în funcție de costul total.

Barem de notare: Pentru rezolvarea problemelor 1, 3, 6 se acordă *1 punct*, iar pentru rezolvarea problemelor 2, 4, 5 se acordă *2 puncte*. Pentru testul de evaluare se acordă *1 punct* din oficiu.

TEMA 3

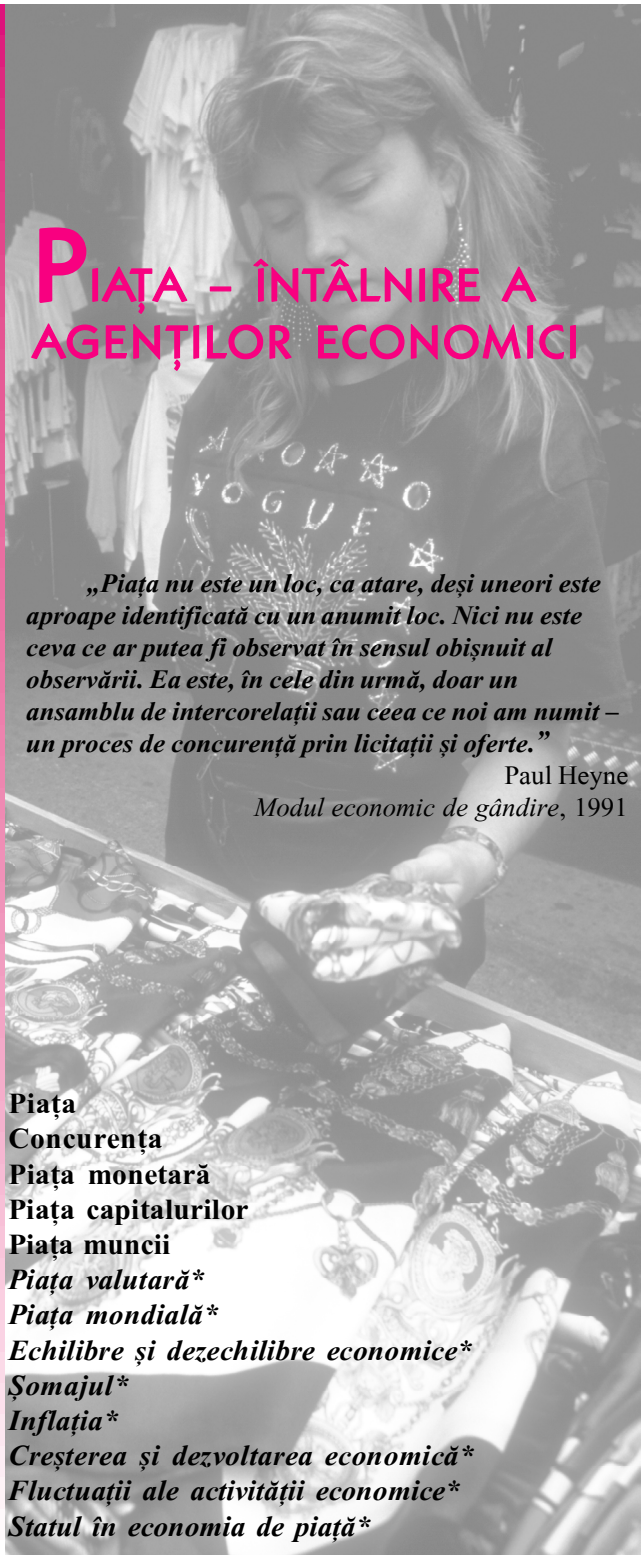

PIAȚA – ÎNTÂLNIRE A AGENȚILOR ECONOMICI

„Piața nu este un loc, ca atare, deși uneori este aproape identificată cu un anumit loc. Nici nu este ceva ce ar putea fi observat în sensul obișnuit al observării. Ea este, în cele din urmă, doar un ansamblu de intercorelații sau ceea ce noi am numit – un proces de concurență prin licitații și oferte."

Paul Heyne
Modul economic de gândire, 1991

1. **Piața**
2. **Concurența**
3. **Piața monetară**
4. **Piața capitalurilor**
5. **Piața muncii**
6. ***Piața valutară****
7. ***Piața mondială****
8. ***Echilibre și dezechilibre economice****
9. ***Șomajul****
10. ***Inflația****
11. ***Creșterea și dezvoltarea economică****
12. ***Fluctuații ale activității economice****
13. ***Statul în economia de piață****

Unitatea de învățare 1

Piața

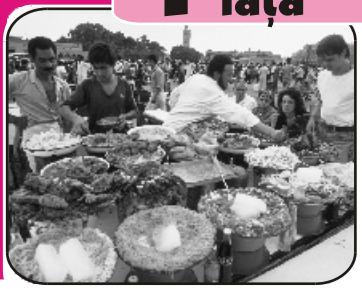

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să precizați formele de organizare a economiei de-a lungul timpului;*
- *să caracterizați diferitele forme de organizare a economiei;*
- *să identificați deosebirile dintre formele de organizare;*
- *să definiți piața;*
- *să explicați raportul cerere-ofertă, prețul de echilibru și rolul acestora în economia de piață.*

1.1. Importanța pieței

„Rareori trece o zi fără ca să facem o cumpărătură pe o piață, fie că este vorba de benzină de la stația – service, de un sandviș de la bufet sau de ziarul de la colțul străzii", spune Gilbert Abraham-Frois în *Economia politică*. Așa că piața este foarte importantă în orice economie, ea fiind cea care permite întâlnirea cererii cu oferta și formarea prețului.

1.2. Sistemele economice

De-a lungul timpului oamenii au încercat să-și satisfacă o serie de nevoi, fie prin consum de bunuri obținute de ei, fie prin schimb, adică cedând bunurile proprii în favoarea altor bunuri, obținute de ceilalți producători. După modul în care oamenii au acces la bunurile economice, economia poate fi: *economie naturală* și *economie de schimb*.

> ***Economia naturală*** *este acea formă de organizare a economiei în care oamenii își satisfac nevoile prin consumul de bunuri asigurate direct prin activități proprii, fără a apela la schimb.*

Economia naturală a apărut din cele mai vechi timpuri, se menține și astăzi, în proporții diferite de la țară la țară. Restrângerea economiei naturale s-a realizat concomitent cu afirmarea și extinderea economiei de schimb.

Economia de schimb are la bază **schimbul**. Economia de schimb se caracterizează prin:

- agenții economici produc bunuri peste nevoile proprii, surplusul fiind destinat schimbului;
- agenții economici pot intra în posesia bunurilor pe care nu le produc și de care au nevoie prin vânzare-cumpărare;
- trebuințele sunt satisfăcute mult mai bine decât în economia naturală.

Economia de schimb a apărut pe seama a două condiții: **diviziunea muncii** și **autonomia** sau **independența întreprinzătorului**.

Diviziunea muncii constă în specializarea agenților economici în vederea obținerii unui bun sau chiar împărțirea pe operații, în cadrul procesului de obținere a unui bun.

Spre exemplu, un agent economic din agricultură, care în cadrul economiei naturale, pe terenul propriu obținea varză, cartofi și tomate, acum se specializează în cultura cartofilor. Oprește pentru el atât cât are nevoie, iar surplusul îl schimbă, fie în schimbul cartofilor primește varză, fie vinde cartofii și cumpără varză.

Diviziunea muncii reprezintă condiția apariției și dezvoltării economiei de schimb, dar, așa cum spunea Adam Smith, *reprezintă cel mai important factor de progres pentru individ și societate*. **Avantajele** diviziunii muncii sunt:

- creșterea producției;
- creșterea profitului;
- creșterea calității produselor;
- reducerea timpului necesar realizării unui produs;
- crearea de noi locuri de muncă.

Deși are o serie de avantaje, diviziunea muncii are și **dezavantaje**, și anume:

- pierderea dexterității realizării întregului produs;
- monotonia muncii;
- creșterea riscului de șomaj.

Autonomia *sau* ***independența întreprinzătorului*** *constă în libertatea de acțiune a agenților economici pentru realizarea propriilor interese. Aceste interese îi determină pe agenții economici să solicite o contraprestație pentru bunurile pe care le-au produs.*

Autonomia întreprinzătorului se bazează pe proprietatea privată, cea care îi conferă dreptul de a deține bunuri, de a dispune de ele și de uzufructul lor. Pentru a dispune de uzufructul bunurilor deținute, agentul economic aduce pe piață bunul spre a-l vinde.

Economia de schimb este dominantă, însă există și economie naturală. Economia de schimb poate îmbrăca două forme: ***economie de piață*** și ***economie de comandă***.

Instrumente	**Economia de piață**	**Economia de comandă (centralizată sau planificată)**
Forma de proprietate	Existența pluralismului formelor de proprietate, în cadrul căruia dominantă este proprietatea privată.	Existența proprietății publice sau de stat.
Rolul pieței	Piața stabilește ce să se producă, cât să se producă, cum să se producă și pentru cine să se producă.	Piața nu are rolul de a regla activitatea economică. Statul stabilește ce, cât, cum și pentru cine să se producă.
Prețul	Se formează liber pe piață, în funcție de cerere și ofertă.	Statul stabilește prețul bunurilor și al serviciilor.
Motivația agenților economici	Agenții economici sunt motivați să participe la activitatea economică pentru a-și satisface interesele (producătorii urmăresc maximizarea profitului, iar consumatorii urmăresc maximizarea satisfacției).	Oamenii nu sunt motivați deoarece sunt îndepărtați de obiectul proprietății (bunul economic).

Atât economia de piață cât și economia de comandă sunt ***economii de schimb***, însă, în proporții diferite de la țară la țară, există și economie naturală.

1.3. Relația cerere-ofertă-preț în economia de piață

Piața este cea care răspunde întrebărilor pe care și le pune un agent economic producător. Variabilele pieței sunt cererea, oferta și prețul. Pentru a defini piața nu există o definiție, ci mai multe trăsături ale acesteia.

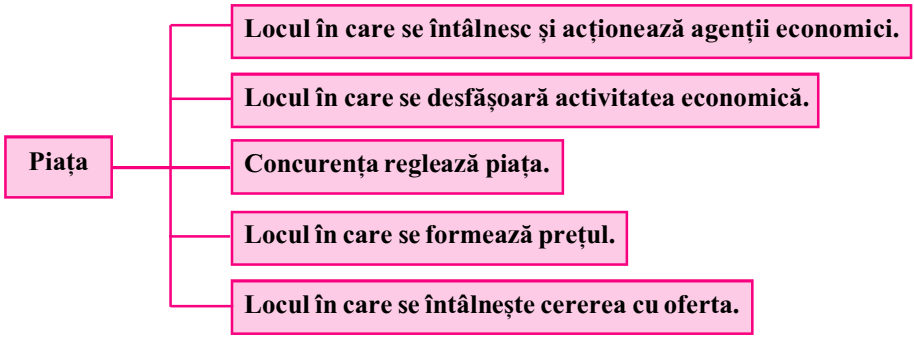
Piața
Locul în care se întâlnesc și acționează agenții economici.
Locul în care se desfășoară activitatea economică.
Concurența reglează piața.
Locul în care se formează prețul.
Locul în care se întâlnește cererea cu oferta.

Fig. 1. *Piața și trăsăturile ei*

Piața se prezintă sub formă de târguri, hale, expoziții cu vânzare, bursă de mărfuri. Se știe despre piață că este locul în care se formează prețul, adică este locul în care acționează cererea și oferta.

Pentru a observa modul în care se formează prețul sub acțiunea cererii și a ofertei, vom exemplifica pentru început relația preț-cerere și apoi relația preț-ofertă.

Cererea pe piață pentru sandale, în raport cu prețul lor, se prezintă astfel:

P	C_o
30	250
35	200
40	150
45	100
50	50

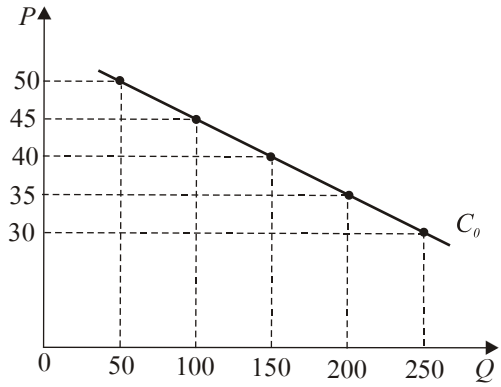

Fig. 2. *Cererea de sandale în funcție de preț*

Știind că asupra cererii acționează anumiți factori, printre care prețul, venitul, sezonul, moda, prețul bunurilor substituibile, prețul bunurilor complementare, vom analiza evoluția curbei cererii de sandale în urma acțiunii factorului *sezon*.

Vara cererea de sandale crește, iar iarna scade, astfel:

P	C_0	C_1	C_2
30	250	300	200
35	200	250	150
40	150	200	100
45	100	150	50
50	50	100	25

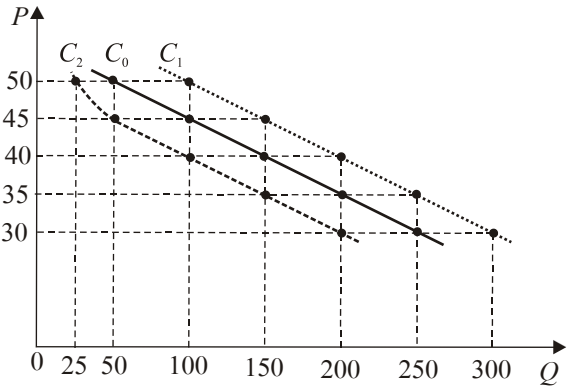

Fig. 2. *Evoluția curbei cererii de sandale*

Se observă că, atunci când cantitatea cerută crește, curba se deplasează spre dreapta, iar când cantitatea cerută scade, curba se deplasează spre stânga. La fel se va întâmpla și cu oferta, și anume, când cantitatea oferită crește, curba se deplasează spre dreapta, iar când cantitatea oferită scade, curba se deplasează spre stânga.

P	O
30	50
35	100
40	150
45	200
50	250

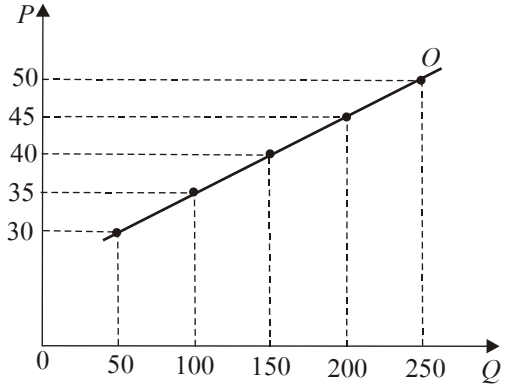

Fig. 3. *Curba ofertei*

În funcție de sezon, oferta de sandale se prezintă astfel:

P	O_0	O_1	O_2
30	50	100	25
35	100	150	50
40	150	200	100
45	200	250	150
50	250	300	200

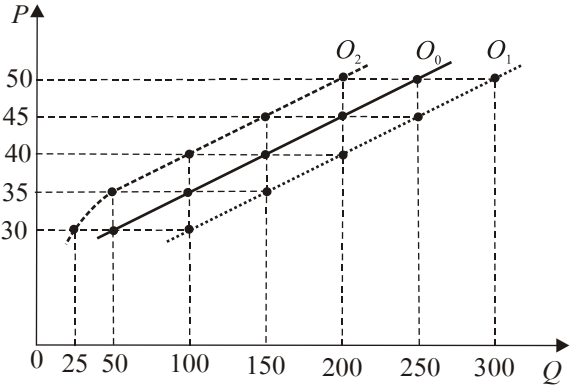

Fig. 4. *Evoluția ofertei de sandale*

Prețul este instrumentul care-i permite cumpărătorului accesul la bunul economic. Prin confruntarea cererii cu oferta, pe piață se obține prețul de echilibru. Astfel:

P	C	O
30	250	50
35	200	100
40	150	150
45	100	200
50	50	250

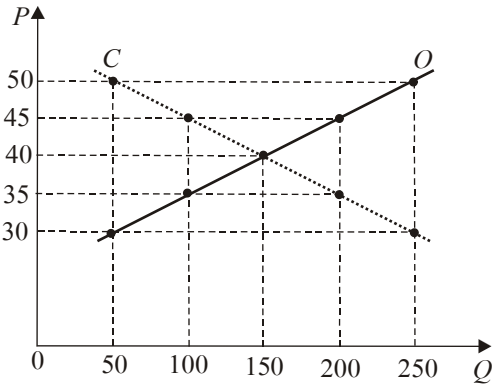

Fig. 5. *Formarea prețului de echilibru*

Prețul de echilibru *apare în situația în care cantitatea cerută este egală cu cantitatea oferită. Prețul de echilibru nu este singurul preț pe piață. Este prețul la care se vinde cea mai mare cantitate de produse.*

În situația în care cererea se modifică, iar oferta nu se modifică, prețul de echilibru se modifică astfel:

P	C_0	O	C_1	C_2
30	250	50	300	200
35	200	100	250	150
40	150	150	200	100
45	100	200	150	50
50	50	250	100	25

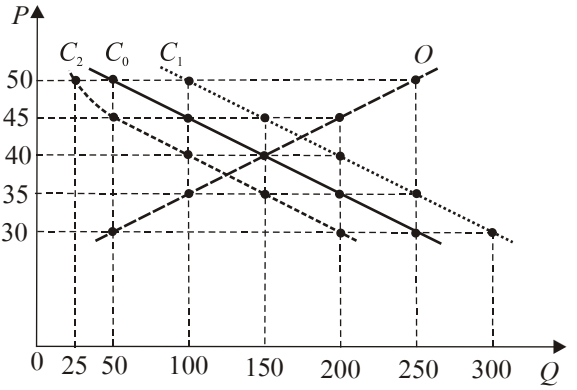

Fig. 6. *Modificarea prețului de echilibru*

Conform graficului, prețul de echilibru crește în situația în care cererea crește, iar oferta rămâne nemodificată, iar când cererea scade, scade și prețul de echilibru.

Prețul de echilibru este rezultatul confruntării cererii cu oferta și nu al acțiunii guvernului, tocmai din acest motiv trebuie lăsat să se formeze liber pe piață.

Elemente de sinteză

- *Economia naturală are la bază autoconsumul.*
- *Economia de schimb a apărut din cele mai vechi timpuri, dar există și astăzi în proporții diferite de la țară la țară.*
- *Economia de schimb are la bază schimbul de bunuri.*
- *Economia de schimb îmbracă două forme: economia de piață și economia de comandă.*
- *Piața este locul în care cererea se întâlnește cu oferta.*
- *Prețul se formează liber, în funcție de cerere și ofertă.*
- *Prețul de echilibru apare în situația în care cantitatea cerută este egală cu cantitatea oferită.*
- *Prețul de echilibru este prețul la care se realizează cel mai mare volum al tranzacțiilor pe piață.*

Termeni cheie

Economie naturală, economie de schimb, economie de piață, economie de comandă, piață, preț de echilibru.

Dicționar

• **Bursa de mărfuri** – locul în care se vând și se cumpără mărfuri omogene în partizi (cantități) mari.

• **Întreprinzător** – o persoană fizică sau juridică ce inițiază, dezvoltă și desfășoară o activitate.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Dacă prețul crește, ce se întâmplă cu cantitatea oferită? Dar cu cantitatea cerută?

2. La un preț mai mic decât prețul de echilibru există surplus sau deficit din acel produs?

3. Demonstrați că prețul de echilibru nu este singurul preț pe piață.

4. Dacă cererea crește mai mult decât crește oferta, ce se întâmplă cu prețul și cantitatea de echilibru?

5. Dacă cererea scade și oferta crește, ce se întâmplă cu prețul și cantitatea de echilibru?

6. Dacă cererea este dată de relația: $C = 100 - 2P$ și oferta este dată de relația: $O = 50 + 3P$, calculați prețul de echilibru și cantitatea de echilibru.

Unitatea de învățare 2

Concurența

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți concurența;*
- *să apreciați importanța concurenței pe piață;*
- *să identificați tipurile de concurență;*
- *să caracterizați formele concurenței perfecte și ale concurenței imperfecte;*
- *să caracterizați tipurile de strategii concurențiale.*

2.1. Importanța concurenței

Economia de piață este caracterizată prin pluralismul formelor de proprietate în cadrul căreia este dominantă proprietatea privată. Deoarece proprietatea privată este caracterizată de libertate de acțiune sau liberă inițiativă, agenții economici inițiază, dezvoltă și desfășoară activități productive.

2.2. Ce este concurența?

Bunurile obținute de agenții economici diferă din punctul de vedere al calității, cantității și prețului. Ca atare, fiecare producător are consumatori pentru bunul său. Există însă și bunuri de aceeași calitate care au prețuri diferite, sau bunuri de calitate diferită la aceleași prețuri. Ca atare, există o multitudine de relații între agenții economici.

***Concurența** reprezintă totalitatea relațiilor ce rezultă din interacțiunea agenților economici cu privire la preț, calitate și cantitate, fiecare dintre aceștia urmărind maximizarea interesului propriu.*

Concurența nu apare în situația în care pe piață există doar un singur producător și mai mulți consumatori, ci sunt numeroși producători și numeroși consumatori.

Concurența este cea care îi avantajează pe agenții economici competenți, conduce la reducerea costurilor medii și a prețurilor și, de asemenea, stimulează progresul tehnic. Toate aceste efecte ale concurenței vin în sprijinul consumatorului. Concurența poate fi ***loială (corectă)***, atunci când se desfășoară cu respectarea reglementărilor în vigoare (agenții economici fac tot ceea ce pot, în conformitate cu legile în vigoare, pentru a obține cele mai mari avantaje). Concurența loială poate folosi instrumente ca: reducerea prețurilor, creșterea calității produselor, publicitatea etc. De asemenea, concurența poate fi și ***neloială (incorectă)***, când nu sunt respectate aceste reglementări (agenții economici obțin beneficii, dar prin încălcarea legii pot fi acționați în justiție). Exemple de concurență neloială: antireclama, dumping-ul, spionajul economic, sabotajul etc.

2.3. Formele concurenței

Se spune despre concurență că este „mâna invizibilă”, cea care reglează piața. În funcție de tipul concurenței vom avea tipul de piață. Concurența poate fi: ***perfectă*** și ***imperfectă***.

2.3.1. Piața cu concurență perfectă

Modelul pieței cu concurență perfectă este un model teoretic; el oferă o imagine a ceea ce ar trebui să existe. Acest tip de piață are o serie de caracteristici:

• *număr mare de agenți economici* (producători și consumatori) cu puteri aproximativ egale, adică atomicitate perfectă;

• *bunuri omogene*, adică bunurile să aibă aceleași caracteristici, indiferent de firma care le produce;

• *bună informare a agenților economici* cu privire la preț, cantitate, calitate;

• *libertatea de a intra și ieși de pe piață pe principii economice*. Orice produs intră pe piață atunci când este cerut de consumatori, iar prețul de vânzare este mai mare decât costul și iese de pe piață atunci când nu mai este cerut de consumatori, iar prețul de vânzare este mai mic decât costul de producție, ceea ce înseamnă că producătorul obține pierderi;

• *posibilitatea de a intra, în orice moment, în posesia factorilor de producție de care un agent economic are nevoie.*

Deci, piața cu concurență perfectă este un model teoretic. Dacă una din caracteristicile pieței cu concurență perfectă nu se regăsește pe piață, atunci piața nu este o piață cu concurență perfectă, ci o piață cu concurență imperfectă.

2.3.2. Piața cu concurență imperfectă

În orice țară întâlnim piață cu concurență imperfectă, concurență care infirmă una, mai multe sau chiar toate caracteristicile pieței cu concurență perfectă.

Piața cu concurență imperfectă are mai multe forme:

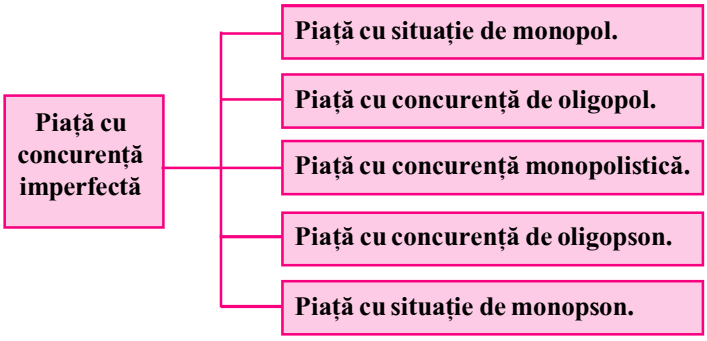
Piață cu concurență imperfectă
Piață cu situație de monopol.
Piață cu concurență de oligopol.
Piață cu concurență monopolistică.
Piață cu concurență de oligopson.
Piață cu situație de monopson.

Fig. 1. *Forme ale pieței cu concurență imperfectă*

• **Piața cu situație de monopol** se caracterizează prin:

– un singur producător și o multitudine de consumatori;

– prețul este stabilit de producător și este mare;

– calitatea nu este stimulată;

– cererea pe piață nu este foarte bine satisfăcută.

Acest tip de piață nu este promovat, deoarece elimină concurența. În țările cu economie de piață există măsuri antimonopol pentru a împiedica deținerea de către un agent economic a tuturor vânzărilor. Exemple de monopol: companii de distribuție a gazului, a energiei electrice etc.

• **Piața cu concurență de oligopol** se caracterizează prin:

– câțiva producători și o multitudine de consumatori;

– prețul se stabilește în funcție de ceilalți;

– fiecare producător ține seama, în deciziile sale, de reacțiile celorlalți.

Pe această piață apare concurența, fiecare dintre producători putându-se asocia cu ceilalți (înțelegeri tip cartel). Exemple de oligopol: piața telefoniei mobile din România.

• **Piața cu concurență monopolistică** reprezintă piața în cadrul căreia:

– există o multitudine de producători și o multitudine de consumatori;

– prețul se stabilește liber pe piață, în funcție de cerere și ofertă;

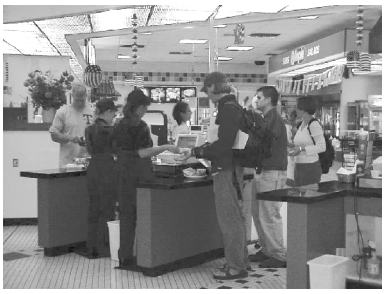

– bunurile nu sunt omogene;

– există o bună satisfacere a cererii, adică fiecare consumator își procură bunuri după posibilități.

Piața cu concurență monopolistică este cea mai întâlnită în țările cu economie de piață. Exemple: piața legumelor și fructelor, piața tricourilor, piața încălțămintei etc.

• **Piața cu concurență de oligopson** se caracterizează prin:

– existența unei multitudini de producători și câțiva consumatori;

– prețul este influențat de cumpărători.

Exemple: piața legumelor pentru conserve.

• **Piața cu situație de monopson** este piața pe care întâlnim:

– o multitudine de producători și un singur consumator;

– prețul este stabilit de cumpărător și este mic.

Pe acest tip de piață nu apare concurența, consumatorul neconcurând cu nimeni. Exemple: piața armamentului, singurul consumator fiind armata.

Cea mai largă răspândire o are piața cu concurență monopolistică, adică situația în care există *atomicitatea cererii și a ofertei*.

Pe o asemenea piață lupta concurențială este acerbă, motiv pentru care agenții economici folosesc o serie de strategii concurențiale.

2.4. Strategii concurențiale

Cum fiecare firmă urmărește obținerea unui profit cât mai mare, fiecare adoptă o serie de măsuri pentru a-și atinge țelul. Strategiile concurențiale, cele care-i ajută pe concurenți în lupta concurențială, sunt:

• ***strategia efortului concentrat***, adică efortul depus de producător pentru a vinde cât mai mult și, deci, a încasa cât mai mult (ambalarea produselor, oferte promoționale, publicitate);

• ***strategia elitei*** constă în efortul depus de producător de a aduce pe piață bunuri de calitate superioară;

• ***strategia costurilor*** sau ***japoneză*** constă în reducerea prețurilor de vânzare prin reducerea costurilor de producție.

Indiferent de obiectivul propus, trebuie ținut cont de fiecare strategie. Spre exemplu, un agent economic va pune accent pe strategia elitei, dar nu va ignora celelalte strategii, adică va ține cont și de prețul produsului și va face și publicitate produsului.

Elemente de sinteză

- *Concurența este caracteristică economiei de piață.*
- *Concurența îl avantajează pe consumator.*
- *Concurența neloială este pedepsită prin lege.*
- *Concurența perfectă este un model teoretic.*
- *Cea mai răspândită formă a concurenței este concurența monopolistică.*

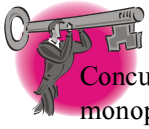

Termeni cheie

Concurență, concurență perfectă, concurență imperfectă, monopol, oligopol, oligopson, monopson, piață cu concurență monopolistică.

Dicționar

• **Atomicitate** – situație ce corespunde unui număr mare de producători sau consumatori.

• **Strategie** – ansamblu de măsuri, metode de realizare a unor obiective.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Analizați situația firmei din cartierul vostru din punctul de vedere al concurenței.

2. Dacă numărul producătorilor este foarte mare, iar al consumatorilor este mic, ce fel de concurență există?

3. Dacă ați fi antreprenor, ce tip de strategie ați adopta? Explicați.

4. Studiați piața autoturismelor, piața telefoniei mobile, piața legumelor și piața cerealelor din România și identificați tipul de concurență existent.

5. Analizați situația pieței pantofilor sport din România și identificați caracteristicile acesteia.

6. Identificați forma de piață cu concurența imperfectă existentă în situația când o firmă domină oferta de mașini de spălat automate, controlează piața și prețul mașinii de spălat automate.

Unitatea de învățare 3

Piața monetară

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să cunoașteți importanța banilor;*
- *să știți când au apărut primele monede și bancnote;*
- *să calculați dobânda și profitul bancar;*
- *să știți care sunt cauzele și căile reglării masei monetare.*

3.1. Importanța pieței monetare

Banii sunt foarte importanți în orice economie, așa că și piața monetară este foarte importantă, deoarece are rolul de a regla masa monetară și de a compensa excedentul cu deficitul de monedă.

3.2. Banii și funcțiile banilor

Așa cum se știe, la început, când oamenii erau organizați în triburi, ginți etc., aceștia își procurau singuri hrana, fie culegând rădăcini, fie vânând, fie pescuind. Nevoile acestor oameni erau satisfăcute în mod direct, fără a apela la schimb. Cu timpul oamenii au început să-și satisfacă nevoile indirect, adică făcând schimb de bunuri ***(troc)***, iar din mulțimea bunurilor care se schimbau s-au desprins unele cu ***rol de etalon*** (bucăți de metal prețios, piei, blănuri, animale etc.). Datorită amplificării actelor de schimb dintre aceste bunuri care se schimbau, rolul de etalon a revenit bucăților de metal prețios **(aur și argint)**. Dar și acum exista o problemă, deoarece bucățile de metal prețios difereau din punctul de vedere al purității și al greutății. Acest lucru îngreuna schimbul, bucățile de metal prețios fiind evaluate de fiecare dată. Din acest motiv s-a trecut la „baterea" (confecționarea) de monedă.

Primele monede confecționate din metal prețios (aur și argint) au apărut în secolele VII-VI î.Hr., așa cum menționează Herodot în lucrările sale, și au circulat până în secolul al XVIII-lea. Începând cu secolul al XVII-lea au apărut, în Olanda, primele ***bancnote*** purtând denumirea de ***bancnote fiduciare***. Aceste bancnote erau emise de bănci negustorilor ce își depuneau monedele din metale prețioase acolo. Cei ce primeau aceste bilete de bancă aveau certitudinea că, atunci când se vor întoarce la bancă, își vor primi înapoi monedele. Monedele și bancnotele au circulat în paralel până la Primul Război Mondial. După 1920, emisiunea de monede din metal prețios avea loc foarte rar, fiind prilejuită de evenimente importante. Între cele două războaie mondiale convertibilitatea nu s-a realizat în multe țări sau s-a realizat doar parțial, astfel că, după 1971 convertibilitatea bancnotelor în metale prețioase a fost eliminată.

Cu timpul, alături de monede și bancnote, au apărut ***banii scripturali*** (înscrisurile din conturile bancare). Astăzi, noțiunea de bani se referă la moneda metalică sau divizionară, bancnotele, banii scripturali și alte instrumente de plată care sunt acceptate ca instrumente de schimb și plată.

Banii sunt foarte importanți în economie și cu atât mai mult în economia de piață, acolo unde volumul tranzacțiilor este foarte mare. Acest lucru este evidențiat cu ajutorul ***funcțiilor*** banilor.

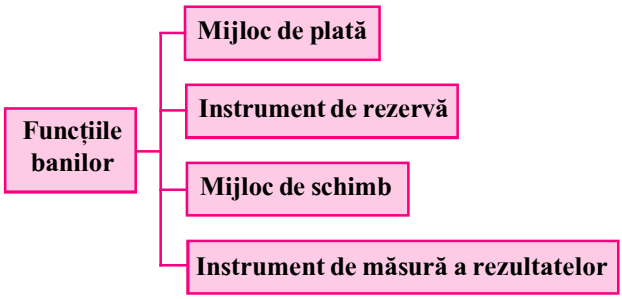

Fig. 1. *Funcțiile banilor*

a. Mijloc de schimb, adică bunurile sunt schimbate cu bani sau invers. Prin intermediul banilor procesul de vânzare-cumpărare poate fi scindat; până la apariția banilor nu putea avea loc acest fenomen, adică se realizează separat operația de vânzare și operația de cumpărare. Spre exemplu, până la apariția banilor, vânătorul care avea surplus de blănuri ceda acest surplus, însă obligatoriu primea o cantitate dintr-un bun, chiar dacă nu avea nevoie de acel bun. Astăzi, cel care are surplus de blănuri îl cedează, primește în schimb bani și își va cumpăra alte bunuri atunci când va avea nevoie de ele.

b. Mijloc de plată, adică orice obligație se stinge cu ajutorul banilor (plata salariilor, plata impozitelor, plata taxelor, plata amenzilor).

c. Instrument de măsură a rezultatelor. Cu ajutorul banilor pot fi măsurate veniturile, cheltuielile, profiturile firmelor, adică rezultatele activității economice.

d. Instrument de rezervă, în sensul că nu poți păstra pe termene lungi și foarte lungi anumite bunuri obținute din activitatea desfășurată, deoarece se degradează, se distrug.

3.3. Masa monetară și puterea de cumpărare a banilor

Așa cum am văzut, banii sunt importanți în economie, acest lucru fiind ilustrat de funcțiile lor. Pentru a intermedia schimbul și celelalte operații de plăți, banii trebuie să existe în societate și să aparțină diferiților agenți economici.

Cantitatea de bani existentă la un moment dat în circulație și aparținând diferiților agenți economici reprezintă ***masa monetară (M)****.*

Masa monetară este formată din monede, bancnote și bani scripturali, adică din ***numerar*** (monede, bancnote) și ***bani scripturali*** (înscrisurile din conturile bancare). Atât numerarul, cât și banii scripturali îndeplinesc aceleași funcții, putându-se transforma foarte ușor numerarul în bani scripturali și invers. Între cele două componente ale masei monetare nu există deosebiri de valoare, decât de formă, una (numerarul) are formă fizică, cealaltă (moneda scripturală) nu are formă fizică.

Masa monetară este formată, îndeosebi, din bani scripturali (între 3/4 și 9/10), deoarece cu ajutorul lor se realizează cel mai mare volum al tranzacțiilor.

În general, în orice economie trebuie să existe un echilibru între masa monetară în circulație și volumul valoric al bunurilor și serviciilor (valoarea producției de bunuri și servicii). Ca atare, masa monetară se determină ținând cont de cantitatea bunurilor supuse tranzacționării (Q), de prețul (P) acestora și de viteza de rotație a monedei (V), astfel:

$$M = \frac{PQ}{V}$$

Viteza de rotație a monedei *reprezintă totalitatea operațiunilor de vânzare-cumpărare și plăți pe care le mijlocește o unitate monetară într-o perioadă.*

Masa monetară se află în relație direct proporțională cu prețul produselor și cantitatea de bunuri supusă tranzacționării. Cu cât viteza de rotație a monedei este mai mare, cu atât masa monetară este mai mică, fiind o relație invers proporțională între masa monetară și viteza de rotație a monedei.

Exemplu:

Q_0 = 10 000 buc.

P_0 = 1 000 u.m.

V_0 = 10 rotații

$$M_0 = \frac{Q_0 P_0}{V_0} = \frac{10000 \times 1\,000}{10} = 1\,000000 \text{ u.m.}$$

a) Dacă Q (cantitatea de bunuri supusă vânzării) crește :

Q_1 = 12 000 buc.

$P_1 = P_0$ = 1 000 u.m.

$V_1 = V_0$ = 10 rotații

$$M_1 = \frac{Q_1 P_1}{V_1} = \frac{12\,000 \times 1\,000}{10} = 1\,200000 \text{ u.m.}$$

b) Dacă P (prețul) crește:

$Q_1 = Q_0$ = 10 000 buc.

P1 = 1500 u.m.

$V_1 = V_0$ = 10 rotații

$$M_1 = \frac{Q_1 P_1}{V_1} = \frac{10000 \times 1\,500}{10} = 1\,500000 \text{ u.m.}$$

c) Dacă V (viteza de rotație a banilor) crește:

$Q_1 = Q_0$ = 10 000 buc.

$P_1 = P_0$ = 1 000 u.m.

V_1 = 12 rotații

$$M_1 = \frac{Q_1 P_1}{V_1} = \frac{10000 \times 1000}{12} = 833333{,}3 \text{ u.m.}$$

Se constată următoarele:

– dacă volumul bunurilor și serviciilor supuse tranzacționării crește, iar celelalte condiții rămân nemodificate, masa monetară crește;

– dacă prețul bunurilor crește, iar celelalte condiții nu se modifică, masa monetară crește;

– dacă viteza de rotație a monedei crește, rămânând nemodificate celelalte condiții, masa monetară scade.

– dacă prețul bunurilor crește și volumul bunurilor rămâne nemodificat, masa monetară crește, ceea ce conduce la scăderea puterii de cumpărare a banilor.

Puterea de cumpărare reprezintă cantitatea de bunuri și servicii ce se poate cumpăra cu o unitate monetară sau cu întreaga masă monetară.

$$P_{cm} = \frac{1}{P};\ P_{cb} = \frac{M}{P};$$

unde : P_{cm} – puterea de cumpărare a monedei;
P_{cb} – puterea de cumpărare a banilor;
P – prețul bunurilor.

3.4. Cererea și oferta de monedă

Obiectul pieței monetare îl constituie banii, și ca orice piață, și piața monetară este caracterizată de cerere, ofertă și preț.

Cererea de monedă provine de la cei care au nevoie de bani: întreprinderile, băncile, statul (pentru a finanța deficitul bugetar), casele de pensii, populația. Oferta de monedă provine din partea celor ce au, la un moment dat, surplus de monedă pe care îl acordă cu împrumut celor ce au nevoie. Ofertanții de monedă sunt: întreprinderile, băncile, statul, casele de pensii, populația. Cererea de monedă se întâlnește cu oferta de monedă pe piața monetară, loc în care se formează prețul.

Din confruntarea cererii cu oferta de monedă apare prețul, care pe piața monetară poartă denumirea de ***rata dobânzii (d')****.*

3.5. Masa monetară și disponibilitățile bănești

Masa monetară a unei țări nu este aceeași de la an la an. Ea se modifică în funcție de mărimea prețurilor, cantitatea de bunuri supusă vânzării, viteza de rotație a monedei. Spre exemplu, masa monetară a României, în decembrie 2000, se ridica la 185 060 mld. lei, în 2002 a ajuns la 373 711,5 mld. lei, pentru ca în luna martie a anului 2006 să ajungă la 875 280 mld. lei. Reglarea masei monetare o face Banca de Emisiune sau Banca Centrală (în cazul numerarului) și celelalte bănci acreditate de Banca Centrală (în cazul banilor scripturali). Mărirea numerarului se realizează prin emisiune monetară suplimentară, iar micșorarea lui prin retragerea din circulație a monedelor și bancnotelor. Mărirea banilor scripturali se realizează prin mărirea ratei dobânzii (agenții economici vor transforma numerarul în bani scripturali prin formarea de depozite bancare), iar micșorarea acestora va avea loc prin reducerea ratei dobânzii (agenții economici își vor retrage banii de la bănci).

Ajustarea masei monetare (mărirea sau micșorarea ei) se realizează pe anumite căi și ținând seama de anumite cauze.

Cauzele creșterii masei monetare:

– creșterea volumului valoric al bunurilor și serviciilor. Cum fiecare unitate monetară trebuie să aibă acoperire în bunuri și servicii, atunci și surplusul de bunuri pe piață trebuie dublat de masă monetară.

– reținerea de către populație a unei cantități de monedă sub formă de economii (banii respectivi nu ajung la bancă pentru a circula);

– reducerea vitezei de circulație a monedei (au loc blocaje financiare);

– acoperirea deficitului bugetar;

– convertibilitatea (schimbarea) monedelor străine în monedă națională.

Creșterea masei monetare se realizează pe diferite căi:

– suplimentarea cantității de monedă prin emisiunea de monedă;

– schimbul monedelor străine în moneda națională. În situația în care, în țară intră o cantitate de valută, ea nu poate fi folosită decât dacă este transformată în moneda națională, lucru care conduce la creșterea masei monetare, deoarece o cantitate suplimentară de monedă națională intră în circulație.

– micșorarea rezervei minime obligatorii la Banca Națională. Fiecare bancă este obligată să-și formeze la Banca Națională o rezervă. Prin micșorarea acestei rezerve, banca poate acorda mai multe credite, care măresc masa monetară.

– acordarea de credite conduce la creșterea masei monetare. Cei ce acordă credite primesc dobândă, iar cei ce primesc cu împrumut banii plătesc dobândă.

Dobânda *reprezintă suma de bani pe care debitorul o plătește creditorului său deoarece se folosește de banii acestuia o perioadă.*

Mărimea dobânzii depinde de:

– prețul creditului (rata dobânzii – ***d'***);

– mărimea creditului (***C***);

– perioada de acordare a creditului (*n*).

Doi debitori împrumută 10 mil. u.m. pe 3 ani, respectiv, 20 mil. u.m. pe 5 ani. Dobânzile plătite de ei vor fi diferite atât datorită sumei pe care o împrumută, cât și datorită perioadelor pe care fac aceștia împrumuturile.

În funcție de durata de acordare a creditului se cunosc două tipuri de dobândă, astfel:

a) ***dobândă simplă***, dacă perioada de acordare a creditului este de cel mult un an.

$$D = C \times d' \times n,$$

unde: D – dobânda;

C – creditul;

n – durata de acordare a creditului.

Exemplu: $C = 10\ 000\ 000$ u.m.

$d' = 15\%$

$n = 6$ luni $= 1/2$ ani

$D = C \times d' \times n = 10\,000\,000 \times 15\ /100 \times 1/2 = 750\,000$ u.m.

b) ***dobândă compusă***, dacă perioada de acordare a creditului este mai mare de un an.

$$D = C(1 + d')^n - C ,$$

unde: D – dobânda;

C – creditul;

n – durata de acordare a creditului.

Exemplu: C = 10.000.000 u.m.

d' = 15%; n = 2 ani

$D = C(1 + d')^n - C = 10\,000\,000(1 + 15\%)^2 - 1000000 = 3\,225\,000$ u.m.

Diferența de dobândă apare datorită creșterii perioadei de acordare a creditului. Suma pe care un debitor o are de plătit la sfârșitul perioadei de creditare va fi formată din credit și dobândă, astfel :

$$S_n = C + D = C + C(1 + d')^n - C = C(1 + d')^n$$

$$S_n = C(1 + d')^n$$

Banca este cea care păstrează economiile agenților economici (*funcția pasivă*), pentru care plătește dobândă, dar acordă și împrumuturi (*funcția activă*), pentru care încasează dobândă. Diferența dintre dobânda încasată de bancă și dobânda plătită de bancă reprezintă *câștigul brut al băncii*. Dacă din acest câștig se scad cheltuielile de funcționare ale băncii se obține *profitul bancar*.

$$C_{brut} = D_{\hat{i}} - D_p;$$

$$Pr_{bancar} = C_{brut} - C_f.$$

unde: C_{brut} – câștigul brut al băncii;

$D_{\hat{i}}$ – dobânda încasată de bancă;

D_p – dobânda plătită de bancă;

Pr_{bancar} – profitul bancar;

C_f – cheltuielile de funcționare ale băncii.

Cauzele reducerii masei monetare:

– reducerea volumului valoric al bunurilor și serviciilor supuse tranzacționării. Ținând cont de acel echilibru care ar trebui să existe în economia unei țări, această situație conduce la un surplus de masă monetară ce nu are acoperire în bunuri și servicii și, deci, trebuie retrasă din circulație.

– creșterea vitezei de circulație a monedei. Cu cât viteza de circulație a monedei este mai mare, cu atât masa monetară este mai mică, deoarece, în condițiile unui volum dat al bunurilor destinate vânzării, ele sunt mărimi invers proporționale.

– existența excedentului bugetar. În situația în care veniturile bugetare sunt mai mari decât cheltuielile bugetare, acest surplus rămâne în contul Trezoreriei, bani care sunt în afara circulației.

– schimbul monedei naționale în moneda altor țări. În situația în care o cantitate de monedă națională este transformată în monedă străină masa monetară scade.

Reducerea masei monetare se realizează pe următoarele căi:

– mărirea rezervei minime obligatorii la Banca Națională, lucru ce conduce la micșorarea creditelor;

– limitarea creditelor sau plafonarea lor, adică să nu depășească o anumită sumă sau un procent din disponibilitățile bănești ale băncilor;

– schimbul valutar.

Masa monetară este reglată, așa cum spuneam, de banca de emisiune, operațiune ce trebuie realizată în așa fel încât să permită o dezvoltare a economiei, dar fără a mări inflația.

Elemente de sinteză

- *Primele monede din metal prețios au apărut în sec. VII–VI î.Hr.*
- *Primele bancnote au apărut în Olanda, în secolul al XVI-lea și purtau denumirea de bancnote fiduciare.*
- *Obiectul pieței monetare îl constituie banii.*
- *Prețul plătit de debitor creditorului său pentru banii împrumutați poartă denumirea de rata dobânzii.*
- *Reglarea masei monetare este realizată de banca de emisiune (în cazul numerarului) și de celelalte bănci (în cazul banilor scripturali).*

Termeni cheie

Bani, troc, dobândă, rata dobânzii, piața monetară, câștig brut al băncii, profit bancar.

Dicționar

• **Bancnote** – bucăți de hârtie tipizate, cu o anumită valoare.

• **Creditor** – agent economic (persoană fizică sau juridică) ce acordă cu împrumut o sumă de bani pe o anumită perioadă de timp.

• **Debitor** – agent economic (persoană fizică sau juridică) ce împrumută bani de la o instituție financiară.

• **Deficit bugetar** – situație în care veniturile bugetare sunt mai mici decât cheltuielile bugetare.

• **Excedent bugetar** – situație în care veniturile bugetare sunt mai mari decât cheltuielile bugetare.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Georgescu își construiește o casă. Pentru asta a angajat o echipă de muncitori care să cumpere materialele necesare să construiască. Ce funcții îndeplinesc banii? Explicați.

2. În situația în care rata dobânzii crește, ce se întâmplă cu volumul creditelor acordate?

3. Dacă rata dobânzii este de 20%, iar creditul acordat este de 10 000 000 u.m., calculați dobânda plătită de debitor, dacă perioada de acordare a creditului este de o lună.

4. O bancă acordă sub formă de credite sumele deponenților în valoare de 8000 u.m. Rata dobânzii încasate de bancă este 15%, iar rata dobânzii plătite este de 10%. Dacă cheltuielile de funcționare reprezintă 25% din câștigul brut, calculați profitul bancar și cheltuielile de funcționare.

Unitatea de învățare 4

Piața capitalurilor

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să identificați obiectul și prețul pieței capitalurilor;*
- *să definiți acțiunile și obligațiunile;*
- *să caracterizați formele pieței financiare;*
- *să identificați rolul bursei de valori pe piața financiară.*

4.1. Importanța pieței capitalurilor

Una dintre principalele forme de a investi este plasarea banilor în titluri de valoare (*acțiuni* și *obligațiuni*). Acest lucru este posibil pe piața financiară sau a capitalurilor. Obiectul acestei piețe îl constituie titlurile de valoare (acțiunile și obligațiunile), iar prețul poartă denumirea de *curs*.

4.2. Caracterizarea titlurilor de valoare

În economia de piață, o parte din societățile comerciale sunt organizate ca societăți pe acțiuni, adică au capitalul divizat în acțiuni. Acestea iau naștere prin aportul asociaților, care primesc o parte din acțiunile firmei proporțional cu capitalul subscris. Cei ce dețin acțiuni la o astfel de societate se numesc *acționari* și au calitatea de coproprietari.

Acțiunea este un titlu de valoare cu următoarele însemne: numele firmei emitente, valoarea nominală, data emiterii, număr, serie etc. Acțiunile pot fi: ***acțiuni nominative***, cele ce dețin și numele posesorului și ***acțiuni la purtător***, acelea care nu dețin numele posesorului. Posesorul acțiunilor are anumite drepturi și obligații:

- *dreptul de a primi dividende*, adică o parte din profitul societății, profit care poate varia de la un an la altul, motiv pentru care acțiunile se numesc *titluri cu venit variabil*;
- *dreptul de a participa la vot*, de a lua decizii în firmă;
- *dreptul de a se interesa de situația economico-financiară a societății;*
- *dreptul de a primi o parte din capitalul societății,* atunci când aceasta este lichidată;
- *obligația de a acoperi pierderile*, atunci când se obțin rezultate necorespunzătoare.

Posesorii acțiunilor le pot înstrăina prin moștenire, donație sau vânzare.

Obligațiunile *sunt titluri de valoare ce atestă existența unui împrumut pe termen lung.*

Așa cum pe piața monetară cei ce au nevoie de disponibilități bănești se împrumută de la bănci plătind în schimb o dobândă, la fel și pe piața capitalurilor se pot împrumuta emițând aceste titluri. Cei ce emit astfel de titluri se obligă să le răscumpere la scadență, plătind o dobândă certă indiferent de situația economico-financiară. Din acest motiv, obligațiunile sunt considerate *titluri de valoare cu venit fix, numit* ***dobândă***.

$$D = C \times d',$$

unde: D – dobânda (venit adus de obligațiune);
C – cursul obligațiunii;
d' – rata dobânzii.

Exemplu: Dacă un agent economic cumpără o obligațiune la un curs de 1 000 000 u.m., în condițiile unei rate a dobânzii de 12%, la scadență, agentul economic va primi o dobândă de 120 000 u.m.

$$D = C \times d' = 1\,000\,000 \times 12 / 100 = 120\,000 \text{ u.m.}$$

Principalul emitent de obligațiuni este statul, pentru a-și acoperi deficitul bugetar.

➢ Asemănări și deosebiri ale titlurilor de valoare:

Titluri de valoare	Asemănări	Deosebiri
Acțiunile și obligațiunile	– sunt titluri de valoare; – formează obiectul pieței capitalurilor; – au valoare nominală; – prețul lor poartă denumirea de curs; – aduc venit posesorului.	– acțiunile sunt titluri de valoare cu venit variabil (dividendul); – obligațiunile sunt titluri de valoare cu venit fix (dobânda); – acțiunile sunt însoțite de risc; – obligațiunile sunt titluri de valoare cu risc mimim; – emisiunea de acțiuni presupune mărirea capitalului; – emisiunea de obligațiuni presupune un împrumut al emitentului pe termen lung; – acțiunile conferă deținătorului calitatea de coproprietar; – obligațiunile conferă deținătorului calitatea de creditor.

4.3. Formele pieței financiare

Piața financiară *este locul în care cererea de titluri de valoare se întâlnește cu oferta de titluri de valoare. Această piață are două forme: piața financiară primară și piața financiară secundară.*

• ***Piața financiară primară*** se caracterizează prin:

– emisiunea și plasarea titlurilor nou emise. Societățile emit acțiuni pentru a-și mări capitalul și le pun în vânzare pe această piață.

– cursul (prețul) este fix și, de regulă, este egal cu valoarea nominală. Acest lucru se realizează deoarece, cei ce emit astfel de titluri urmăresc să colecteze o

anumită sumă de bani. Dacă nu s-ar respecta valoarea nominală a cursurilor și vânzătorii le-ar vinde la un curs mai mic, pentru a-i favoriza pe cumpărători, vânzătorii nu și-ar mai atinge scopul.

– pe această piață acționează băncile în schimbul unui comision. Ele realizează și publicitatea necesară.

• ***Piața financiară secundară*** este piața caracterizată de:

– tranzacționarea titlurilor emise anterior. Cei ce au cumpărat titluri pe piața financiară primară și vor să le vândă, pot face acest lucru pe piața financiară secundară. De asemenea, se vând și alte titluri pe această piață.

– tranzacțiile se realizează cu ajutorul agenților specializați numiți *brokeri*, dar și prin intermediul *bursei de valori*;

– cursul (prețul) pe această piață nu mai este fix, el se formează în funcție de cerere și ofertă. Raportul dintre cererea și oferta de titluri depinde de starea economiei, de veniturile aduse de titluri, de mărimea ratei dobânzii etc.

Unul dintre factorii ce influențează cererea de titluri și, deci, mărimea cursului este și *randamentul titlului*. Acesta se calculează astfel:

$$r = \frac{V_g \ sau \ D_v}{VN} \times 100 ,$$

unde: r – randamentul plasamentului;
V_g – venit garantat (dobânda);
D_v – dividend scontat;
VN – valoarea nominală.

Pentru ca investiția să fie rentabilă, randamentul plasamentului (r) trebuie să fie mai mare sau cel mult egal cu rata dobânzii (d').

$$r \geq d'$$

Tranzacțiile efectuate la bursa de valori pot fi: la vedere și la termen.

➢ ***Operațiunile la vedere*** constau în tranzacționarea titlurilor în momentul întâlnirii celor două părți (vânzătorul și cumpărătorul).

➢ ***Operațiunile la termen*** se realizează astfel: se încheie un contract între cele două părți, ce conține: numele celor două părți (vânzătorul și cumpărătorul), numărul titlurilor tranzacționate, cursul existent în momentul încheierii contractului și un termen de lichidare sau scadență. Tranzacționarea efectivă are loc la scadență, la cursul existent în contract. Dacă până la scadență ***cursul titlurilor scade***, cel ce câștigă este vânzătorul, fiind un speculator „***á la baisse***”, iar dacă până la scadență ***cursul titlurilor crește***, cel ce câștigă este cumpărătorul fiind un speculator „***á la hausse***”. Cel ce intuiește evoluția cursului câștigă, celălalt pierde, operațiile la termen fiind speculative.

Exemplu: În momentul t_0, cursul acțiunilor firmei *X* este de 1000 u.m. Între agenții economici *A* (vânzător) și *B* (cumpărător) se încheie un contract de vânzare-cumpărare a 2000 acțiuni, cu scadența în t_1. La scadență, cursul acțiunilor este de 1200 u.m.

Din această operațiune câștigă agentul economic *B* (cumpărător), deoarece cursul acțiunilor a crescut, fiind un speculator „***á la hausse***". Agentul economic *B* a câștigat:

(1200 u.m. / acțiune – 1000 u.m. / acțiune) × 2000 acțiuni =

= 200 u.m. /acțiune × 2000 acțiuni = 400 000 u.m.

Dacă la scadență cursul ar fi fost 800 u.m. / acțiune, cel ce câștiga era agentul economic *A* (vânzător), fiind un speculator „***á la baisse***". El ar fi câștigat:

(1000 u.m. /acțiune – 800 u.m. / acțiune) × 2000 acțiuni =

200 u.m. / acțiune × 2000 acțiuni = 400 000 u.m.

➢ Asemănări și deosebiri ale formelor pieței financiare :

Formele pieței financiare	**Asemănări**	**Deosebiri**
Piața financiară primară Piața financiară secundară	– sunt forme ale pieței financiare (a capitalurilor); – ambele permit agenților economici să investească; – pe ambele forme ale pieței financiare întâlnim cerere, ofertă și preț.	– pe piața financiară primară are loc emisiunea și plasarea titlurilor nou emise; – pe piața financiară secundară are loc tranzacționarea titlurilor emise anterior; – cursul este fix pe piața financiară primară și variabil (în funcție de cerere și ofertă) pe piața financiară secundară; – pe piața financiară primară acționează băncile, iar pe piața financiară secundară acționează brokerii și bursa de valori.

4.4. Bursa de valori

Bursa de valori se apropie cel mai mult de modelul pieței cu concurență perfectă datorită transparenței și omogenității.

Bursa de valori *este instituția ce permite tranzacționarea titlurilor pe piața financiară secundară.*

Prin intermediul bursei agenții economici își pot *transforma capitalul bănesc* în *capital real* și *invers*, adică pot cumpăra acțiuni prin intermediul bursei de valori, transformând capitalul bănesc în capital real, sau pot vinde acțiunile în cadrul bursei, transformând astfel capitalul real în

capital bănesc. De asemenea, prin intermediul bursei își *pot transfera capitalul dintr-o firmă în alta*. Cei ce dețin acțiuni la o firmă și nu mai sunt interesați de această firmă pot vinde în cadrul bursei acțiunile deținute și tot acolo pot cumpăra acțiuni la alte firme, transferând astfel, capitalul dintr-o firmă în alta.

Bursa este cea care *asigură formarea pachetului de control sau a pachetului majoritar.* Acest lucru este posibil fie prin achiziții treptate, fie rapid prin oferta publică de cumpărare. Evoluția bursei de valori este cea care indică starea economiei. Alături de indicatorii ce sunt analizați pentru a stabili starea economiei (boom sau recesiune), se află și cursurile titlurilor de valoare. Deci, bursa este un *barometru al economiei.*

Elemente de sinteză

- *Obiectul pieței capitalurilor îl constituie titlurile de valoare (acțiuni și obligațiuni).*
- *Prețul pe această piață poartă denumirea de curs.*
- *Venitul adus de acțiuni este variabil și poartă denumirea de dividend.*
- *Venitul adus de obligațiuni poartă denumirea de dobândă și este un venit fix.*
- *Operațiile la termen sunt operații speculative.*
- *Bursa de valori se apropie cel mai mult de piața cu concurență perfectă.*

Termeni cheie

Acțiuni, obligațiuni, curs, dividend, piața financiară primară, piața financiară secundară, operații la vedere, operații la termen, bursă de valori.

Dicționar

• **Oferta publică de cumpărare** – declarație publică prin care un agent economic se angajează să cumpere toate acțiunile unei societăți comerciale la un preț mai ridicat decât cursul acestora.

• **Pachet majoritar sau de control** – numărul minim de acțiuni ce-i asigură deținătorului posibilitatea de a dispune de majoritatea voturilor în adunarea generală a acționarilor.

• **Valoarea nominală** – suma înscrisă pe titlul de valoare.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Dacă rata dobânzii pe piața monetară crește, ce se întâmplă cu prețul (cursul) titlurilor pe piața financiară? Explicați.

2. Dacă până la scadență cursul titlurilor crește, cine câștigă? Argumentați.

3. Dacă până la scadență cursul titlurilor scade, cine câștigă? Argumentați.

4. Un agent economic deține 1000 obligațiuni. El dorește să vândă aceste obligațiuni, în condițiile unei rate a dobânzii de 10%. Care va fi cursul (prețul) la care se vor vinde aceste acțiuni?

5. Sunteți familia *X* și dispuneți de suma de 100 mil. u.m., pe care doriți să o investiți. Realizați un studiu de piață și constatați: rata dobânzii este de 12%; societatea comercială ***W*** vinde acțiuni la bursă cu o valoare nominală de 40 000 u.m., iar dividendul scontat este de 10 000 u.m./ acțiune; Ministerul Finanțelor emite obligațiuni cu o valoare nominală de 1 000 000 u.m. și un venit garantat de 300 000 u.m. Ce decizie luați?

Unitatea de învățare 5

Piața forței de muncă

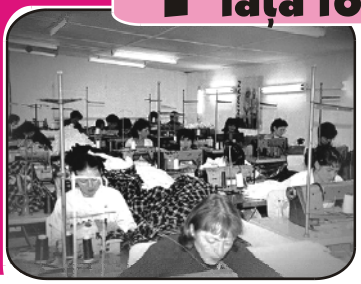

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți piața forței de muncă;*
- *să stabiliți obiectul acestei piețe și prețul;*
- *să identificați caracteristicile cererii și ale ofertei de forță de muncă;*
- *să definiți salariul;*
- *să calculați salariul real și modificările acestuia.*

5.1. Importanța pieței forței de muncă

În condițiile trecerii la mecanizare și robotizare, munca omului este înlocuită de cea efectuată de mașină, însă omul nu este eliminat în totalitate din procesul de producție. Munca este factorul activ și determinant al producției. Factorul muncă se asigură prin intermediul pieței forței de muncă.

5.2. Cererea și oferta de forță de muncă

Obiectul acestei piețe îl constituie *forța de muncă*, iar prețul poartă denumirea de *salariu*.

Ca pe orice altă piață și pe piața forței de muncă are loc confruntarea cererii cu oferta de forță de muncă. Orice activitate presupune un efort, presupune nevoia de muncă, dar această nevoie devine cerere doar în condițiile în care aceasta este salarizată. De aceea, cererea de forță de muncă nu include activitățile desfășurate de femeile casnice sau alte persoane nesalariate.

Cererea de forță de muncă *este dată de nevoia de muncă salariată existentă la un moment dat în societate.*

Cererea de forță de muncă provine din partea firmelor și este dată de numărul locurilor de muncă.

Pentru a fi satisfăcută cererea de forță de muncă se apelează la disponibilitățile de muncă existente în societate. Acestea devin ofertă în condițiile remunerării, salarizării.

Oferta de forță de muncă *este dată de munca depusă de populația aptă de muncă, în condiții salariale.*

Ca atare, nici în oferta de forță de muncă nu se includ femeile casnice și persoanele nesalariate. Oferta de forță de muncă este dată de populația aptă de muncă, mai puțin femeile casnice și cei ce muncesc fără a fi remunerați.

5.3. Caracteristicile cererii și ale ofertei de forță de muncă

Cererea și oferta de forță de muncă au anumite caracteristici, și anume:

• cererea de forță de muncă se formează într-o perioadă lungă de timp; pentru a crea noi locuri de muncă, o firmă are nevoie de timp pentru a obține profit și a investi;

• oferta de forță de muncă se formează într-o perioadă lungă de timp; cei ce constituie oferta de forță de muncă au nevoie de cel puțin 16 ani pentru a crește și a se forma ca ofertă de forță de muncă;

• oferta de forță de muncă are o mobilitate scăzută, deoarece oamenii înainte de a-și schimba locul de muncă analizează toți factorii, și anume: viitorul loc de muncă, viitorul oraș, starea de sănătate, cât mai au până la pensie etc. În general, oamenii sunt atașați de mediul economico-social, chiar dacă nu au avantaje economice.

• oferta de forță de muncă este perisabilă. Cei ce constituie oferta de forță de muncă au nevoi, care pot fi satisfăcute cu bunuri în posesia cărora intră cu ajutorul banilor proveniți din salariu. Ca atare, nici o persoană nu poate aștepta la nesfârșit angajarea pe un anumit loc de muncă.

• oferta de forță de muncă nu reprezintă o marfă, oferta de forță de muncă nu se formează doar pe principiile economiei de piață;

• cererea și oferta de forță de muncă nu pot fi substituite, tocmai datorită faptului că nu sunt omogene; nu poate fi înlocuit un chimist cu un fizician, un inginer cu un economist etc.

Cererea și oferta de forță de muncă sunt două variabile ale pieței forței de muncă. Această piață cuprinde două segmente: unul la nivelul economiei naționale, unde se formează condițiile generale de salarizare și cel de-al doilea la nivel microeconomic, unde cererea și oferta se întâlnesc în termeni reali, în funcție de condițiile unității economice și ale salariaților (condițiile de muncă, număr de ore lucrate, studiile salariaților etc.).

5.4. Salariul

Salariul reprezintă prețul pe piața forței de muncă și se formează în urma confruntării cererii cu oferta de forță de muncă.

***Salariul** reprezintă suma de bani primită de un salariat pentru munca depusă.*

În situația în care cererea de forță de muncă este egală cu oferta de forță de muncă, apare ***salariul de echilibru*** (ca și pe piața bunurilor și a serviciilor, unde apare prețul de echilibru – figura 1).

În situația în care cererea de forță de muncă se mărește, salariul crește.

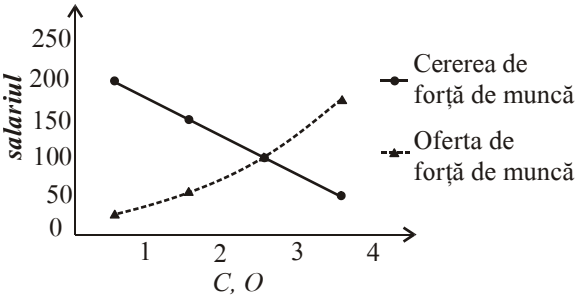

***Fig. 1.** Formarea salariului de echilibru*

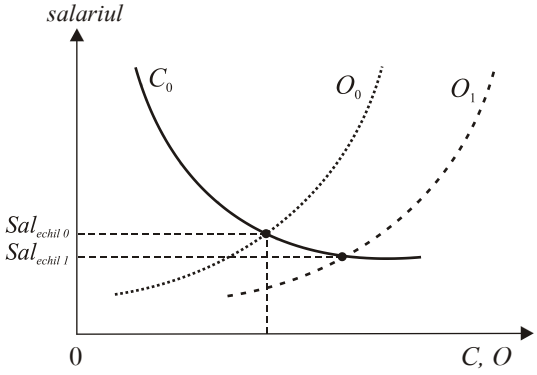

Fig. 2. *Modificarea salariului de echilibru*

Dacă oferta de forță de muncă se mărește, atunci salariul de echilibru scade (figura 2).

Salariul poate fi privit din perspectiva angajatorului, a celui care-l plătește; din acest punct de vedere salariul reprezintă un ***cost***, adică ceea ce cheltuiește angajatorul cu factorul muncă. De asemenea, salariul poate fi privit și prin prisma celui ce-l primește pentru munca depusă; din acest punct de vedere salariul este un ***venit***.

De-a lungul timpului, mărimea salariului a crescut ca urmare a creșterii productivității muncii, a creșterii cheltuielilor cu școlarizarea, cu întreținerea, cu transportul, cu odihna etc.

În evoluția sa, salariul a fost supus unor procese contradictorii, și anume:

• *procesul de diferențiere*, deoarece angajatorul, în stabilirea salariului, ține cont de calificarea angajatului, de caracterul muncii, mediul în care se desfășoară activitatea etc.;

• *procesul de apropiere-egalizare* – angajații consideră că desfășoară aceeași muncă și trebuie să primească același salariu. De regulă, angajații nu țin cont de eficiența muncii, de calitatea activității prestate.

Pentru ca activitatea unei societăți să fie profitabilă, mărimea salariilor trebuie să sporească eficiența muncii și aspirația la ridicarea pregătirii.

Salariul îmbracă mai multe forme, astfel:

• ***salariul nominal*** – reprezintă suma de bani primită de un salariat în schimbul muncii depuse;

• ***salariul real*** – reprezintă bunurile și serviciile ce pot fi cumpărate cu salariul nominal. Salariul real depinde de salariul nominal și de nivelul prețurilor.

$$SR = \frac{SN}{P},$$

unde: SR – salariul real;
SN – salariul nominal;
P – nivelul prețurilor.

Pentru a ilustra modificarea salariului real este folosit indicatorul numit ***modificarea relativă*** (procentuală) a salariului real:

$$\Delta\%SR = ISR - 100\%,$$

unde: $\Delta\%SR$ – modificarea procentuală a salariului real;
ISR – indicele salariului real.

$$ISR = \frac{SR_1}{SR_0} \times 100,$$

unde: SR_1 – salariul real în perioada curentă;
SR_0 – salariul real în perioada de inițială (anterioară).

Pentru salariat cel mai important este salariul real, el reprezentând puterea sa de cumpărare (adică ce cantitate de bunuri poate cumpăra cu salariul nominal).

Exemplu: Dacă salariul nominal al unui salariat crește cu 10%, iar prețurile bunurilor de consum cresc cu 15%, puterea de cumpărare a salariatului scade.

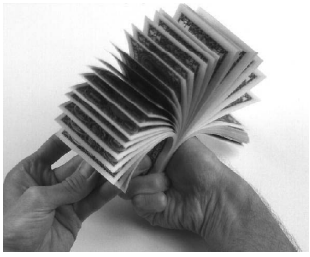

$SN_1 = SN_0 + 10\%SN_0 = 110\%\ SN_0$

$P_1 = P_0 + 15\%P_0 = 115\%P_0$

$\Delta\%SR = ?$

$$\Delta\%SR = ISR - 100\% = \frac{SR_1}{SR_0} \times 100 - 100\%$$

$$SR_1 = \frac{SN_1}{P_1} = \frac{110\%SN_0}{115P_0} = 0,956SR_0$$

$$\Delta SR = \frac{SR_1}{SR_0} \times 100 - 100\% = \frac{0,956SR_0}{SR_0} \times 100 - 100 = 95,6\% - 100\% = -4,4\%$$

Deși salariul nominal crește, salariul real scade, lucru care-l nemulțumește pe angajat.

• ***salariul social*** reprezintă suma de bani plătită de societate celor ce au suferit accidente de muncă, boli profesionale sau sunt afectați de șomaj;

• ***salariul colectiv*** reprezintă suma de bani plătită de societate angajaților pentru participarea la obținerea beneficiilor.

Salariul este influențat în mod direct de raportul dintre cererea și oferta de forță de muncă, însă indirect este influențat de modul în care salariații sunt organizați în sindicate, de modul în care acestea negociază cu organizațiile patronale, de migrația forței de muncă la nivel internațional etc. Influența acestor factori conduce la creșterea salariului nominal.

În România, salariul nominal a evoluat conform datelor din tabelul de mai jos:

Anul	**Salariul mediu**	
	Brut (RON)	**Net (RON)**
2002 – decembrie	652	453
2003 – decembrie	807	566
2004 – decembrie	973	688
2005 – decembrie	1121	848
2006 – martie	1101	828

Sursa: *Institutul Național de Statistică*

Se observă creșterea salariului nominal brut și net în perioada decembrie 2002 – decembrie 2005. În luna decembrie a oricărui an, în salariul nominal sunt incluse primele, motiv pentru care salariul nominal din luna martie a anului 2006 este mai mic decât cel din decembrie anul anterior.

Elemente de sinteză

- *Obiectul pieței forței de muncă îl constituie forța de muncă, iar prețul poartă denumirea de salariu.*
- *Nevoia de muncă devine cerere în condițiile salarizării acesteia.*
- *Salariul real este cel ce influențează comportamentul salariatului în muncă.*

Termeni cheie

Forță de muncă, salariu nominal, salariu real, salariu social, salariu colectiv.

Dicționar

• **Salariul de echilibru** – salariul ce se formează în situația în care cererea de forță de muncă este egală cu oferta de forță de muncă.

• **Salariul nominal brut** – salariul realizat de angajat din funcția de bază plus adaosurile salariale corespunzătoare (sporuri).

• **Salariul nominal net** – salariul pe care îl primește un angajat după ce i s-au oprit impozitele (impozitul pe salariu, contribuția la asigurările sociale, la ajutorul de șomaj etc.).

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Ce se întâmplă cu salariul real dacă salariul nominal și prețurile cresc? Explicați.

2. Dacă cererea de forță de muncă scade, ce se întâmplă cu salariul nominal?

3. Ce se întâmplă cu salariul nominal net în situația în care impozitul pe salarii crește?

4. Dacă prețurile bunurilor de consum cresc cu 20%, ce mărire de salariu trebuie să solicite angajații patronului, dacă ei vor să-și mențină puterea de cumpărare?

5. În decursul unui an un angajat a primit sub formă de salariu suma de 600 RON, iar prețurile au crescut cu 5%. S-a modificat puterea sa de cumpărare (*SR*)? Cu cât?

6. Puterea de cumpărare a salariului nominal crește cu 20% în condițiile creșterii prețurilor cu 5%. Ce se întâmplă cu salariul nominal?

Unitatea de învățare 6

Piața valutară*

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să identificați obiectul pieței valutare;*
- *să definiți cererea și oferta de valută;*
- *să clasificați operațiile care apar pe piața valutară interbancară;*
- *să caracterizați piața valutară interbancară de la București.*

6.1. Importanța pieței valutare

Dezvoltarea economică a țărilor lumii și intensificarea schimburilor internaționale au condus la dezvoltarea pieței schimburilor valutare. Cum fiecare țară are moneda sa, pentru realizarea tranzacțiilor de mărfuri, aceste monede trebuie schimbate între ele. Acest lucru este posibil pe piața schimburilor valutare.

6.2. Cererea și oferta de valută

Pe piața valutară, ca pe oricare altă piață, întâlnim cererea, oferta și prețul. Obiectul acestei piețe îl constituie ***valuta*** *(moneda altor state), iar prețul poartă denumirea de* ***curs de schimb****.*

> ***Piața valutară*** *este locul în care cererea de valută se întâlnește cu oferta de valută.*

Cererea de valută, ca și cererea de monedă, provine din partea celor ce au nevoie, în diferite momente ale existenței lor, de moneda altor state. De asemenea, oferta de valută provine din partea celor ce au surplus de valută la un moment dat. Întâlnirea cererii cu oferta de valută este posibilă prin intermediul băncilor, caselor de schimb valutar autorizate să intermedieze astfel de operațiuni și prin intermediul persoanelor fizice. Atât băncile, cât și casele de schimb valutar sunt obligate să afișeze cursurile monedelor cu care lucrează. Pentru fiecare monedă, băncile, respectiv casele de schimb, afișează un curs la vânzare și un curs la cumpărare. Cursul la vânzare este mai mare decât cursul la cumpărare, diferența dintre ele reprezentând câștigul instituției respective. Cel mai mare volum al tranzacțiilor se realizează de către bănci, pe piața valutară interbancară. Băncile acționează fie pe cont propriu, fie în contul clienților.

6.3. Operații pe piața valutară

Operațiile pe piața valutară pot fi: operații la vedere și operații la termen.

*• **Operațiile la vedere** constau în livrarea monedei altor state în cel mult două zile lucrătoare de la data realizării tranzacției.*

*• **Operațiile la termen** se finalizează la o dată scadentă, numită zi de lichidare, la cursul existent în momentul încheierii contractului. Termenul pe această piață*

poate varia între 1 și 12 luni. Acest gen de operații se realizează datorită nevoii agenților economici de a se asigura împotriva riscurilor generate de modificarea cursului.

Cursul la termen este mai ridicat decât cel la vedere datorită posibilității modificării raportului de schimb dintre monedele convertibile și ratei dobânzii.

6.4. Piața valutară din România

***Fig. 1.** Banca Națională a României*

Până în 1989 România nu a avut practic o piață valutară. Exista un curs fictiv al leului în raport cu dolarul, ținut fix de către autorități, fără să se țină seama de realitățile pieței, cum ar fi cererea și oferta.

Începând cu anul 1991 se deschide drumul către o piață valutară reală și se fac primii pași spre convertibilitatea leului. Până în 1994 tot Banca Națională era cea care decidea raportul de schimb leu / dolar, obligatoriu pentru orice tranzacție. Abia la 1 august 1994 au loc două mișcări importante: este liberalizat cursul de schimb și se formează o piață valutară interbancară. Consecința firească: moneda națională, susținută artificial, se devalorizează brusc.

La momentul actual cursul de schimb cunoaște mai multe fațete. Există un ***curs oficial***, ***de referință***, *calculat de Banca Națională a României ca medie ponderată a tranzacțiilor dintr-o anumită zi. El nu are însă un caracter obligatoriu pentru utilizare în tranzacțiile comerciale, sunt și instituții obligate să-l folosească: Curtea de Conturi, poliția, vama. Este pur și simplu un curs orientativ, valabil o singură zi lucrătoare. Determinantă pentru acest curs este confruntarea din piața valutară, dintre cerere și ofertă. Avem o piață mai mare, piața valutară interbancară și o piață valutară mai mică, cea a caselor de schimb valutar.*

Pe piața interbancară au loc tranzacții mari între băncile comerciale. Din când în când mai intervine și Banca Națională pentru a-și completa rezerva valutară minimă (echivalentul a șase luni de importuri la valoare maximă), sau pentru a opri o depreciere sau apreciere necontrolată a monedei naționale.

La casele de schimb valutar operează, cu preponderență, persoanele fizice. Influența cea mai mare asupra cursului oficial de schimb o are piața interbancară (cea pe care acționează persoanele juridice), astfel că orice încercare de disturbare a cursului prin intermediul caselor de schimb valutar este imposibilă.

Nemaiavând rol determinant în fixarea raportului între moneda națională și valută, Banca Națională a României se ocupă de reglementarea funcționării pieței și de supravegherea și autorizarea operatorilor din piață.

Practic, cursul de schimb leu / euro este dictat de confruntarea dintre cerere și ofertă pe piață. Raportul leu / dolar (sau leu / altă valută) are însă o altă metodologie de determinare. Se face un raport între dolar și euro sau altă valută și euro și se înmulțește cu valoarea în lei a unui euro. Astfel se realizează o oarecare conectare la realitățile financiare internaționale.

Elemente de sinteză

- *Obiectul pieței valutare îl constituie valuta (moneda altor state).*
- *Prețul poartă denumirea de curs de schimb.*
- *Atât băncile cât și casele de schimb sunt obligate să afișeze cursul monedelor cu care lucrează.*
- *Băncile și casele de schimb afișează un curs la vânzare și un curs la cumpărare.*
- *Cursul oficial este stabilit de Banca Națională și are valabilitate o zi lucrătoare.*
- *Cursul de schimb are caracter orientativ.*

Termeni cheie

Valută, curs de schimb, curs la vânzare, curs la cumpărare, curs oficial.

Dicționar

• ***Convertibilitate*** *– însușirea legală a unei monede de a se schimba pe o altă monedă, la un anumit preț numit curs de schimb.*

• ***Curs de schimb*** *– numărul de unități monetare străine ce revin unei unități monetare naționale.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Dacă raportul leu / euro crește, ce se întâmplă cu valoarea monedei naționale?

2. Comparați cursurile valutare: de vânzare, de cumpărare și oficial.

3. În ce măsură este influențat cursul valutar de piața valutară interbancară și, respectiv, de piața caselor de schimb valutar?

4. Sunteți posesorii sumei de 10 000 RON și doriți să-i păstrați o perioadă lungă de timp. În ce monedă îi veți păstra? Explicați.

Unitatea de învățare 7

Piața mondială*

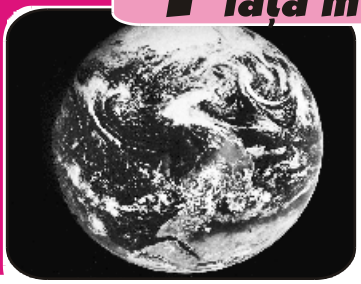

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți piața mondială;*
- *să identificați componentele pieței mondiale;*
- *să definiți importul și exportul de mărfuri și balanța comercială;*
- *să identificați componentele balanței comerciale și ale balanței de plăți;*
- *să calculați indicatorii curs de revenire la export și curs de revenire la import pentru a stabili eficiența operațiunilor de comerț exterior.*

7.1. Importanța pieței mondiale

Nici o economie a unui stat nu se poate dezvolta de una singură. Ea este parte componentă a unei entități mult mai mari, formată din economiile tuturor țărilor. Pentru a putea înțelege modul în care acestea interacționează este necesar să descifrăm ce se întâmplă în interiorul acestei entități, pe care o numim economie mondială. Avem în față practic cea mai mare și complexă piață care poate exista, o piață care probează din plin faptul că, actualmente, esența oricărei economii este schimbul.

7.2. Piața mondială și componentele sale

Încercând o definiție cât mai succintă, putem spune că:

> ***Piața mondială** reprezintă ansamblul relațiilor de schimb care se stabilesc între agenții economici din țări diferite (din economia mondială, firește), pe baza confruntării cererii cu oferta.*

De asemenea, economia mondială reprezintă ansamblul economiilor naționale ale statelor lumii, privite prin prisma interdependenței legăturilor dintre ele.

Analizată din unghiul componentelor sale, putem spune că piața mondială prezintă mai multe forme. Acestea sunt:

- ***Comerțul internațional** – reprezintă forma principală de constituire a pieței mondiale. Comerțul internațional include schimburile de bunuri și servicii care au loc între agenții economici de pe întreg mapamondul.*
- ***Piața internațională a forței de muncă** – este cea care înglobează migrația temporară sau definitivă, la nivel internațional, a forței de muncă, în căutarea unui loc de muncă corespunzător aspirațiilor personale ale fiecăruia.*
- ***Piața internațională a capitalurilor** – cuprinde totalul plasamentelor de capital realizate de agenții economici în țări diferite de cea de proveniență, sub forma investițiilor directe, creditelor sau cumpărărilor de titluri de valoare.*
- ***Piața internațională a schimburilor valutare** – este stâns legată de cea a capitalurilor și însumează schimbul de monede naționale sau ale altor țări între agenții economici.*

• ***Piața produselor cu grad ridicat de prelucrare și a tehnologiilor de vârf*** – *este cea mai nouă formă manifestată în ultimele decenii, dar are o mare importanță, fiind cea care decide, practic, diferența dintre agenții economici concurenți sau chiar între state.*

*Există însă și o formă a pieței, mai puțin cunoscută, dar care nu trebuie ignorată, așa-numita „**piață neagră**” sau „**piața bunurilor ilicite și clandestine**”. Ea presupune ori schimbul de bunuri interzise, ori eludarea practicilor vamale de impozitare și taxare.*

Pentru a putea obține performanțe la nivel mondial sunt necesare studii amănunțite în ce privește capacitatea de absorbție a pieței fiecărui bun. De asemenea, trebuie o monitorizare atentă a piețelor tradiționale și de identificare a oportunităților de desfacere sau a unor furnizori avantajoși.

Cunoașterea concurenței actuale sau potențiale e și ea foarte importantă, ca de altfel și anticiparea unor fenomene sau procese economico-sociale viitoare și evaluarea influențelor pe care acestea le vor avea într-o anumită țară sau piață. Decizia de a intra pe o piață se dovedește a nu fi deloc o alegere facilă, ci o activitate asiduă de calcul și minimizare a riscurilor.

7.3. Comerțul internațional

Comerțul internațional *este format din procesele de schimb sau comerț cu bunuri și servicii dintre statele lumii. El cuprinde exporturi și importuri.*

> ***Exportul*** *reprezintă procesul de vânzare a unor bunuri și servicii produse de o țară către agenții economici dintr-un alt stat.*
> ***Importul*** *reprezintă procesul de cumpărare a unor bunuri și servicii din alte țări de către agenții economici dintr-o țară.*

*Atunci când obiectul exportului este tangibil – **bun**, avem de-a face cu un **export vizibil**. Atunci când obiectul exportului este un **serviciu**, avem de-a face cu un **export invizibil**.*

În aceste procese de export-import, fiecare stat și fiecare agent economic va încerca să-și maximizeze interesele. În acest sens apar politicile comerciale. De exemplu, dacă un stat vrea să protejeze agenții economici dintr-un anumit sector, el poate institui bariere vamale, taxând suplimentar produsele importate care vin să le concureze pe cele indigene. Barierele nu trebuie să fie neapărat tarifare. Statul poate impune standarde de calitate, de protecția mediului și a consumatorului în același scop: limitarea importurilor. Dacă statul vrea să stimuleze exporturile, poate acorda subvenții de export care să-i determine pe agenții economici să-și orienteze producția către parteneri comerciali din afara granițelor țării.

Există și state care preferă să lase liberă circulația bunurilor și a serviciilor. În economia modernă, caracterizată prin tendința de globalizare, comerțul internațional crește mult mai rapid decât producția și produsul intern brut (PIB). Din păcate, se constată o concentrare din ce în ce mai accentuată a comerțului

internațional în statele cu economii puternic dezvoltate. Concurența este din ce în ce mai acerbă, iar reglementările care privesc importul și exportul devin mai numeroase și mai stricte.

Participarea fiecărui stat la comerțul internațional are loc prin intermediul importurilor și exporturilor.

Comerțul exterior al unei țări include totalitatea importurilor și exporturilor pe care agenții economici din acel stat le fac cu restul lumii. Toate aceste operațiuni sunt înregistrate la nivel național într-un tabel ce poartă denumirea de ***balanță comercială****. Diferența dintre exporturi și importuri decide tipul de balanță comercială.*

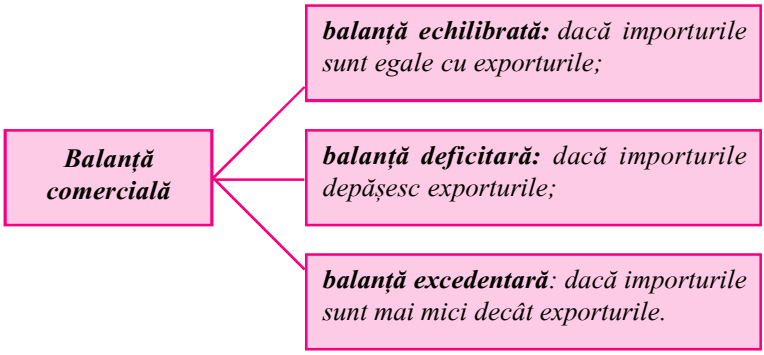
Balanță comercială
balanță echilibrată: dacă importurile sunt egale cu exporturile;
balanță deficitară: dacă importurile depășesc exporturile;
balanță excedentară: dacă importurile sunt mai mici decât exporturile.

Fig.1. *Tipuri de balanță comercială*

Evident, situația favorabilă pentru orice stat este ultima, cu balanța comercială excedentară. Astfel de balanțe se întocmesc nu numai la nivel global, ci și la nivel de țări partenere. Balanța comercială este componentă a balanței de plăți.

Orice relație comercială între agenții economici presupune transferuri bănești. Ansamblul creanțelor sau sumelor pe care le primește o țară și a plăților sale în relațiile cu exteriorul, în decurs de un an calendaristic, ca urmare a operațiunilor de pe piața mondială (comerciale, financiare și monetare), dintre agenții rezidenți și restul lumii, sunt incluse în ***balanța de plăți*** *a țării respective.*

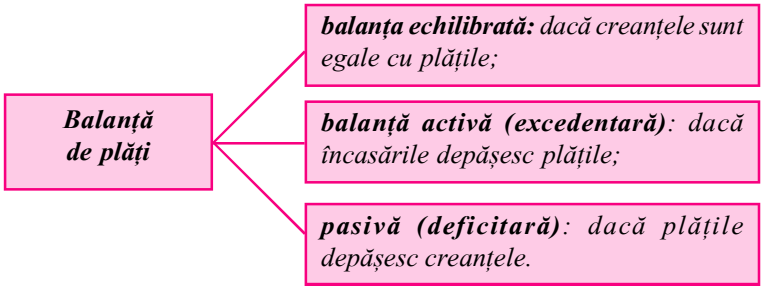
Balanță de plăți
balanța echilibrată: dacă creanțele sunt egale cu plățile;
balanță activă (excedentară): dacă încasările depășesc plățile;
pasivă (deficitară): dacă plățile depășesc creanțele.

Fig. 2. *Tipuri de balanță de plăți*

Dacă la închiderea balanței de plăți există excedent, el va fi realocat către alte destinații, iar dacă există deficit, el va fi refinanțat.

7.4. Eficiența comerțului internațional

Ca orice domeniu economic și comerțul exterior este evaluat pe baza criteriilor de eficiență (raportul dintre efect și efort).

Fiecare agent economic își poate calcula eficiența exportului prin prisma cheltuielii pe care o face pentru a obține o unitate valutară. Acesta este, practic, ***cursul de revenire la export****.*

$$CRE = \frac{P_i + C_c}{P_e},$$

unde: CRE – curs de revenire la export ;

P_i *– preț intern (în lei);*

C_c *– cheltuielile cu transportul până la frontieră (în lei);*

P_e *– prețul, în valută, la frontieră.*

Exemplu: Un agent economic exportă mărfuri în valoare de 10 000 RON. lei, plătind taxe de transport până la frontieră în valoare de 5 000 RON. Din vânzarea mărfurilor exportate, agentul economic încasează suma de 10 000 $. Cursul de schimb este: 2,7 lei (RON) / $. Operațiunea de export este eficientă?

$$CRE = \frac{P_i + C_c}{P_e} = \frac{(10000 + 5000)\,\text{RON}}{10\,000\,\$} = \frac{15000\,(\text{RON})}{10000\,\$} = 1{,}5\,(\text{RON})/\$$$

Concluzie: Pentru o unitate valutară obținută, agentul economic a cheltuit suma de 1,5 (RON). Deci, operațiunea de export este eficientă.

Criteriul de eficiență presupune relația: $\boldsymbol{CRE \leqslant Cs}$ *(curs de schimb).*

Eficiența importului se apreciază prin cantitatea de monedă națională ce se obține din vânzarea pe piața internă a mărfii importate cu o unitate valutară.

$$CRI = \frac{P_i - T_i}{P_{iv}}$$

unde: CRI– curs de revenire la import;

P_i *– preț intern (în lei);*

T_i *– taxe de import (în lei);*

P_{iv} *– preț de import la frontieră, în valută.*

Exemplu: Agentul economic X importă mărfuri în valoare de 20 000 $ și plătește taxe de import de 10% din valoarea mărfurilor importate la cursul de schimb de 2,7 (RON) / $. Din vânzarea mărfurilor importate, se obține suma de 50 000 RON. Este eficientă operațiunea de import?

$$CRI = \frac{P_i - T_i}{P_{iv}} = \frac{50000\ \text{RON} - \frac{10}{100} \times 20\,000\,\$ \times 2{,}7\ \text{RON}/\$}{20000\,\$} =$$

$$= \frac{(50000 - 5400)\,\text{RON}}{20\,000\,\$} = \frac{44600\ \text{RON}}{20\,000\,\$} = 2{,}23\ (\text{RON})/\$$$

Concluzie: Pentru fiecare unitate valutară cheltuită, agentul economic încasează suma de 2,23 (RON). Deci, operațiunea de import este ineficientă.

Criteriul de eficiență presupune relația: ***CRI ⩾ Cs*** *(curs de schimb).*

Creșterea eficienței economice a comerțului exterior presupune:

- *mărirea ponderii produselor cu grad mare de prelucrare în exporturi;*
- *ridicarea calității bunurilor și serviciilor exportate;*
- *valorificarea superioară a resurselor interne;*
- *reducerea cheltuielilor de producție prin creșterea productivității muncii;*
- *îmbunătățirea imaginii statului și brandurilor naționale pe piața externă.*

Un produs poate fi competitiv la export fie prin preț (costuri de producție mici, rată de schimb favorabilă, rată de profit rezonabilă), fie structural (calitate ridicată, grad de inovație, prestigiul mărcii).

Ca o concluzie, un criteriu care înglobează toate elementele și oferă verdictul asupra eficienței comerțului exterior este aportul său la creșterea produsului național net (PNN) și la creșterea economică.

Elemente de sinteză

- *Comerțul internațional presupune exportul și importul de mărfuri.*
- *Balanța comercială este parte componentă a balanței de plăți.*
- *Eficiența exportului constă în: cursul de revenire la export, mai mic sau egal decât cursul de schimb.*
- *Eficiența importului constă în: cursul de revenire la import, mai mare sau egal decât cursul de schimb.*

Termeni cheie

Piața mondială, comerț internațional, export, import, balanță comercială, balanță de plăți, curs de revenire la export, curs de revenire la import.

Dicționar

• ***Bariere vamale*** *– taxe sau impozite aplicate mărfurilor importate pentru protejarea producției interne.*

• ***Creanțe*** *– sume de bani datorate de un stat sau o terță persoană.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Analizați eficiența exportului din prisma relației: CRE > Cs.*

2. *Dacă balanța de plăți a unei țări este activă, care sunt implicațiile economice asupra acelui stat?*

3. *Dacă operațiunea de import este eficientă, care este relația ce indică acest lucru?*

4. *Un agent economic obține din vânzarea mărfurilor importate suma de 15 000 (RON). Dacă CRE = 2,6 (RON)/$, iar CRI = 3 (RON)/$, calculați cantitatea de valută obținută la export și folosită la import.*

Unitatea de învățare 8

Echilibre și dezechilibre economice*

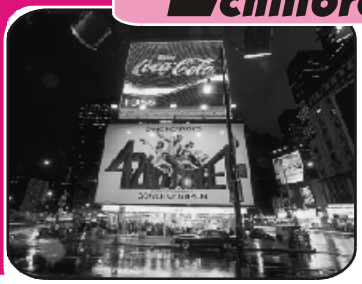

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți echilibrul economic;*
- *să identificați elementele ce conduc la realizarea echilibrului economic;*
- *să determinați dezechilibrele economice care pot apărea pe piața unui bun sau serviciu, pe piața muncii, sau pe piața monetară.*

8.1. Importanța echilibrului economic

Având în vedere faptul că piața, indiferent de forma ei, este un element în continuă mișcare, fiind influențată de parametri interni și externi, ea va tinde în permanență către o stare de echilibru. Dacă se modifică unul sau mai mulți parametri, echilibrul se va modifica în mod corespunzător.

Aceste schimbări ale stadiului trebuie monitorizate în permanență pentru că, modificările, în aparență nesemnificative, pot transforma ușor și rapid starea de echilibru într-un dezechilibru grav, cu consecințe nefaste pentru cei implicați direct sau indirect, indiferent de tipul pieței.

8.2. Ce este echilibrul economic?

Discutând la modul simplist, putem afirma despre o balanță că se află în echilibru atunci când ceea ce se află pe talerul din stânga este contrabalansat de ceea ce punem pe talerul din dreapta. În cazul de față, balanța noastră poartă denumirea generică de economie. Echilibrul se manifestă atât la nivel global, cât mai ales la stadiul ierarhic inferior, cel al pieței, fie că este vorba de piața bunurilor și serviciilor, fie de piața monetară sau piața muncii.

La nivel global, ținând cont de faptul că piața este terenul de confruntare a cererii și ofertei, putem spune că starea de echilibru se atinge atunci când, între cei doi parametri nu există diferențe semnificative care să încline balanța într-o direcție sau alta. În acest caz avem de-a face cu un echilibru general. Situația este dificil de obținut având în vedere faptul că purtătorul cererii, consumatorul, trebuie să-și maximizeze satisfacerea trebuințelor având la dispoziție venituri limitate, iar purtătorul ofertei, întreprinzătorul, va face tot ce-i stă în putere pentru a-și maximiza profitul (scopul oricărui întreprinzător), vânzându-și bunul sau serviciul cât mai aproape de prețul maxim acceptat pe piață.

> ***Echilibrul general** este acea stare către care converg toate piețele – indiferent că vorbim de piața bunurilor și serviciilor, piața monetară, piața muncii ori piața națională sau internațională –, caracterizată prin faptul că cererea și oferta sunt relativ egale, eventualele diferențe nefiind în măsură să aducă perturbări notabile.*

Dacă discutăm despre echilibru la nivel de piață națională, atunci cererea agregată trebuie să fie echilibrată de oferta agregată.

***Cererea agregată** sau cheltuielile totale, globale (CT) poate fi definită ca suma dintre cheltuielile de consum (Chc), cheltuielile pentru investiții (Chi), cheltuielile guvernamentale (Chg) și exportul (E).*

$$CT = Chc + Chi + Chg + E$$

***Oferta agregată** (O) este constituită din producția internă (Qn) la care adăugăm importul (I).*

$$O = Qn + I$$

Starea de echilibru la nivel național este dată de egalitatea dintre cererea agregată și oferta agregată.

$$CT = O \iff Chc + Chi + Chg + E = Qn + I$$

Situația este similară la nivel internațional. Pentru a fi în stare de echilibru, diferența dintre ceea ce se produce la nivel mondial și ceea ce se consumă trebuie să fie cât mai mică. O analiză mai aprofundată nu ar fi însă mai relevantă, principalele probleme venind pe această piață din epuizarea accelerată a resurselor și din inegalitatea repartiției acestora pe diferite continente sau state.

*Pe piața monetară putem discuta de două tipuri de echilibru: **echilibrul pe segmentul monetar** și **echilibrul pe segmentul capitalului**. Echilibrul monetar se obține atunci când pe piață cererea de monedă (Dm) este egală cu oferta de monedă (Ym). Cererea de monedă este influențată de nivelul prețurilor (P) și de volumul total de bunuri și servicii produse (Y). Oferta de monedă este condiționată de masa monetară (M) și viteza de rotație a banilor (v). Deci, echilibrul :*

$$Ym = Dm \iff P \times Y = M \times v$$

Important este și echilibrul pe piața capitalurilor, unde cererea și oferta trebuie să fie cât mai aproape valoric. Dacă cererea de capital va fi mai mare, atunci se va ajunge la o creștere a ratei dobânzii ce se va repercuta în creșteri de prețuri, scăderea puterii de cumpărare și oprirea creșterii economice. În cazul în care oferta de capital depășește cererea de capital, rata dobânzii scade, iar cel care plasează bani va fi tentat să nu mai investească. Efectele vor fi: blocarea banilor, scăderea vitezei de circulație, decapitalizarea economiei.

Și pe piața muncii situația este la fel de sensibilă, implicațiile fiind extrem de importante pentru societate. Condiția de echilibru presupune egalitate între cererea de muncă (D_L) și oferta de muncă (Y_L). Purtătorul cererii de muncă este întreprinzătorul, care va încerca să-și conserve profitul prin diminuarea cheltuielilor cu salariile. Purtătorul ofertei este cetățeanul, muncitorul, care va încerca și el să

obțină venituri suficiente pentru a-și sigura un trai cât mai bun. Deci, ecuația echilibrului pe piața muncii ar fi :

$$Y_L = D_L$$

Ar mai trebui adăugat un lucru: atingerea unei stări de echilibru general presupune trecerea prin stări de echilibru intermediare, ba chiar prin stări grave de dezechilibru, oricare ar fi piața la care ne raportăm.

8.3. Dezechilibre economice

Așa cum spuneam, în situația în care cererea este egală cu oferta sau diferența dintre ele este foarte mică apare echilibrul pe piața respectivă, dar, dacă cererea este mai mare decât oferta sau mai mică decât oferta, starea care se instalează nu mai este cea de echilibru al pieței, ci de un dezechilibru al pieței. Cum starea de echilibru se atinge în mod accidental, starea ce se regăsește de cele mai multe ori este starea de dezechilibru. Astfel, pe piața bunurilor și serviciilor pot apărea dezechilibre precum presiunea și absorbția; pe piața muncii: șomajul; pe piața monetară: inflația.

8.3.1. Dezechilibre pe piața bunurilor și serviciilor

Dacă echilibrul pe piața bunurilor și a serviciilor presupune egalitatea cererii de bunuri și servicii cu oferta de bunuri și servicii, starea de dezechilibru presupune inegalitatea dintre cele două variabile ale pieței. În situația în care ***cererea de bunuri și servicii este mai mare decât oferta de bunuri și servicii****, apare dezechilibrul numit* ***absorbție****, iar în situația în care* ***oferta de bunuri și servicii este mai mare decât cererea de bunuri și servicii,*** *apare dezechilibrul numit* ***presiune****.*

• ***Starea de absorbție*** *se caracterizează prin:*

– cererea de bunuri și servicii este mai mare decât oferta de bunuri și servicii;

– producătorul găsește cumpărători pentru tot ceea ce produce;

– calitatea bunurilor nu este stimulată;

– concurența există între cumpărătorii ce doresc să cumpere bunuri și servicii;

– selecția făcută de cumpărători lipsește.

• ***Starea de presiune*** *se caracterizează prin:*

– oferta de bunuri și servicii este mai mare decât cererea de bunuri și servicii;

– concurența apare între producătorii ce vor să vândă cât mai mult;

– apare selecția pe piață, vor fi căutați producătorii ce oferă bunuri de calitate superioară sau bunuri de aceeași calitate dar oferă alte avantaje;

– calitatea bunurilor este stimulată.

Dezechilibrele economice afectează toate categoriile de piețe, precum și întreaga economie. Rolul statului în economie este și de a atenua aceste dezechilibre, de a proteja puterea de cumpărare a consumatorilor, de a îmbunătăți calitatea vieții.

Elemente de sinteză

- *Echilibrul economic este starea caracterizată de cerere relativ egală cu oferta.*
- *Echilibrul pe piața bunurilor și a serviciilor apare în situația în care cererea de bunuri și servicii este egală cu oferta de bunuri și servicii.*
- *Echilibrul pe piața monetară apare atunci când cererea de monedă este egală cu oferta de monedă.*
- *Echilibrul pe piața muncii apare atunci când cererea de muncă este egală cu oferta de muncă.*
- *Dezechilibrele pe piața bunurilor și a serviciilor sunt presiunea și absorbția.*
- *Dezechilibrul pe piața monetară este inflația.*
- *Dezechilibrul pe piața muncii este șomajul.*

Termeni cheie

Echilibru economic, dezechilibru economic, presiune, absorbție.

Dicționar

• ***Inflația*** *– dezechilibru ce apare pe piața monetară și se manifestă prin creșterea prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a monedei.*

• ***Șomajul*** *– dezechilibru ce apare pe piața muncii și se manifestă prin pierderea locurilor de muncă sau negăsirea acestora.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Analizați situația economică a României din perioada 1980–1989 și după 1989 și până în prezent.*

2. *Analizați consecințele dezechilibrelor pe piața bunurilor și serviciilor.*

3. *Presiune sau absorbție? Argumentați.*

Unitatea de învățare 9

Șomajul*

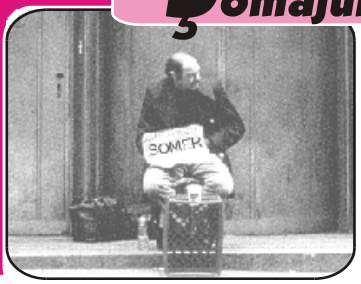

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți noțiunile de șomaj și șomerul;*
- *să calculați rata șomajului;*
- *să identificați elementele ce caracterizează șomajul și procesele care îl generează;*
- *să stabiliți măsurile de diminuare a șomajului.*

9.1. Importanța studierii șomajului și definirea fenomenului

Șomajul face parte din categoria dezechilibrelor apărute în economie. Fenomenul apare de această dată pe piața muncii, iar studierea sa devine cu atât mai importantă cu cât implicațiile asupra populației și economiei pot fi dintre cele mai grave. Dacă în privința inflației există tabere cu păreri diametral opuse, în privința șomajului acestea converg către o singură apreciere: avem de-a face cu un fenomen negativ, nociv pentru economie, care afectează o categorie mai mică sau mai mare a populației.

> ***Șomajul** este dezechilibrul economic apărut pe piața muncii, caracterizat prin faptul că numărul celor care caută un loc de muncă este mai mare decât numărul locurilor de muncă existente.*

Cu alte cuvinte, cererea de muncă este inferioară ofertei de muncă.

Unii economiști tratează șomajul ca o sumă a tuturor persoanelor care dețin statutul oficial de șomer.

> *O persoană poate fi considerată **șomer** dacă este aptă de muncă, caută un loc de muncă – și în acest sens se află înscris pe una din listele oficiale – și nu găsește un loc unde să-și desfășoare activitatea, pe durată parțială sau pe durată totală (deplină).*

Există o serie de economiști care introduc în categoria șomerilor și persoanele care refuză un loc de muncă pe motiv că acesta nu corespunde nivelului său de pregătire profesională.

9.2. Elementele caracteristice ale șomajului

Ca orice fenomen economic și șomajul are caracteristici proprii. Dintre acestea ne vom opri atenția asupra celor mai importante, și anume: nivelul, durata, intensitatea și structura șomajului.

➢ ***Nivelul șomajului**, după modul de măsurare, poate fi **absolut** sau **relativ**. Nivelul absolut al șomajului exprimă numărul concret, total al celor care îndeplinesc*

caracteristicile specifice șomerilor, enunțate în definiția anterioară. Mult mai relevant este, pentru orice analist economic, nivelul relativ al șomajului. Acesta este cunoscut sub denumirea de ***rată a șomajului*** *și reprezintă raportul procentual dintre numărul șomerilor și populația activă (sau dintre numărul șomerilor și populația ocupată). Altfel spus, matematic:*

$$Rs = \frac{Ns}{Pa} \times 100 \quad sau \quad Rs = \frac{Ns}{Po} \times 100,$$

unde: Rs – rata șomajului;
Ns – numărul șomerilor;
Pa – populația activă;
Po – populația ocupată.

Pentru a face o mai clară diferențiere între diferitele categorii de populație, să încercăm o structurare schematizată a acestora.

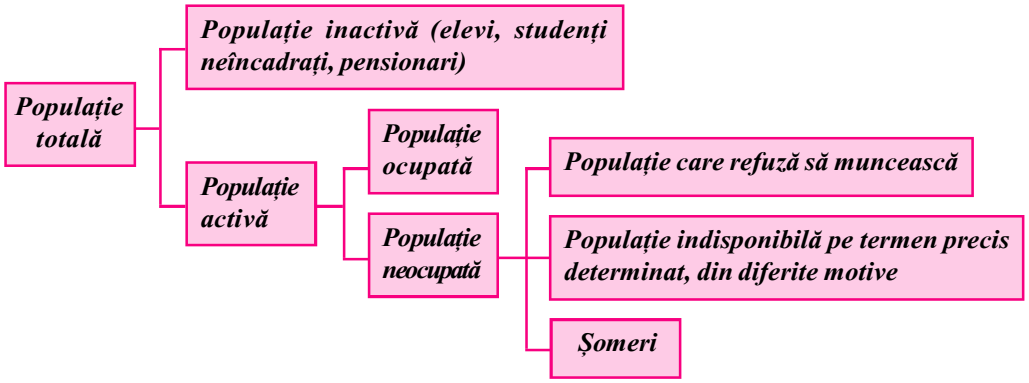

Fig. 1. *Structura populației totale*

➢ *Cea de a doua caracteristică a șomajului este* ***durata****. Ea reprezintă timpul care se scurge de la momentul pierderii locului de muncă până la momentul reluării activității.*

➢ *Cea de a treia caracteristică a șomajului,* ***intensitatea****, reprezintă, practic, nivelul până la care e obligat salariatul să-și reducă munca, din motive independente de el și cu o diminuare corespunzătoare a salariului. În funcție de intensitate putem vorbi de:*

– șomaj total, situație în care angajatul și-a pierdut total locul de muncă și a încetat definitiv munca;

– șomaj parțial, caz în care angajatul își reduce numărul de ore lucrate sau numărul de zile lucrate dintr-o săptămână, cu pierderea proporțională la salariu.

➢ *În fine, ultima caracteristică,* ***structura****, presupune împărțirea șomerilor pe diferite grupe, în funcție de criterii, cum ar fi: nivelul de pregătire și calificare, domeniile de activitate, vârstă, sex, naționalitate etc.*

9.3. Formarea șomajului

În linii mari, șomajul se formează ca urmare a două procese economice.

➢ Primul ar fi cel prin care o parte a populației ocupate își pierde din diferite motive locul de muncă, trecând în rândurile șomerilor. Aceste motive dau și ele naștere unor tipuri de șomaj:

– criză sau conjunctură nefavorabilă, repetabilă în timp la intervale mai lungi sau mai scurte; avem de-a face cu un ***șomaj conjunctural sau ciclic****;*

– modificarea structurii pe activități a economiei (restrângerea sectoarelor fără profitabilitate, fără viitor); avem de-a face cu un ***șomaj structural****;*

– înlocuirea unor tehnologii învechite cu unele noi, moderne, ceea ce presupune implicit reducerea locurilor de muncă; avem de-a face cu un ***șomaj tehnologic****.*

➢ Un al doilea proces economic generator de șomaj este creșterea ofertei de muncă într-un ritm ce nu poate fi susținut de mărirea cererii de muncă. Aceasta poate avea loc prin atingerea vârstei legale de muncă de către noi generații, de dorința de activare a unor persoane apte de muncă dar care nu au dorit până acum să aibă o ocupație productivă.

În condiții de echilibru pe piața muncii nu poate exista ***șomaj involuntar****, adică persoane care doresc să lucreze dar nu au unde. Poate să apară însă și un alt fel de șomaj,* ***șomajul voluntar****. Acesta presupune ca unele persoane să refuze anumite locuri de muncă pe motiv că le consideră nesatisfăcătoare, incompatibile cu nivelul lor de pregătire și calificare.*

Șomajul a fost o caracteristică constantă a economiei românești postdecembriste. Dacă până în 1989 statisticile, mai mult sau mai puțin manipulate, consemnează zero la acest indicator, începând cu 1991 el crește până la maxime de 11-12%. Dar iată care a fost evoluția ratei șomajului în România între anii 1995–2005, conform statisticilor INSSE.

An	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rata șomajului (%)	9,5	6,6	8,9	10,3	11,8	10,5	8,8	8,4	7,4	9,3	8,6

În luna martie 2005, structura populației se prezenta în felul următor (sursa INSSE):

	Total	**Masculin**	**Feminin**	**Urban**	**Rural**
Populația activă	9780	5420	4360	5383	4397
Populația ocupată	8948	4918	4030	4833	4115
Șomeri	832	502	330	550	282
Populația inactivă	11879	5142	6737	6482	5397

Rata șomajului *înregistrată în luna martie 2006 a fost de 6,2% în raport cu populația activă civilă (6,1% în luna martie 2005). Rata șomajului pentru femei a fost de 5,2%, situându-se la nivelul lunii martie 2005, iar pentru bărbați a fost de 7,1% (7,0% în luna martie 2005). Rate ridicate ale șomajului se înregistrau în județele: Vaslui (12,1%), Ialomița (11,6%), Hunedoara (10,5%), Gorj (10,4%), Harghita (10,3%) și Mehedinți (10,1%). Cele mai scăzute rate ale șomajului au fost*

în județele: Ilfov și Timiș (câte 2,4% fiecare), Bihor (3,2 %), Arad (3,9%), precum și în Municipiul București (2,6%).

Trebuie făcută următoarea precizare: numărul șomerilor poate deveni mai puțin relevant în condițiile în care multe persoane care și-au pierdut locul de muncă nu se înscriu în evidențele oficialităților și caută un loc de muncă pe cont propriu. De asemenea, există și persoane care după expirarea termenului legal în care primesc ajutor de șomaj nu se mai prezintă la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și, evident, rămân în afara statisticilor.

9.4. Combaterea șomajului și a efectelor sale

Șomajul este considerat de mulți ca o boală ce trebuie prevenită și tratată. Și aceasta pentru că ea afectează atât individul – care se vede fără surse de subzistență, cât și societatea, pentru că, până la urmă, statul va ajuta indivizii rămași fără loc de muncă dintr-un buget la care contribuie tot cei angajați.

Pe termen scurt măsura prin care se pot înlătura efectele șomajului este oferirea, pentru persoanele care își pierd locul de muncă, a unui ajutor de șomaj. El este un venit garantat, acordat pe o perioadă determinată de timp în vederea asigurării unui trai rezonabil. Acest ajutor de șomaj este oferit dintr-un fond special creat prin contribuția angajaților și angajatorilor. Mai importante sunt însă măsurile de combatere a șomajului pe termen mediu și lung.

➢ *O* ***primă categorie de astfel de măsuri îi vizează pe cei rămași fără loc de muncă****. Aceștia trebuie să fie pregătiți, calificați și orientați pentru integrarea într-un alt post, într-o altă firmă. În mod indirect și patronii pot fi stimulați să angajeze șomeri, prin anumite tipuri de facilități oferite din partea statului. Aceste facilități pot să se extindă la nivelul tuturor celor care vor să investească în domenii de activitate considerate de viitor.*

➢ *O* ***a doua categorie de măsuri de combatere a șomajului vizează populația ocupată****. Astfel, se poate face o reducere a vârstei de pensionare, se poate micșora numărul de zile sau ore lucrate, se poate prelungi numărul de ani de școlarizare obligatorie.*

➢ *Există și o* ***a treia categorie de măsuri antișomaj în care pot fi încadrate toate activitățile care au ca rezultat, pe termen mai lung sau mai scurt, acceptarea de către cei care caută un loc de muncă a unor contracte de scurtă durată, cu program redus și atipic****.*

➢ *Cel mai important este însă ca, în* ***elaborarea la nivel național a proiectelor de dezvoltare pe termen lung*** *să se ia în calcul și necesarul de personal. Astfel se*

oferă societății posibilitatea de a orienta, prin școlarizare, populația către meserii care să fie căutate pe piață la momentul intrării în câmpul muncii.

De asemenea, e bine de urmărit în permanență evoluția șomajului, pentru a putea lua din timp măsurile cuvenite de prevenire a accentuării acestuia. O rată a șomajului de 3-4% este considerată acceptabilă și chiar benefică pentru societate, având efecte pozitive pentru economie: comportamentul față de muncă este mai bun, există mereu dorința de pregătire și autoperfecționare, disciplina în muncă este crescută (datorită existenței unei baze de selecție din care poate fi recrutat un înlocuitor în orice moment).

Elemente de sinteză

- *Șomajul este un dezechilibru ce afectează populația aptă de muncă.*
- *Șomajul se poate calcula absolut și relativ.*
- *Ajutorul de șomaj este o măsură de protecție socială pe termen scurt.*
- *Șomajul, în limite rezonabile, este benefic pentru economie.*
- *Șomajul este și o consecință a concurenței pe piața bunurilor și serviciilor.*

Termeni cheie

Șomaj, șomaj ciclic, șomaj structural, șomaj tehnologic, șomaj voluntar și involuntar, ajutor de șomaj.

Dicționar

- ***Populație activă** – numărul persoanelor capabile să presteze o activitate.*
- ***Populație ocupată** – numărul persoanelor care au un loc de muncă.*

Întrebări, aplicații, exerciții

***1.** „Șomajul – un rău necesar!” Argumentați.*

***2.** Ce implicații are asupra șomajului creșterea investițiilor străine în noi capacități de producție?*

***3.** Într-o țară, populația aptă de muncă este de 20 000 000 de persoane, din care 80%, populație ocupată. Din populația aptă, dar neocupată, 75% caută un loc de muncă și nu găsește. Calculați numărul șomerilor și rata șomajului în cele două forme.*

Unitatea de învățare 10

Inflația*

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să definiți inflația;*
- *să calculați inflația;*
- *să determinați cauzele și efectele inflației, precum și măsurile care pot conduce la stoparea sau încetinirea fenomenului inflaționist.*

10.1. Importanța studiului inflației

Inflația reprezintă pentru cei mai mulți economiști principalul flagel al economiilor moderne. Această boală, de multe ori cronică, este „responsabilă" cu scăderea puterii de cumpărare și implicit cu scăderea nivelului de trai al populației.

Nu lipsesc însă nici vocile care consideră că inflația nu este un factor în totalitate nociv. Realitatea arată că, o inflație mică este un factor de progres, asigurând o anumită „ușurare" a creditării întreprinderilor. Cât de mare este prăpastia între cele două opinii nu putem afla decât după ce vom vedea ce este inflația și care sunt cauzele și efectele ei.

10.2. Definirea inflației

Cea mai simplă și uzitată definiție pe care o putem da inflației ar fi următoarea:

> ***Inflația** este un dezechilibru macroeconomic manifestat pe piața monetară, care presupune existența în circulație a unei mase monetare ce depășește cantitatea de bunuri și servicii oferite pe piață.*

Consecința acestui dezechilibru este creșterea pe termen lung și cu caracter general a prețurilor. Totodată, puterea de cumpărare a banilor scade.

Atât în ceea ce privește cauzele inflației, cât și referitor la măsurarea acesteia părerile sunt multe și de cele mai multe ori divergente. De aceea, putem considera inflația ca pe un fenomen complex ce trebuie abordat multifactorial.

10.3. Cauzele inflației

Între cauze și diferitele tipuri de inflație există o legătură directă: fiecărei cauze îi corespunde un tip de inflație.

*➢ O primă cauză a inflației ar fi **emisiunea excesivă de monedă** de către organismele economice îndreptățite să facă acest lucru (de regulă Banca Centrală, dar nu numai). De aici și primul tip de inflație: **inflația prin monedă.***

*➢ O a doua cauză importantă o reprezintă **creșterea cererii peste nivelul ofertei de bunuri și servicii**. Apare astfel **inflația prin cerere**. În cazul în care creșterea cererii este alimentată de mărirea creditului putem vorbi de o **inflație prin credit,** ca derivată a inflației prin cerere.*

➢ *Cea de-a treia mare cauză a inflației o reprezintă* ***insuficiența ofertei de bunuri și servicii****, care nu poate ține ritmul cu o cerere a cărei evoluție nu cunoaște salturi importante. Ia naștere astfel* ***inflația prin ofertă****.*

➢ *O ultimă cauză, dar la fel de importantă, este* ***creșterea costurilor de producție****. Fie că aceasta se datorează creșterii prețurilor la materiile prime sau materiale, fie creșterii cheltuielilor salariale (într-un ritm ce depășește surplusul de productivitate a muncii), fie măririi de către stat a taxelor și impozitelor, consecința este una singură: costul total a crescut și, pentru a-și menține profitul, e necesară efectuarea unei corecții asupra prețului. Ia naștere, deci, o creștere de prețuri, iar inflația datorată acestui fenomen, poartă denumirea de* ***inflație prin costuri****.*

În condițiile complexe ale economiei moderne discuțiile au dat naștere și altor definiri de tipuri de inflație. De pildă, într-o economie de piață ce vrea să se înscrie în fenomenul de globalizare, prețurile dintr-o anumită țară nu pot face notă discordantă cu cele din jurul său. Astfel, din această dinamică rapidă poate apărea un transfer rapid de inflație dintr-o țară în alta. Dacă într-o țară prețurile cresc pentru a se alinia la cele ale vecinilor – vezi cazul României care trebuie să aducă prețurile la utilități la nivelul Uniunii Europene –, putem spune că avem de-a face cu un import de inflație sau o ***inflație importată****. Pentru statele care importă inflație situația este mai dificilă, aceasta adăugându-se celei interne și ducând la un total care poate neliniști orice autoritate financiară.*

10.4. Măsurarea inflației și formele sale

Inflația poate fi măsurată atât în mărime absolută cât și în mărime relativă. Măsurarea absolută vine chiar din definiția inflației. Putem spune că inflația are o valoare egală cu diferența dintre masa monetară aflată în circulație și valoarea bunurilor și serviciilor existente pe piață, oferite de agenții economici.

Măsurarea relativă a inflației se face prin ceea ce numim ***indice al prețurilor de consum (IPC)****.*

Indicele prețurilor *se calculează ca raport procentual între prețul final și cel inițial, astfel:*

$$Ip = \frac{P_1}{P_0} \times 100$$

unde: Ip – indicele prețului;
P_1 – prețul final;
P_0 – prețul inițial.

Rata inflației este:

$$Ri = Ip - 100\%$$

unde: Ri – rata inflației;
Ip – indicele prețului.

Inflația totală se calculează, de regulă, lunar, ținând cont de toate prețurile de pe piață. Edificator, însă, pentru economie este rata anuală a inflației (creșterea generalizată a prețurilor pe parcursul unui an).

$$IPC = \frac{\sum Q_0 P_1}{\sum Q_0 P_0},$$

unde: Q_0 – *producția inițială;*

P_1 – *prețul final;*

P_0 – *prețul inițial.*

În România, evaluarea inflației se face după modelul Uniunii Europene cu ajutorul unui indice de preț clasic de tip Laspeyres, de forma:

$$IPC = \sum_{i=1}^{n} W_{io} \cdot I_{pi}$$

unde: IPC – *indicele general al prețurilor de consum;*

W_{io} – *ponderea fiecărui sortiment în „costul general de bunuri" din perioada de bază;*

I_{pi} – *indicele elementar al prețurilor fiecărei grupe sortimentale care intră în calculul indicelui general.*

Pentru a determina acest indicator se utilizează cu preponderență un panel (coș), în care se estimează procentual ponderea fiecărui tip de cheltuială din bugetul unei familii. Astfel, putem să avem o creștere mai mare a prețului unui bun cu o influență mai mică în rata inflației, decât a altuia care s-a scumpit mai puțin, dar are o pondere superioară în coș.

În România, acest panel este cotat cu 10000 de puncte, din care 4071 revin mărfurilor alimentare, 4225 mărfurilor nealimentare și 1704 puncte alocate serviciilor. Spre exemplu, cea mai mare pondere (și influență asupra inflației) o au, din categoria mărfurilor alimentare, carnea și preparatele din carne (908 puncte) și pâinea (863 puncte); din categoria mărfurilor nealimentare energia electrică, gazele și energia termică (964 puncte), iar din cea a serviciilor, telefonul (529 puncte).

Revenind la măsurarea inflației, după intensitatea cu care aceasta se manifestă, se disting cinci forme:

- *inflație târâtoare (3%) (ex.: Japonia, S.U.A., Statele Uniunii Europene);*
- *inflație moderată (3-6%) (ex.: Portugalia, Grecia);*
- *inflație rapidă (6-10%) (ex.: România, Polonia, Ungaria);*
- *inflație galopantă (10-50%) (ex.: România în anul 2000);*
- *hiperinflație >50% (ex.: România în 1993).*

Din exemplele de mai sus putem trage concluzia că fenomenul inflaționist este unul prezent în orice economie contemporană, diferă doar mărimea ratei inflației și influența acestui dezechilibru asupra economiei. Dacă facem o corelație cu indicatorul creștere economică, atunci aceasta poate fi:

– ***creștere economică neinflaționistă****, caracterizată de o inflație sub 3%, controlată și un ritm de creștere superior ratei inflației;*

– ***creștere economică inflaționistă*** *(nefavorabilă oricărui stat), caracterizată prin faptul că ritmul de creștere a prețurilor depășește creșterea economică.*

Un fenomen interesant apare atunci când inflația și creșterea economică sunt egale. Practic asistăm la ceea ce economiștii numesc „creștere economică zero".

10.5. Efectele inflației

Cum numărul celor care susțin această teorie este mai mare, trebuie să conchidem că inflația este un fenomen, în general, negativ. Argumentele acestor susținători sunt multiple. În primul rând sunt afectate veniturile populației. Prin creșterea prețurilor, costul vieții se mărește, iar cei care au venituri constante văd cum, de la lună la lună, nu mai pot achiziționa aceeași cantitate de bunuri și servicii. Un alt efect al inflației, derivat din cel de mai sus, este scăderea consumului. Cu cât cresc prețurile, la salarii constante, cu atât scade consumul.

Nici economisirea nu mai este stimulată. Dacă rata dobânzii este inferioară inflației, cei care au disponibilități bănești vor fi tentați ori să caute un mod avantajos de investire, ori să-i „arunce" în consum, generând un nou val inflaționist. Nici creditorii nu sunt avantajați pentru că, în cazul în care dobânda este inferioară inflației, la rambursare ei se aleg cu o sumă mai mică, de profit nemaiputând fi vorba. Inflația va avea efecte negative și asupra producției. Creșterea costurilor, diminuarea cererii, instabilitatea economică și lipsa predictibilității pe termen lung vor determina mulți oameni de afaceri să-și restrângă activitatea, să-și reducă producția. Din această restrângere de activitate vor rămâne oameni fără locuri de muncă, și, deci, șomaj în creștere.

Există și un grup restrâns care vede și partea plină a paharului în ceea ce privește inflația. Ei consideră că, în condiții de inflație, oamenii și agenții economici gestionează mai bine banii, firmele ineficiente sunt eliminate, debitorii care se împrumută cu rata dobânzii sub nivelul inflației își diminuează efortul financiar, guvernele încasează mai mulți bani din impozite aplicate la venituri nominale mai mari etc.

10.6. Măsuri antiinflaționiste

Cum efectele inflației sunt mai mult negative, fiecare guvern caută să gestioneze cât mai bine acest fenomen. Lupta cu inflația presupune un mix de politici monetare, fiscale și în domeniul veniturilor. Unele măsuri protejează agenții economici împotriva inflației, altele o diminuează. Astfel, ***politica de venituri*** *este una care vine să susțină categoriile de persoane afectate de scăderea puterii de cumpărare. Ea include: indexări, compensații, subvenții, factori care folosiți în mod abuziv duc la inflamarea inflației. Politicile monetare și fiscale de* ***combatere a inflației*** *își propun ținerea sub control a cererii agregate. Dintre* ***politicile monetare*** *se evidențiază:*

– creșterea rezervelor minime obligatorii ale băncilor comerciale la banca centrală;

– restricționarea creditului;

– echilibrarea bugetelor și a balanței de plăți etc.

Măsurile de politică fiscală *cele mai importante sunt:*

– creșterea taxelor și impozitelor;

– descurajarea consumului la bunuri inexistente în cantități necesare și încurajarea folosirii înlocuitorilor;

– plafonarea salariiilor etc.

*O politică importantă antiinflaționistă este cea care **susține oferta**, **conducând la mărirea producției de bunuri și servicii**. Ea cuprinde: creșterea productivității și corelarea cu salariile; creșterea producției; creșterea calității producției; schimbarea nomenclatorului de fabricație etc.*

Elemente de sinteză

- *Inflația este un dezechilibru macroeconomic.*
- *Inflația se manifestă prin creșterea generalizată a prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a monedei.*
- *Inflația se calculează cu indicele prețurilor.*
- *Inflația îi afectează pe agenții economici atât pozitiv, cât și negativ.*
- *Datorită influenței negative, crește șomajul.*

Termeni cheie

Inflație, putere de cumpărare a banilor, inflație târâtoare, inflație moderată, inflație rapidă, hiperinflație, creștere economică neinflaționistă, creștere economică inflaționistă, creștere economică zero.

Dicționar

• ***Indexare –*** *mărirea salariilor și a pensiilor în sumă absolută sau procentual, mărire ce are ca scop acoperirea unei părți din creșterea prețurilor.*

• ***Subvenționare –*** *suportarea de către stat a unei părți din prețul produselor de bază.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Ce se întâmplă cu puterea de cumpărare a monedei dacă prețurile cresc? Explicați.*

2. *Dacă prețurile cresc, ce se întâmplă cu puterea de cumpărare a salariului nominal? Argumentați.*

3. *Dacă rata inflației este 10%, ce se întâmplă cu puterea de cumpărare a monedei? Demonstrați.*

4. *Dacă în intervalul $T_0 - T_1$ prețurile cresc de 4 ori, calculați rata inflației.*

5. *În intervalul $T_0 - T_1$ masa monetară crește cu 25%, cantitatea de bunuri și servicii crește cu 10%, iar viteza de circulație a monedei crește cu 5%. Calculați rata inflației.*

6. *În tabelul următor este prezentată evoluția inflației în România (1990–2005).*

Anul	Rata inflației (%)	Anul	Rata inflației (%)
1989	1,1	1998	59,1
1990	5,1	1999	45,8
1991	170,2	2000	45,7
1992	210,4	2001	34,5
1993	256,1	2002	22,5
1994	136,7	2003	15,3
1995	32,3	2004	11,9
1996	38,8	2005	9,0
1997	154,8	**Sursa:** *Institutul Național de Statistică*	

Identificați forma inflației cunoscute de România în perioada de analiză.

Unitatea de învățare 11

Creșterea și dezvoltarea economică*

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți conceptele de creștere și dezvoltare economică;*
- *să identificați modalitățile de apreciere a dezvoltării economice.*

11.1. Rezultatele activității economice (indicatorii macroeconomici)

În cadrul diviziunii sociale a muncii, prin intermediul pieței, între agenții economici se derulează fluxuri economice generate de achiziționarea factorilor de producție, prelucrarea și utilizarea lor, desfacerea bunurilor economice precum și servicii financiare și de credit. Are loc măsurarea și evidențierea rezultatelor microeconomice obținute de agenții economici care își desfășoară activitatea la nivelul unităților economice, unde se apreciază și activitatea agenților economici agregați. Ieșirile din activitățile desfășurate de agenții economici agregați se prezintă sub forma rezultatelor mezo și macroeconomice. Rezultatele mezoeconomice reliefează activitatea desfășurată la nivelul ramurilor și al unor zone administrativ-teritoriale, iar rezultatele macroeconomice se referă la ansamblul economiei naționale și al teritoriului național.

Punctul de plecare în determinarea mărimii acestora îl constituie rezultatele microeconomice, care se integrează la diferite niveluri ale economiei naționale.

***Indicatorii economici** sunt instrumente de măsurare a rezultatelor activității economice, la toate nivelurile: micro, mezo și macroeconomic.*

*Rezultatele macroeconomice sunt ieșirile din activitățile agenților economici agregați pe care piața le validează, iar societatea le recunoaște utilitatea acestora în satisfacerea nevoilor sociale. Pentru agenții economici, rezultatele macroeconomice constituie punctul de plecare pentru luarea deciziilor privind orientarea în viitor a atragerii și utilizării factorilor de producție. Pe baza lor se efectuează comparații internaționale privind potențialul economic, eficiența și competitivitatea bunurilor economice. Rezultatele de ansamblu agregate ale activității economice în cadrul țărilor cu economie de piață se calculează cu ajutorul a două grupe principale de indicatori: **produsul intern** și **produsul național**.*

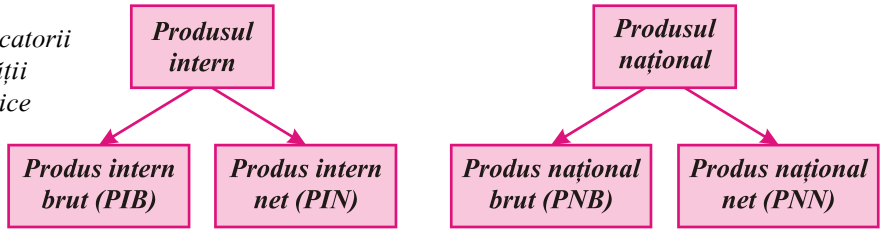

***Fig. 1.** Indicatorii activității economice*

Semnificația conceptelor de „intern", „național", „brut" și „net" este următoarea:

a) ***intern*** *– se referă la activitatea desfășurată în interiorul țării respective (rezidente);*

b) ***național*** *– se referă la activitatea desfășurată în propria țară sau în alte țări;*

c) ***brut*** *– se atribuie unui indicator atunci când acesta include consumul de capital fix (amortizarea) în calculul producției finale;*

d) ***net*** *– se atribuie unui indicator atunci când se elimină consumul capitalului fix (amortizarea) din calculul producției finale.*

Atât bunurile materiale cât și serviciile finale, incluse în calculul acestor indicatori, pot fi evaluate în:

– prețurile pieței (prețuri curente de piață);

– prețurile factorilor de producție (cheltuieli făcute cu remunerarea factorilor implicați în obținerea lor).

Prețurile pieței sunt mai mari decât prețurile factorilor deoarece includ atât impozite directe (cuprinse în prețurile factorilor de producție), cât și impozite indirecte (TVA) plătite de consumatori.

Mărimea rezultatelor macroeconomice se determină prin calculul următorilor indicatori sintetici: ***Produsul Intern Brut*** *(PIB),* ***Produsul Intern Net*** *(PIN),* ***Produsul Național Brut*** *(PNB),* ***Produsul Național Net*** *(PNN) și* ***Venitul Național*** *(VN).*

1. Produsul intern brut (PIB) *reprezintă valoarea bunurilor finale obținute de agenții economici pe teritoriul unei țări, într-o perioadă anumită de timp.*

Bunurile și serviciile cuprinse în acest indicator sunt destinate:

– consumului privat (personal);

– consumului public (guvernamental) de bunuri și servicii;

– formării brute a capitalului (pentru înlocuirea bunurilor de capital fix scoase din funcțiune și al creșterii volumului acestora, precum și în sporirea stocurilor de capital circulant);

– exportul net (diferența dintre export și import de bunuri materiale și servicii).

Formula generală de calcul este:

$$PIB = CF + FBCF + VS + (E - I)$$

unde: *CF – consumul final;*
FBCF – formula brută a capitalului fix;
VS – variația stocului;
E – exporturi;
I – importuri.

2. Produsul intern net (PIN) *reprezintă valoarea bunurilor finale obținute de agenții economici, pe teritoriul unei țări, într-o perioadă de timp, mai puțin amortizarea capitalului fix. Se calculează prin scăderea din PIB a consumului de capital fix (a amortizării – A_m).*

$$PIN = PIB - A_m$$

PIN se exprimă în prețurile factorilor (când nu cuprinde impozitele indirecte, cum ar fi: impozitul pe profit, impozitul pe salarii, impozitul pe venitul agricol, impozitul pe dividende) și în prețurile pieței (când cuprinde și impozitele indirecte, cum ar fi: TVA, accizele, taxele vamale).

3. Produsul național brut (PNB) *reprezintă valoarea bunurilor finale obținute de agenții economici ai unei țări într-o perioadă de timp. Se determină adăugând la mărimea PIB de la prețurile pieței (PIB_{pp}), mărimea soldului (pozitiv sau negativ) a valorii adăugate brute a agenților economici naționali din străinătate și cea obținută de agenții economici străini din interiorul țării, exprimată în prețurile pieței ($SVAB_{pp}$), adică:*

$$PNB_{pp} = PIB_{pp} \pm SVAB_{pp}.$$

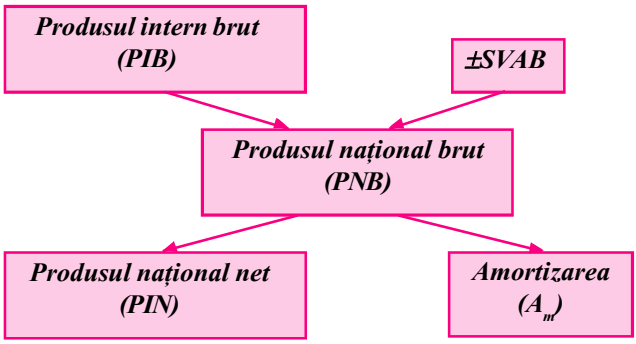

Fig. 2. *Structura produsului național brut*

Mărimea PNB poate fi mai mare sau mai mică decât cea a PIB, în funcție de dimensiunile soldului (pozitiv sau negativ) dintre PIB-ul obținut de agenții economici autohtoni în afara granițelor țării și PIB-ul obținut de agenții economici străini, în interiorul țării. Dacă soldul este favorabil agenților economici autohtoni, atunci PNB este mai mare decât PIB și invers. PNB este considerat cel mai expresiv indicator macroeconomic, deoarece exprimă rezultatele activității agenților economici ai unei țări, indiferent dacă își desfășoară activitatea în granițele teritoriului național sau în afara acestuia. PNB, ca producție finală națională evaluată la prețurile pieței, exprimă în mod sintetic oferta națională. Din punct de vedere al cheltuielilor totale ale unei națiuni pentru bunuri și servicii, constituie un indicator al cererii agregate.

4. Produsul național net (PNN) *exprimă valoarea bunurilor finale obținute de agenții economici ai unei țări într-o perioadă de timp, mai puțin amortizarea capitalului fix. Se determină prin diminuarea PNB cu alocațiile pentru consumul de capital fix (A_m), adică:*

$$PNN = PNB - A_m$$

În contabilitatea națională și în analiza macroeconomică se calculează și venitul național (VN). Exprimat în prețul factorilor, produsul național net se numește și Venit Național.

$$PNN_{pp} = VN$$

Venitul național (VN) se poate calcula și prin metoda însumării veniturilor, ce cuprinde:

salariu + rente + dobânda netă + profituri

Aceste venituri, obținute de participanții naționali la crearea producției materiale, sunt supuse impozitării directe.

Dar orice țară:

– efectuează o serie de plăți către alte țări ce nu sunt legate de activitatea economică (exemplu: cotizații la organismele internaționale la care e afiliată țara respectivă);

– efectuează încasări de la alte țări.

În concluzie, prin corectarea venitului național creat cu soldul încasărilor și plăților în raport cu străinătatea (numit și soldul transferărilor curente în raport cu străinătatea), se obține Venitul Național Disponibil.

Dacă din venitul național disponibil se scad elementele din venitul național ce revin populației: contribuția asigurării sociale, profitul nedistribuit, impozitul pe profit, ajutoare, pensii, alocații, burse și vom adăuga veniturile (subburse și suprabburse) populației provenite din transferuri, se va obține ***venitul personal al populației****.*

Dacă eliminăm din veniturile personale ale populației impozitele și taxele plătite de populație, se obține ***venitul disponibil*** *(VD). Venitul disponibil este un venit net.*

Pe plan național o utilizare largă o are și indicatorul ***produs global brut*** *(PGB). Acesta exprimă valoarea totală a bunurilor și serviciilor într-o anumită perioadă de timp, de regulă un an.*

PGB cuprinde înregistrări repetate, în indicator incluzându-se și valoarea bunurilor și serviciilor primite de la alți producători și folosiți pentru producerea de noi bunuri economice, fenomen cunoscut sub denumirea de ***consum intermediar****. Consumul intermediar exprimă valoarea bunurilor și serviciilor comerciale, altele decât bunurile de capital fix consumate în procesul curent de producție și care intră în componența noilor bunuri economice. Exemplu: materii prime, materiale, energie, semifabricate. PGB se calculează prin adăugarea la PIB a consumului intermediar (CI), adică:*

$$PGB = PIB + CI$$

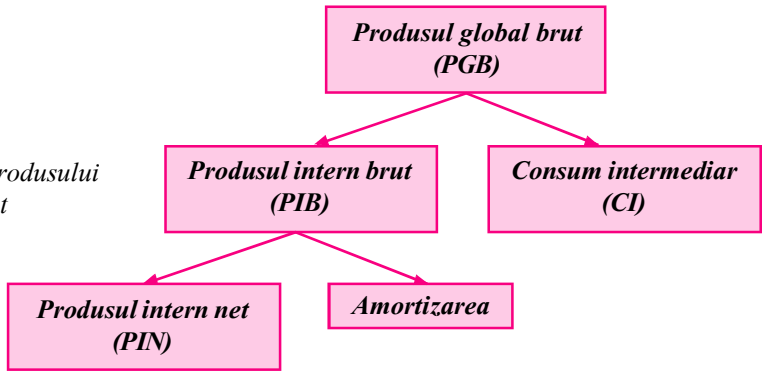

Fig. 3. *Structura produsului global brut*

Exemplu: Se cunosc următoarele date:
PNB la prețul pieții în valoare de 50000 mld. u.m.;
– impozitele indirecte: 5000 mld. u.m.;
– amortizarea: 12000 mld. u.m.;
– valoarea produsă de către agenții naționali în străinătate: 10000 mld. u.m.;
– valoarea produsă de agenții străini în interior: 9000 mld. u.m.
Să se calculeze PIB, la prețul factorilor.
$PIB_{pp} = PNB_{pp} - SVA_{pp} - Impozite\ indirecte$
$PIB = 50000 - (10000 - 9000) - 5000 = 44000$ *mld. u.m.*

11.2. Venitul și consumul

O mare parte din veniturile deținute de persoanele fizice și juridice, inclusiv de stat, este utilizată pentru procurarea de bunuri de consum și achiziționarea de servicii personale sau colective. Orice fel de consum se bazează pe un anumit venit, care de regulă constă dintr-o sumă de bani.

***Consumul** reprezintă utilizarea bunurilor economice de către populație și administrație în scopul satisfacerii trebuințelor personale și colective.*

Act final al activității economice, pe seama acestuia se asigură existența oamenilor, satisfacerea nevoilor generale ale societății, dezvoltarea personalității umane. În funcție de anumite criterii, consumul personal și colectiv îmbracă mai multe forme.

***I. După obiectul consumului** se disting următoarele categorii:*

***a. consum material** (consum de bunuri materiale de satisfacție)*

– consum de produse alimentare;

– consum de produse nealimentare;

***b. consum nematerial** (consum de servicii).*

***II. După durata consumului**, acesta se grupează în:*

***a. consum propriu-zis** (de folosință curentă), care cuprinde bunurile de satisfacție ce-și pierd utilitatea printr-un singur act de folosință;*

***b. consum durabil** (de bunuri de folosință îndelungată), care se referă la bunurile de satisfacție ce se uzează treptat, utilizându-se într-o perioadă mai mare.*

***III. După modul de procurare a bunurilor și serviciilor** utilizate, consumul se împarte în:*

***a. consum de bunuri marfare**;*

***b. autoconsum**.*

***Consumul personal** reprezintă o componentă principală a calității vieții, respectiv a nivelului de trai, iar volumul, structura, calitatea și dinamica acestuia reliefează satisfacerea multiplelor trebuințe fiziologice, spirituale și sociale ale populației.*

Venitul este creat prin activitatea agenților economici. Orice fel de agent economic se manifestă cu dublă ipostază: de consumator și de producător de bunuri și servicii.

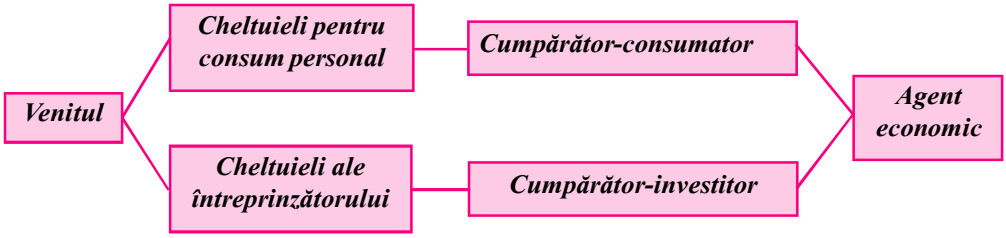

***Fig. 4.** Transformările suferite de venit*

Această dublă calitate avută de agentul economic, respectiv de consumator și producător, transformă venitul în cheltuieli atât pentru consum, cât și pentru procurarea de noi factori de producție.

În concluzie, consumul reprezintă utilizarea de către agentul economic, inclusiv statul, a unei părți din venit pentru cumpărarea de bunuri materiale și servicii necesare satisfacerii nevoilor de viață și funcționării societății.

***Economiile** reprezintă partea din venitul disponibil al unui agent economic care depășește mărimea consumului.*

$$VD = C + S,$$

unde: VD – venit disponibil;
C – consumul;
S – economiile.

*Raportul dintre consum și venitul disponibil este cunoscut sub denumirea de **rata medie a consumului** sau **înclinația medie spre consum.***

Aceasta exprimă partea din venitul disponibil care se cheltuiește pentru consum într-un interval de timp și într-un spațiu socio-economic.

$$\overline{c} = \frac{C}{VD}$$

Acest indicator se exprimă în procente (60%), ca număr zecimal (0,6) sau sub formă de fracție (6/10). Reprezintă o mărime pozitivă, dar subunitară. Pe măsură ce venitul disponibil crește sau scade, consumul se extinde sau se contractă, însă într-o proporție mai mică.

În cazul sporirii venitului disponibil, înclinația medie spre consum are tendință de reducere.

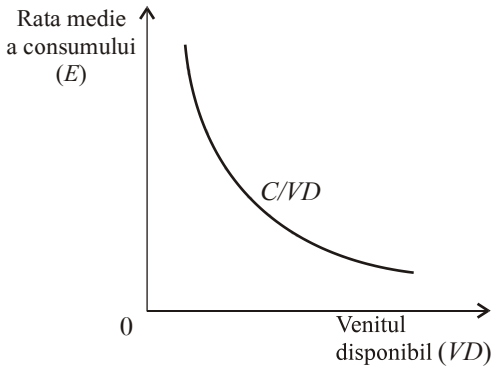

***Fig. 5.** Legătura dintre evoluția venitului disponibil și rata medie a consumului*

Din figura 5 rezultă că, odată cu creșterea veniturilor disponibile are loc scăderea ratei medii a consumului.

Din relația $\overline{c} = \frac{C}{VD}$ *rezultă funcția consumului:* $C = \overline{c} \cdot VD$ *. Aceasta exprimă faptul că, la un volum dat al venitului, cu cât rata medie a consumul este mai mare, cu atât mai mică este partea destinată economiilor. În dinamică, pentru a crește consumul fără a micșora economiile, este necesar ca sporul veniturilor să fie mai mare decât sporul consumului.*

Mărimea cheltuielilor destinate consumului depinde de o serie de factori obiectivi și subiectivi.

Factori obiectivi	*Caracteristici*
a. *nivelul şi dinamica salariului, ale veniturilor în general*	*decizia de consum este luată în raport cu evoluția venitului net personal*
b. *modificările neprevăzute care afectează preţul la diferite elemente de capital fix şi capital circulant*	*cauzate de uzura morală şi accentuarea restricțiilor la unele resurse naturale*
c. *modificarea aşteptărilor în ceea ce priveşte raportul dintre cheltuielile de consum prezente şi viitoare*	*determinate de schimbările în puterea de cumpărare a banilor sau de apariția unor riscuri, cum ar fi: incertitudinea duratei de viață. Aceasta influențează posibilitățile de a beneficia de bunurile viitoare.*
d. *modificarea politicii fiscale*	*aceasta poate să pună accent pe surse bugetare proprii sau pe împrumuturi. Folosite ca instrument pentru repartiția echilibrată a veniturilor, politica fiscală accentuează înclinația spre consum.*
Factori subiectivi	***Caracteristici***
a. *dorința oamenilor de a crea o rezervă bănească*	*pentru situații neprevăzute, deci cheltuielile de consum curent se diminuează în favoarea celor pentru consumul viitor*
b. *constituirea de rezerve băneşti (economii)*	*pentru asigurarea bătrâneții sau protejarea unor persoane*
c. *dorința obținerii de dobânzi sau alte avantaje*	*prin participarea la acțiuni pe baza cărora să se realizeze proiecte de afaceri în viitor*
d. *instinctul oamenilor de ridicare a standardului de viață*	*prin majorarea treptată a cheltuielilor de consum, pe baza unor riscuri băneşti acumulate în timp*

Economistul englez J.M. Keynes consideră că există o ***lege psihologică fundamentală****, potrivit căreia,* ***de regulă, și în medie, oamenii înclină să-și mărească consumul atunci când venitul lor crește, dar nu cu atât cu cât sporește venitul****.*

J. M. Keynes

De exemplu, la o creștere a venitului disponibil ΔVD, are loc o creștere a consumul ΔC, dar $\Delta VD > \Delta C$, încât raportul $\frac{\Delta C}{\Delta VD}$ *este pozitiv și subunitar.*

Raportul $\frac{\Delta C}{\Delta VD}$ *este numit* ***înclinație marginală spre consum*** *(c′) sau rata marginală a consumului și ne arată cu cât va crește consumul, la o creștere cu o unitate a venitului disponibil.*

Înclinația marginală spre consum evidențiază modul de a împărți sporul venitului disponibil între consum și economii.

$$\Delta VD = \Delta C + \Delta S$$

unde: ΔC *– sporul consumului;*

ΔS *– sporul economiilor.*

Când se reduce venitul disponibil, consumul, de regulă, se reduce și el, datorită comportamentului indivizilor, însă cu o mărime mai mică. În această situație, scăderea venitului pe o perioadă îndelungată poate avea ca rezultat o depășire a venitului de către consum, nu numai la nivel de individ și instituții, ci chiar și la nivel guvernamental. Când consumul este superior venitului disponibil, apare

***fenomenul de dezeconomisire**, cu economii negative. În vederea depășirii fenomenului de dezeconomisire, individul sau colectivitatea recurge la utilizarea economiilor (fondurilor) acumulate anterior, sau poate face datorii pentru consum.*

Exemplu: Venitul și consumul (în miliarde u.m.) au evoluat în timp, după cum urmează:

Anul	*Venitul*	*Consumul*
I	*100*	*100*
al II-lea	*200*	*190*
al III-lea	*300*	*270*

Să se determine *nivelul economiilor (S) și rata marginală a consumului (c′) în al treilea an.*

$\Delta S = \Delta VD - \Delta C;$

$S_{III} = VD_{III} - C_{III} = (300 - 270)$ *mld. u.m.* $= 30$ *mld. u.m.*

$$C' = \frac{\Delta C}{\Delta V} = \frac{C_{III} - C_{II}}{V_{III} - V_{II}} = \frac{270 - 190}{300 - 200} = \frac{80}{100} = 0,8$$

11.3. Economiile și investițiile

Venitul disponibil obținut de posesorii factorilor de producție se utilizează pentru consum, iar partea ce nu este consumată este reprezentată de economii.

***Economiile** se transformă în investiții care contribuie la modernizarea și sporirea capitalului.*

***Economiile** obținute nu sunt destinate consumului prezent, iar transformarea lor în investiții reprezintă sacrificiile populației pentru a se putea bucura în viitor de un consum mai bun.*

***Investițiile** reprezintă partea din venit cheltuită pentru formarea capitalului, adică pentru creșterea volumului capitalului fix și creșterea volumului stocurilor de capital circulant (pentru investiții).*

$$VD = C + I$$

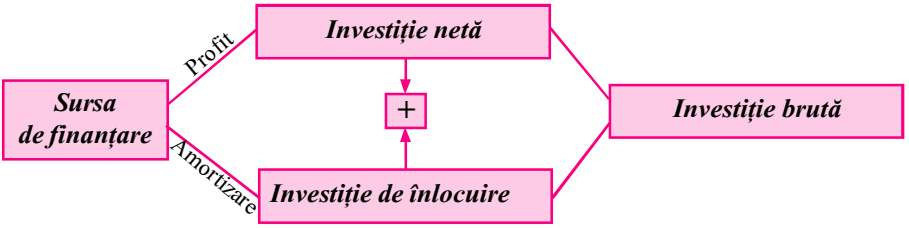

***1. Investiția netă** – partea din venitul disponibil cheltuită pentru formarea capitalului, adică pentru creșterea volumului capitalului fix și creșterea volumului de capital circulant (stocurile de capital)*

***2. Investiția de înlocuire** – reprezentată de cheltuiala făcută din amortizare pentru înlocuirea bunurilor de capital fix scoase din funcțiune, ca urmare a deprecierii lor fizice și morale.*

*Investiția netă (de dezvoltare) + investiția de înlocuire formează **investiția brută**, care contribuie la formarea brută a capitalului.*

Economiile și investițiile nete sunt în mod necesar mărimi egale, reprezentând, la nivelul unei țări, două fațete ale aceluiași proces.

Dorința oamenilor de a economisi are la bază o serie de motivații psihologice, dintre care:

- *tendința de a crea rezerve pentru situații neprevăzute;*
- *instinctul de asigurare pentru bătrânețe;*
- *senzația de independență, libertate și siguranța conferite de o sumă economisită;*
- *crearea condițiilor pentru realizarea proiectelor de afaceri;*
- *satisfacția de a lăsa avere moștenitorilor.*

Prin urmare, volumul economiilor este rezultatul comportamentului colectiv al consumatorului inidividual, în timp ce investițiile reflectă rezultatul comportamentului colectiv al întreprinzătorului individual.

Pe baza relațiilor cunoscute: $VD = C + S$ și $VD = C + I$,
se poate stabili că: $S = VD - C$ și $I = VD - C \Rightarrow S = I$.

Pentru a determina cât reprezintă partea economiilor din totalul venitului disponibil, se calculează rata medie a economiilor sau înclinația medie spre economii.

$$\overline{s} = \frac{S}{VD}$$

Acest parametru se exprimă în procente (20%), ori sub formă de fracție (2/10), fiind o mărime pozitivă, dar subunitară. Din relația înclinației medii spre economii, rezultă funcția economisirii:

$$S = \overline{s} \cdot VD$$

Economiile plus consumul formează venitul disponibil, iar suma dintre înclinația medie spre economii și înclinația medie spre consum este egală cu 1 sau 100.

$$\overline{s} + \overline{c} = 1 \quad (100).$$

Pentru a evidenția variația economiilor în funcție de variația venitului, se determină rata marginală a economiilor sau înclinația marginală spre economii (s'). Aceasta exprimă cu cât sporesc economiile (ΔS), la creșterea cu o unitate a venitului disponibil (ΔVD).

$$s' = \frac{\Delta S}{\Delta VD}$$

Înclinația marginală spre economii este o mărime pozitivă și subunitară, mai mică decât înclinația marginală spre consum.

$$s' = 1 - c'; \quad c' = 1 - s' \quad \text{sau} \quad s' + c' = 1; \qquad 0 < s' < 1.$$

Raportul dintre creșterea producției, a venitului (ΔVD) și sporirea investițiilor (ΔI) este denumit multiplicatorul investițiilor (K):

$$K = \frac{\Delta VD}{\Delta I}$$

Multiplicatorul investițiilor arată că, în condițiile de sporire a investițiilor față de situația inițială, venitul va crește cu o mărime de K ori mai mare decât sporul investițiilor.

Deci: $\Delta VD = K \cdot \Delta I$.

Din relația: $\Delta VD = \Delta C + \Delta I$
rezultă că: $\Delta I = \Delta VD - \Delta C$.

În relația de calcul a multiplicatorului investițiilor $K = \frac{\Delta VD}{\Delta I}$ *se înlocuiește* $\Delta I = \Delta VD - \Delta C$ *și se obține:* $K = \frac{\Delta VD}{\Delta VD - \Delta C}$.

Împărțind numărătorul și numitorul fracției cu ΔVD, *se obține:* $K = \frac{1}{1 - \frac{\Delta C}{\Delta VD}}$
unde, înlocuind $\frac{C}{\Delta VD} = c'$ *(înclinație marginală spre consum) se va obține:*

$$K = \frac{1}{1 - c'} \text{ sau } K = \frac{1}{c'}.$$

Din această relație rezultă că, multiplicatorul investițiilor K este inversul înclinației marginale spre economii S.

Interdependențele ce se formează între înclinația marginală spre consum c′, înclinația marginală spre economii s' *și multiplicatorul investițiilor K pot fi evidențiate cu ajutorul următoarelor date:*

dacă $c' = 3/4$	$s' = 1/4$	$K = 4$
dacă $c' = 7/8$	$s' = 1/8$	$K = 8$
dacă $c' = 11/12$	$s' = 1/12$	$K = 12$

La baza incitației pentru investiții într-o economie de piață se regăsesc o serie de factori, cei mai importanți fiind:

- *cererea de investiții;*
- *rata dobânzii în economie și raportul ei față de rata rentabilității;*
- *asumarea riscului întreprinzătorului;*
- *existența unui număr suficient de întreprinzători optimiști;*
- *fluctuațiile profitului la investițiile existenței;*
- *politica statului în domeniul investițiilor;*
- *starea generală a economiei naționale;*
- *conjunctura economiei mondiale;*
- *mărimea cheltuielilor cu întreținerea și funcționarea bunurilor de capital;*
- *tipul de progres tehnic și gradul de accelerare a investițiilor și inovațiilor;*
- *dimensiunea stocurilor bunurilor de capital în raport cu evoluția producției.*

Investiția reprezintă procesul economic fundamental care provoacă o creștere a venitului, de unde decurge o nouă creștere a consumului și a economiilor, un nou imbold de a injecta în economie noi factori de producție.

Importanța economică a investițiilor constă în:

1) antrenarea în dezvoltare a diverselor sectoare din economie;

2) constituie un factor hotărâtor de promovare a progresului tehnic și a creșterii economice.

În concluzie, creșterea investițiilor poate avea următoarele consecințe (fig. 6):

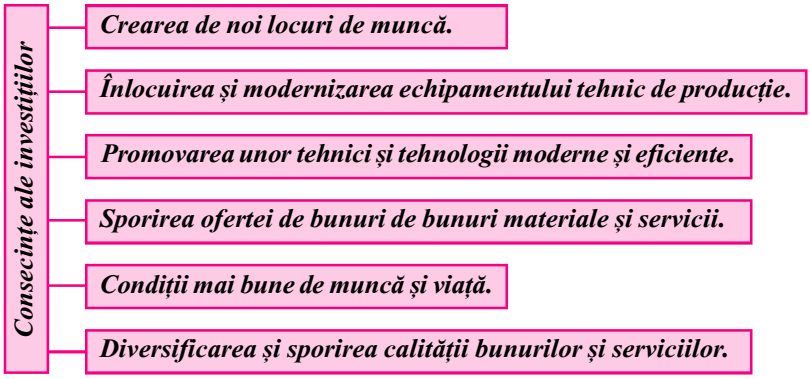
Consecințe ale investițiilor
Crearea de noi locuri de muncă.
Înlocuirea și modernizarea echipamentului tehnic de producție.
Promovarea unor tehnici și tehnologii moderne și eficiente.
Sporirea ofertei de bunuri de bunuri materiale și servicii.
Condiții mai bune de muncă și viață.
Diversificarea și sporirea calității bunurilor și serviciilor.

Fig. 6. *Consecințele investițiilor*

11.4. Creșterea economică

Delimitări conceptuale

În ceea ce privește conținutul creșterii economice s-au conturat opinii diferite care conduc la o diversitate de definiții ale acestui proces. În sens larg, creșterea economică semnifică ansamblul modificărilor (pozitive, negative, zero) înregistrate de rezultatele macroeconomice într-un cadru spațial și temporal.

În sens restrâns, creșterea economică este interpretată ca o evoluție pozitivă, ascendentă a economiei naționale, ceea ce constituie punctul de vedere general acceptat.

***Creșterea economică** reprezintă sporirea cantitativă a activităților și rezultatelor acestora pe ansamblul economiei naționale, strâns legate de factorii care contribuie la această sporire.*

*Creșterea economică se exprimă prin indicatori macroeconomici ai rezultatelor activității în **termeni reali**, respectiv prin produsul intern brut (PIB), produsul național brut (PNB) și venitul național (VN), corectat cu mărimea deflatorului. Dinamica macroeconomică este corelată cu dinamica demografică, deoarece variația indicatorilor macroeconomici se raportează la variația populației totale. Practic, creșterea economică se măsoară sintetic prin ritmul de creștere al PIB, PNB sau VN total și pe locuitor.*

Produsul național brut real pe locuitor, element de referință pentru creșterea economică, prezintă o semnificație complexă deoarece:

- *circumscrie rezultatul activității economice dintr-o anumită perioadă la potențialul național (al unei țări), indiferent de modul de acțiune în limitele granițelor proprii sau nu;*

• rezultatul activității economice este considerat în varianta brută, la valoarea cea mai mare, deoarece suma a fost creată în perioada trecută și curentă;

• PNB se exprimă în termeni reali, adică la producția fizică, pentru a elimina influența inflației;

• indică limita maximă a producției pe locuitor în exercițiul curent realizată cu ajutorul unor produse din perioadele anterioare;

• arată mărimea medie a „părții" din produsul activității depuse în perioada curentă la care un locuitor recurge pentru nevoile sale.

Creșterea economică devine o problemă majoră pentru societatea actuală datorită faptului că producția și consumul au sporit foarte mult, s-au diversificat, iar menținerea și creșterea lor pentru a satisface trebuințele unei populații în creștere s-au agravat sub impulsul unui număr mare de factori.

Drept urmare, au apărut o serie de situații:

– evoluția relativ lentă a producției și consumului, chiar reducerea acestora au intrat în contradicție cu aspirațiile de mai bine ale populației;

– au devenit foarte necesare cunoștințele și tehnicile noi prin care producția și consumul să fie compatibile cu aspirațiile populației.

Experiența în domeniul creșterii economice are la bază următoarele:

– preocuparea privind creșterea economică este cea mai ridicată și utilitatea operativă cea mai mare, dacă este raportată la nivelul economiei naționale;

– dacă producția exprimată prin unul sau mai mulți indicatori crește mai mult decât populația, astfel încât producția medie reală pe locuitor (calculată prin eliminarea modificării prețurilor) se mărește de la o perioadă la alta vom avea creștere economică;

– fenomenul creșterii economice devine credibil numai dacă este urmărit pe termen lung;

– creșterea economică reprezintă un fenomen complex, realizat prin politici coerente și complexe.

După modul în care evoluează producția reală pe locuitor și finalitatea sa, în decursul unei perioade creșterea economică este:

***a. pozitivă**, **sănătoasă** sau **reală**, dacă rezultatele macroeconomice pe locuitor au o tendință de creștere potrivit nevoii, îmbogățind bunăstarea;*

***b. negativă** sau **descreștere economică**, arată situația în care rezultatele macroeconomice pe locuitor au o tendință de scădere, menținându-se sub control o serie de corelații fundamentale de echilibru, cu prețul unor compromisuri în domeniul eficienței economice și cel al bunăstării sociale;*

***c. exclusiv nominală**, dacă rezultatele macroeconomice pe locuitor nu cresc, iar sporul valoric este determinat numai de creșterea prețurilor;*

***d. zero**, menționată pentru prima dată într-un raport către Clubul de la Roma, semnifică situația în care rezultatele economice absolute și populația totală sporesc în același ritm, nivelul rezultatelor pe locuitor rămânând constant.*

În funcție de raportul dintre rata de creștere a produsului național brut pe locuitor și rata inflației există următoarele situații:

*• **creștere economică neinflaționistă**, când ritmul creșterii PNB pe locuitor este superior ratei inflației;*

*• **creștere economică inflaționistă**, când rata creșterii economice (PNB/locuitor) este mai mică decât rata inflației.*

Situația cea mai puțin favorabilă este creșterea economică negativă (descreșterea economică), deoarece este însoțită de o serie de dezechilibre economice, cum ar fi: șomajul și inflația.

11.5. Dezvoltarea economică și progresul economic

Economia unei țări, reprezentată prin fenomenele și procesele economice, este unică sau specifică comparativ cu celelalte economii naționale, deoarece modul în care evoluează și formele în care se realizează cantitatea și calitatea rezultatelor obținute, repartizarea acestora și efectele economico-sociale obținute, condițiile naturale și economice de care dispune constituie o realitate propice.

Dezvoltarea economică, formă de manifestare a dinamicii macroeconomice, presupune pe lângă creșterea economică a țărilor, un ansamblu de transformări cantitative, calitative și structurale, atât în economie, cât și-n cercetarea științifică și în tehnologiile de fabricație, în mecanismele și structurile organizaționale de funcționare a economiei, în modul de gândire și comportamentul oamenilor.

*În virtutea tuturor interdependențelor economice, dezvoltarea dintr-o anumită țară reprezintă o **dezvoltare deschisă**.*

Dezvoltarea economică relevă caracterul pozitiv, în general, al transformărilor dintr-o economie, într-o perioadă mai mare de timp.

*Dezvoltare economică reprezintă o consecință a **creșterii economice reale** (schimbările cantitative din economie, pozitive în ansamblu) și a **progresului economic** – adică ameliorarea efectelor calitative ce apar odată cu ea. Nu orice creștere economică presupune dezvoltare economică.*

*În ultimele decenii, oamenii politici și de știință au lansat un nou tip de dezvoltare și anume **dezvoltarea umană durabilă**. Acest tip sau formă de dezvoltare economică asigură satisfacerea cerințelor prezente de consum fără a le compromite sau prejudicia pe cele ale generațiilor viitoare.*

Dezvoltarea economică durabilă presupune o nouă atitudine față de mediul ambiant, modificarea relațiilor dintre om și natură, în sensul stabilirii unui nou parteneriat între cele două entități, a echilibrului și armoniei dintre ele.

Dezvoltarea economică durabilă *sau* ***viabilă*** *nu poate fi limitată la creșterea economică și la asigurarea calității mediului ambiant, ci trebuie să cuprindă și crearea cadrului favorabil pentru soluționarea problemelor sociale cu care se confruntă individul și colectivitățile.*

După Conferința de la Rio de Janeiro, dezvoltarea economică durabilă sau viabilă reprezintă forma sau tipul de dezvoltare care îmbină armonios, echilibrat, realizarea creșterii economice, protecția mediului înconjurător, justiția socială și democrația, omul fiind principalul protagonist și destinatarul final al dezvoltării. Ea este apreciată prin indicatorul dezvoltării umane.

Progresul economic*, componentă principală alături de creșterea economică a dezvoltării economice, reprezintă tendința înregistrată în evoluția unei economii naționale, având ca esență ameliorarea performanțelor atinse în domeniul economic, în calitatea vieții populației și în nivelul de civilizație atins.*

În societatea sfârșitului de secol XX, progresul economic devine posibil de susținut prin promovarea unor programe și politici macroeconomice coerente, concepute pe termen lung și care vizează atingerea unor stări „țintă", dezirabile și fezabile din punct de vedere economic și social.

Fig. 1. *Guvernul României*

Elemente de sinteză

- *Indicatorul economic reprezintă expresia cantitativă a rezultatelor activității umane exprimate în unități fizice (naturale) și valorice (monetare).*
- *Măsurarea se efectuează la nivelul fiecărui agent (microeconomic), la nivelul de ramură și pe întreaga economie (macroeconomic).*
- *În țările cu economie de piață, la nivel macroeconomic se calculează două grupe de indicatori finali: produsul intern și produsul național.*
- *Venitul este creat prin activitatea agenților economici care au o dublă calitate: de consumatori și de producători de bunuri și servicii.*
- *Consumul (C) reprezintă folosirea unei părți din venit pentru cumpărarea de bunuri și servicii.*
- *Partea din venit peste consum reprezintă economiile (S).*
- *Raportul dintre consum și venit se numește rata medie a consumului.*
- *Când venitul crește, crește și consumul dar mai puțin.*
- *Când venitul crește, economiile cresc dar mai mult.*
- *Economiile, ca excedent peste cheltuielile de consum, se folosesc pentru investiții (I).*
- *Raportul dintre variația economiilor (ΔS) și variația venitului (ΔVD) se numește înclinația marginală spre economii.*
- *Raportul dintre creșterea producției, a venitului (ΔVD) și sporul investițiilor (ΔI), se numește multiplicatorul investițiilor (K).*

✌ *Creșterea investiției are consecințe benefice asupra dezvoltării economice naționale.*

✌ *Creșterea economică desemnează sporirea cantitativă a activităților și rezultatelor acestora pe ansamblul economiei naționale, strâns legat cu factorii care contribuie la această sporire.*

Termeni cheie

PIB, PIN, PNB, PNN, VN, agent economic-cumpărător (consumator), agent economic-cumpărător (investitor), rată medie a consumului, politică fiscală, rată marginală a consumului, investiții nete, investiții brute, rată medie a economiilor (înclinația medie spre economii), rată marginală a economiilor (înclinația marginală spre economii), multiplicatorul investițiilor, creștere economică, creștere economică zero, creștere economică negativă, creștere economică pozitivă, creștere exclusiv nominală, dezvoltare economică, progres economic, dezvoltare economică durabilă, dezvoltare deschisă.

Dicționar

• ***Asumarea riscului*** *– acceptarea riscului chiar și atunci când există multe dubii legate de șansa obținerii unui anumit câștig și implicit de stabilitatea acestuia.*

• ***Bunuri finale*** *– rezultate ale activității economice care, în perioada pentru care se calculează, nu suportă transformări suplimentare în afara folosirii propriu-zise.*

• ***Conjunctură economică*** *– stare a economiei ce caracterizează situația economică, existentă la un moment dat, dintr-o țară, grupare de țări sau în economia mondială.*

• ***Consum intermediar (CI)*** *– valoarea bunurilor materiale și a servicilor create și consumate pentru producerea de noi bunuri economice (excepție – consumul de capital fix). Prin scăderea din PGB a consumului intermediar se obține PIB.*

• ***Deflator*** *– indice implicit al prețurilor produsului intern brut (PIB). Deflatorul rezultă din raportul între PIB în prețuri curente și cel în prețuri constante, respectiv între PIB nominal și cel real.*

• ***Dezeconomisire*** *– fenomen care evidențiază imposibilitatea realizării de economii, corelat cu procesul de folosire a unor venituri acumulate (anterior).*

• ***Indicatorul dezvoltării umane (IDU)*** *– reprezintă un nou indicator statistic, pentru a măsura progresul economico-social, corespunzător dezvoltării umane durabile, ce se compune din trei indicatori parțiali: speranța medie de viață la naștere, rata de instruire a populației și produsul intern brut pe locuitor.*

• ***Inflație*** *– dezechilibru de ansamblu al economiei ce constă în apariția sau creșterea discrepanței dintre masa monetară și oferta de bunuri față de situația existentă anterior.*

• ***Mezoeconomic*** *– concept economic ce are drept domeniu principal de analiză un sector de activitate al economiei (primar, secundar, terțiar), o ramură de activitate (siderurgie, transport, metalurgie); o regiune administrativ-teritorială.*

• ***Șomaj*** *– dezechilibru care reprezintă un excedent al ofertei față de cererea de muncă, cu niveluri și sensuri diferite pe țări și perioade.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Menționați care dintre următoarele corelații sunt adevărate:*
a) $PIB = PNB - A_m$; ***b)*** $PNB = PNN + A_m$; ***c)*** $PIN + PNN = PNB$;
d) $PGB = PIB + CI$.

2. *Notați cu* ***DA*** *afirmațiile adevărate și cu* ***NU*** *pe cele false:*
a) *Investițiile nete sunt componente ale investițiilor brute.*
b) *Dacă soldul relațiilor economice externe este negativ, PNN > PIN.*

3. *În raport cu produsul intern brut, produsul intern net este:*
a) *mai mare;* ***b)*** *mai mic;* ***c)*** *egal.*
Încercuiți varianta corectă de răspuns.

4. *Explicați cum se modifică cheltuielile pentru consum sub influența factorilor obiectivi și subiectivi.*

5. *Explicați comportamentul uman conform legii psihologice fundamentale formulate de J.M. Keynes.*

6. *La sfârșitul anului 2001, venitul național dintr-o economie a fost de 1000 mld. u.m., iar în 2002 venitul naționale a crescut cu 50% față de 2001. Creșterea este rezultatul efortului investițional și a multiplicatorului investițiilor, care a fost 2. În anul 2002, înclinația marginală spre economii este de 0,3. Să se calculeze:*
a) *sporul venitului național în 2002 față de 2001;*
b) *sporul consumului în 2002 față de 2001;*
c) *sporul economiilor în 2002 față de 2001.*

7. *Explicați tipurile de creștere economică.*

8. *Ce avantaje considerați că poate avea creșterea neinflaționistă?*

9. *Explicați interacțiunea creștere-descreștere și limitarea resurselor.*

10. *Produsul național brut creat de agenții economici ai unei țări a fost în 2005 de 10 000 mld. u.m. și reprezintă o creștere de 25% față de 2004. Să se determine PNB din anul 2004.*

11. *Explicați conceptul de dezvoltare economică.*

12. *În ce raport se găsesc dezvoltarea economică cu creșterea economică?*

13. *Nominalizați problemele pe care le identificați că, în prezent, ne pot îndepărta de realizarea unei dezvoltări economice durabile în România.*

Unitatea de învățare 12

Fluctuații ale activității economice*

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să recunoașteți fazele și stările unui ciclu economic;*
- *să identificați politicile anticiclice folosite în corelație cu fazele ciclului economic.*

12.1. Ciclurile economice

Evoluția principalelor laturi ale activității economice dintr-o întreprindere, ramură și economie națională (venitul național, producția, desfacerile, investițiile, consumul, ocuparea forței de muncă) permite constatarea că în unele perioade se înregistrează creșteri, iar în altele, stagnări sau chiar reduceri. Activitatea economică de ansamblu sau de ramură poate cunoaște stări de criză.

În timp, activitatea economică nu are o evoluție uniformă liniară, ci este fluctuantă.

Apar, în acest mod fluctuații, care pot fi: sezoniere; accidentale (întâmplătoare) și ciclice.

➢ ***Fluctuațiile sezoniere*** *se derulează, de regulă, pe parcursul unui an, ca urmare a influenței unor factori naturali sau sociali, fiind în general explicabile și plauzibile.*

Sub incidența unor factori naturali climaterici, volumul producției, activitatea economică în general, cunoaște fluctuații pe parcursul unui an în agricultură, construcții, turism, în anumite subramuri ale industriei. Fluctuațiile sezoniere ale activității economice se datorează și unor împrejurări sociale (sărbători religioase, laice, obiceiuri).

➢ ***Fluctuațiile întâmplătoare*** *sunt determinate de factori aleatori sau evenimente neașteptate: cataclisme naturale, evenimente sociale și politice deosebite, decizii neașteptate ale agenților economici, o anumită stare de spirit a populației.*

➢ ***Fluctuațiile ciclice*** *sunt determinate de factori ce țin de funcționarea activității economice, de interdependențele dintre părțile acesteia. Se reproduc cu o anumită regularitate și nu pot fi încadrate în termene exacte, riguroase.*

Asemenea fluctuații au apărut pe la începutul secolului al XIX-lea, iar prin cercetarea lor s-a ajuns la concluzia că alternanța perioadelor de expansiune și contracție a activității economice, a afacerilor se manifestă cu o regularitate în timp.

Evoluțiile fenomenelor economice sunt pulsatorii, se derulează sub formă ondulatorie și au un caracter ciclic. Expresie a fluctuațiilor ciclice, activitatea economică trece prin anumite faze, fiecare cu trăsături distincte. Fazele mișcării ciclice se condiționează reciproc, iar prin unitatea lor pregătesc premisele ce asigură activității economice continuitate, schimbări calitative și progres. Ciclicitatea reprezintă o formă normală de evoluție a activității economice.

12.2. Fazele ciclului economic

Ciclul economic *reprezintă perioada de la începutul unei contracții a activității economice până la începutul celei următoare. Este format din mai multe faze (cu denumiri diferite în literatura de specialtiate), fiecare definind o stare a economiei. Ciclul economic ideal poate fi reprezentat sub formă grafică, în care pe ordonată este înregistrat volumul sau ritmul producției (indicator sintetic), iar pe abscisă timpul. În cadrul mișcării ciclice apare faza de* ***expansiune*** *(intervalul A-B; C-D); faza de* ***contracție*** *(intervalul B-C).*

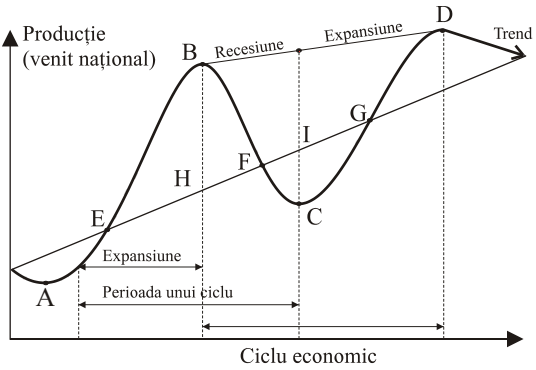

Fig. 1. *Ciclul economic ideal*

A : C – puncte de cotitură spre faza ascendentă a ciclului economic.

În grafic, ciclul economic este redat în intervalul A-C sau B-D pentru unul nou. Curba din figura 1 reprezintă evoluția efectivă a producției, cu maxime în punctele B și D, și minime în A și C. Amplitudinea ciclului economic este dată de destinația dintre un punct de maxim și linia de trend (C-I).

În cadrul unui ciclu economic se întâlnesc două ipostaze (stări) parcurse de economie: ***recesiunea*** *(manifestările de criză și depresiune), cunoscută sub denumirea de contracție și* ***boomul*** *(reluarea creșterii economice, indicată în minimele A și C, precum și expansiunea). În tabelul de mai jos se redau caracteristicile fazelor și ipostazelor pentru un ciclu economic.*

Fazele şi ipostazele ciclului economic	***Caracteristici***
I. BOOM ECONOMIC	***economie favorabilă, fenomene pozitive majoritare***
I.1. faza de expansiune	*– proces investițional intens; cresc: producția, produsul intern brut, salariile, profitul şi vânzările;* *– cu venituri suplimentare, populația sporeşte cererea de bunuri de consum, crescând producția şi angajând forță de muncă în cadrul întreprinderilor ce produc asemenea bunuri.*
I.2. reluarea creşterii economice	*– indicată de minimele A şi C, trecerea spre faza ascendentă a ciclului economic.*
II. RECESIUNEA ECONOMICĂ	***aspecte negative, dezechilibre vizibile, incertitudinea agenților economici***
II.1. criza economică	*– în economie apare acțiunea unor factori de frână (încetinirea creşterii, scăderea productivității, reducerea profitului, apariția unor dezechilibre);* *– creşterea incertitudinii plasamentelor în titluri de valoare, fluctuațiile cursurilor, restrângerea şi scumpirea creditului şi a investițiilor;* *– producția şi vânzările stagnează sau scad, stocurile, numărul falimentelor şi al şomerilor cresc, iar inflația devine o problemă majoră.*
II.2. depresiunea	*– propagarea fenomenelor negative în întregul sistem economic ce indică dezechilibre economice de o intensitate diferită de criza economică.*

În fața unei concurențe puternice și a numeroaselor dificultăți, producătorii trebuie să adopte măsuri de reducere a costurilor pentru înlocuirea și modernizarea capitalului fix, a tehnologiilor și ofertei de mărfuri, prin creșterea procesului investițional, care permite depășirea depresiunii, marcând prin punctele de cotitură (A, C), trecerea spre faza ascendentă a ciclului economic. Acest lucru se realizează prin creșterea procesului investițional care permite depășirea depresiunii, marcând prin punctele de cotitură (A, C) trecerea spre faza ascendentă a ciclului economic. În aceste condiții, cererea suplimentară de capital fix și circulant reprezintă factorul de creștere a producției și a forței de muncă la firmele producătoare. Având venituri suplimentare populația sporește cererea de bunuri de consum, crescând producția și angajând forță de muncă în cadrul întreprinderilor ce produc asemenea bunuri. Apare o fază nouă de expansiune, urmată apoi, după o perioadă, de scăderea producției și a forței de muncă, conducând la un nou ciclu economic, ce va aduce un progres față de cel precedent. În grafic, ciclul economic este în intervalul A-C sau B-D pentru unul nou. Curba din figura 1 reprezintă evoluția efectivă a producției cu maxime în punctele B și D și minime în A și C. Amplitudinea ciclului economic este dată de destinații dintre un punct de maxim și linia de trend (B-H) sau un punct de minim și linia de trend (C-I).

12.3. Politicile anticiclice

Politicile anticiclice își au originea în modalitățile fundamental diferite de percepere a cauzelor fluctuațiilor ciclice. Se bazează pe adevăruri științifice formulate de știința economică, pe cunoașterea interdependențelor din cadrul economiei. Folosirea lor a fost fundamentată de către Keynes și alți economiști care l-au succedat, ele fiind integrate în politicile anticriză ce au devenit componente ale politicii pe termen scurt - mediu.

*Eficiența acestor politici depinde de coerența și de compatibilitatea lor în procesul atenuării efectelor negative ale fazelor ciclului. Se grupează în trei mari categorii: **politica cheltuielilor publice**, **politica monetară** și **politica fiscală**.*

*➢ **Politica cheltuielilor publice** se bazează pe majorarea cheltuielilor bugetului administrației centrale în faza de recesiune – chiar cu prețul unui deficit bugetar – cu scopul de a menține sau a impulsiona cererea globală (pentru stimularea producției în trecerea la faza de expansiune).*

Cheltuielile publice favorizează cererea globală prin intermediul achizițiilor de stat, investițiilor cu caracter social-cultural și investițiilor în întreprinderi publice, astfel încât masa monetară suplimentară să fie acoperită în bunuri economice reale.

*➢ **Politica monetară** și de credit are ca instrumente principale rata dobânzii, creditul și masa monetară.*

În faza de boom prelungit, când ritmul inflației și pericolul apariției altor dezechilibre în economie sunt majore, se apelează, de regulă, la o politică monetară restrictivă prin punerea în mișcare a unor instrumente specifice: sporirea ratei dobânzii, promulgarea unor restricții suplimentare la acordarea de credite, controlul mai riguros asupra masei monetare. Asemenea măsuri au ca efect frânarea cererii de bunuri de consum și investiții și, pe această bază, a ofertei de bunuri economice.

În faza de recesiune se urmărește reducerea ratei dobânzii, sporirea volumului de credite și a masei monetare, stimulând cererea de bunuri și investiții și favorizând creșterea producției.

➢ ***Politica fiscală*** *constă în utilizarea sistemului de impozite și taxe în scopuri anticiclice. Astfel, în condiții de recesiune se poate proceda la reducerea fiscalității (gradul de impozitare directă a veniturilor și de taxare a consumului), lăsând o cotă procentuală mai mare din venituri asupra agenților economici particulari, ceea ce va încuraja cererea pentru bunuri de consum și investiții.*

În faza de boom se procedează la majorarea fiscalității, pentru a frâna cererea de consum și investițiile private. Se asigură, în acest fel, încasări suplimentare la buget, menite să acopere deficitele din faza de recesiune. Politica cheltuielilor publice și politica fiscală formează politica bugetară a statului.

*Politicile monetare și de credit, precum și cea fiscală au fost denumite politici economice conjuncturale, bazate pe cerere, sau politici de tipul „**stop and go**”. După anii ’70, s-a recurs la programe anticiclice denumite „**mixt policy**”, bazate pe promovarea diferențiată de măsuri monetare și bugetare.*

Elemente de sinteză

- *Ciclul economic reprezintă perioada de la începutul unei contracții a activității economice de ansamblu până la începutul celei următoare.*
- *Ciclul cuprinde mai multe faze ce definesc o anumită stare a economiei.*
- *Măsurile anticriză fundamentale de Keynes constau în: a) politica cheltuielilor publice; b) politica monetară și de credit; c) politica fiscală și a impozitelor.*

Termeni cheie

Ciclicitate economică, ciclu economic, fluctuații ciclice, expansiune sau boom, recesiune, depresiune, politici anticiclice.

Dicționar

• ***Criză economică*** *– perioadă scurtă de timp ce marchează trecerea de la faza de expansiune economică la faza de recesiune, în cadrul unui ciclu economic.*

• ***Echilibru general*** *– situație a piețelor interdependente caracterizată prin inexistența excesului de cerere sau de ofertă.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Explicați apariția ciclicității în viața economică.*

2. *Eplicați fazele unui ciclu economic.*

3. *Cu ce indicatori economici și sociali putem să caracterizăm fazele unui ciclu economic?*

4. *Cum se recomandă să fie politica monetară și de credit în raport cu fazele ciclului economic?*

5. *Caracterizați evoluția activității economice din România în perioada 1990–2005, din punct de vedere al teoriei ciclicității economice.*

Unitatea de învățare 13

Statul în economia de piață*

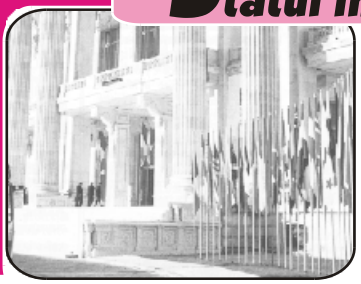

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți prezența statului în economie, scopul și modalitatea de realizare;*
- *să analizați și proiectați politicile și instrumentele de stat în economie.*

13.1. Rolul statului în economie

Existența societății și funcționarea economiei moderne nu pot fi concepute fără prezența statului. Vârsta statului, ca instituție, este milenară dar natura și funcțiile sale au evoluat de-a lungul timpului, rolul său extinzându-se într-o măsură mai mare sau mai mică, de la cel de organizator și apărător al bunei desfășurări a activităților social-economice și politice pe plan intern și extern, la cel de agent economic.

Statul trebuie să apară ca un sistem legal și adițional prin care să-și poată exercita autoritatea. El asigură, în mod democratic, cadrul juridic-legislativ pentru desfășurarea activității economice și condițiile de exercitare a liberei inițiative de către agenții economici.

> ***Statul** este ansamblul de instituții publice și de guvernare ale unei țări, autoritatea centrală și locală, precum și instituțiile publice create de acesta pentru a da curs doctrinelor din care se inspiră și valorilor ce corespund majorității electoratului.*

Prezența sa în economie este bidirecțională:

*• **la nivel macroeconomic**, prin servicii a căror necesitate derivă din ansamblul economiei unei țări, cu scopul de a asigura cadrul juridic-legislativ de a limita sau înlătura dezechilibrele macroeconomice manifestate prin criză, inflație, șomaj și pentru a adopta măsurile generale în vederea asigurării unei protecții sociale eficiente; de a stimula relansarea economică. Statul își asumă rolul de titlular unic de emisiune de monedă: promovează în mod democratic legi și diverse reglementări ce trebuie respectate de către toți agenții economici, realizează total sau parțial infrastructura activității economice (șosele, căi ferate, rețele de comunicații); garantează și protejează proprietatea, libera inițiativă, redistribuind veniturile, percepând impozite și taxe de la agenții economici, acordă ajutoare și subvenții pentru cei îndreptățiți de situație.*

• ***la nivel microeconomic****, aceasta este relativ modestă și are în vedere, în principal, gestionarea proprietății publice, fixarea unui număr redus de prețuri și a unor limite minime ale salariilor, care trebuie să asigure un standard minim și decent al nivelului de trai.*

Își exercită rolul său la nivel microeconomic prin servicii nemarfare prestate pentru indivizi sau grupuri locale prin intermediul administrațiilor publice locale (primării, prefecturi). Întreprinderile al căror proprietar este statul realizează activități cu caracter comercial, fac parte din sectorul instituțional denumit generic ***ÎNTREPRINDERI*** *și nu din cel denumit* ***ADMINISTRAȚII****. Implicarea statului în economie este însoțită de anumite neajunsuri și reacții adverse, ce pot lua forme radicale. Piețele sunt acelea care obligă statul să intervină pentru alocarea resurselor nemarfare sau pentru a restabili concurența alterată prin infracțiuni, pe care ele nu o pot sancționa. Odată cu dezvoltarea sporesc nevoile de servicii și bunuri nemarfare, cum ar fi educația, iar când acestea nu sunt eficiente pentru investitorii privați vor trebui satisfăcute de stat. Urbanizarea atrage creșterea investițiilor și mărește considerabil costurile administrațiilor publice.*

Implicarea statului în economie este efectiv limitat, pentru că:

a) aceasta este rezultatul unui anumit raport de interese, foarte fragil între cei pro sau contra unei anumite implicări. Modificarea marjei de implicare într-o direcție poate avea loc numai în limitele permise de realizarea unui nou raport de interese, favorabil schimbării, altfel ar putea fi respinsă.

b) economia în ansamblul său este o realitate formată prin acțiunea concomitentă a milioane sau zeci de milioane de agenți economici, cărora statul nu le poate dicta ce să realizeze, libertatea lor, hotărâtă în mod democratic, rămânând sacră și inviolabilă;

c) organele administrației de stat, centrale și locale, numeroase, pot acționa atât cât le permite autonomia – mai ales la nivel local, la o limitare generală a implicării statului în economie.

13.2. Strategii, politici și instrumente economice

Prezența statului în economie reprezintă un fenomen complex care se derulează organizat, coerent, în cadrul unui sistem format din strategii, politici și instrumente economice.

➢ ***Strategiile economice*** *reprezintă un ansamblu de planuri, metode, stratageme și obiective care descriu o manieră corelată de abordare a unei situații conflictuale din domeniul economic. Termenul de strategie a fost împrumutat din domeniul militar și se referă la o desfășurare de evenimente într-un termen mediu sau lung. Strategiile economice trebuie să corespundă intereselor profunde, de durată ale forțelor politice și sociale dintr-o țară, care sunt presupuse explicit sau implicit de politicile acestora, ca o condiție importantă pentru progresul țării.*

De exemplu, strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu, susținută de forțele politice din țară, prevede ca obiective fundamentale: crearea unei economii de piață funcționale, comparabilă cu principiile, normele, mecanismele, instituțiile și politicile Uniunii Europene. Importanța strategiilor

economice este aceea de a fixa tot ce este durabil și de importanță, iar pe această bază agenții economici și forțele politice își orientează și concep acțiunile lor într-un mod eficient. Strategia economică este foarte frecvent folosită în descrierea comportamentului agenților economici din economia de piață, întrucât concurența presupune existența unui conflict de interese.

Țările cele mai dezvoltate au și cea mai bună experiență în elaborarea și aplicarea strategiilor economice, confirmat de rezultatele foarte bune obținute.

După sfera de cuprindere, strategiile economice pot fi:

*a) **generale** sau **naționale** – ce reunesc ansamblul obiectivelor operaționale pentru economia unei țări în viziune unitară pe componentele vizate;*

*b) **pe domenii** sau **sectoriale** – ce prevăd obiectivele operaționale pentru unul sau câteva domenii sau sectoare considerate importante pe termen lung.*

Datorită orizontului mare de timp al strategiilor economice, în decursul realizării lor pot interveni precizări, adaptări, modificări potrivit noilor situații care apar și în corelație cu progresul tehnicilor de previziune și anticipație în economie. Obiectivele operaționale rămân valabile și pot fi duse la îndeplinire de forțe politice diferite potrivit modelului specific de a acționa în decursul perioadelor de timp.

➢ ***Politicile economice** exprimă acțiunea conștientă a puterii politice, democratic stabilită, ce presupune definirea științifică a obiectivelor economice și sociale ale statului – națiune pe o anumită perioadă și punerea în aplicare a acestor obiective, pornind de la condițiile (premisele) existente și folosind mijloace și tehnici adecvate.*

Se bazează pe doctrinele forțelor politice ce dețin puterea, adaptate la condițiile existente și pe interesele, valorile comune electoratului care a susținut respectivele forțe să ajungă la putere.

În raport cu obiectivele finale urmărite sau cu domeniile pentru care sunt elaborate, se disting:

– politici economice și sociale de creștere economică, dezvoltare durabilă;
– politici de ocupare deplină a forței de muncă și de atenuare a șomajului;
– politici anticriză;
– politici antiinflaționiste;
– politici sociale.

Pentru rezolvarea acestora se recurge la mijloace și instrumente economice adecvate ca volum și structură. Concordanța dintre obiective și instrumente sau mijloace este hotărâtoare pentru reușita unei politici economice.

Instrumentele economice *sunt mijloacele la care se recurge pentru a se realiza obiectivele politicilor economice.*

Ele sunt resurse de toate genurile, procedee tehnice, modalități de a acționa la care se recurge pentru a îndeplini obiectivele de stabilitate prin politicile economice.

Instrumentele economice sunt în dependență directă cu starea economiei, cu potențialul tehnico-științific al celor ce evoluează și care le folosesc.

Bugetul de stat (bugetul central și bugetele locale), sistemul de impozite și taxe, creditul, restricțiile vamale tarifare și netarifare, programarea economică constituie asemenea instrumente.

Capitoliul – Washington

În concluzie*: strategiile, politicile și instrumentele economice au o importanță capitală pentru prezența statului în economie, întrucât o fundamentează din punct de vedere politic și economic. Oferă viziune viitoare asupra economiei care trebuie pregătită din timp pentru a evita situații de criză, dezechilibre economice sau confruntări sociale, impunând un caracter preventiv-anticipativ.*

13.3. Bugetul de stat

Acesta reprezintă principalul mijloc sau instrument utilizat de politica economică în toate țările. Prin intermediul său, prezența statului în economie dobândește caracter general.

Bugetul *reprezintă un tablou, o balanță cu două părți –* ***venituri*** *și* ***cheltuieli****, fiecare dintre ele fiind detaliată pe capitole, adică pe surse de venituri și obiective de cheltuieli. Se stabilește anticipat, pe un an (care poate sau nu să coincidă cu cel calendaristic). Veniturile și cheltuielile sunt în funcție de evoluția estimată a economiei. Potrivit metodologiei în vigoare, de elaborare și urmărire a execuției bugetului de stat, veniturile se compun din mai multe componente. Acestea se regăsesc în următoarea schemă:*

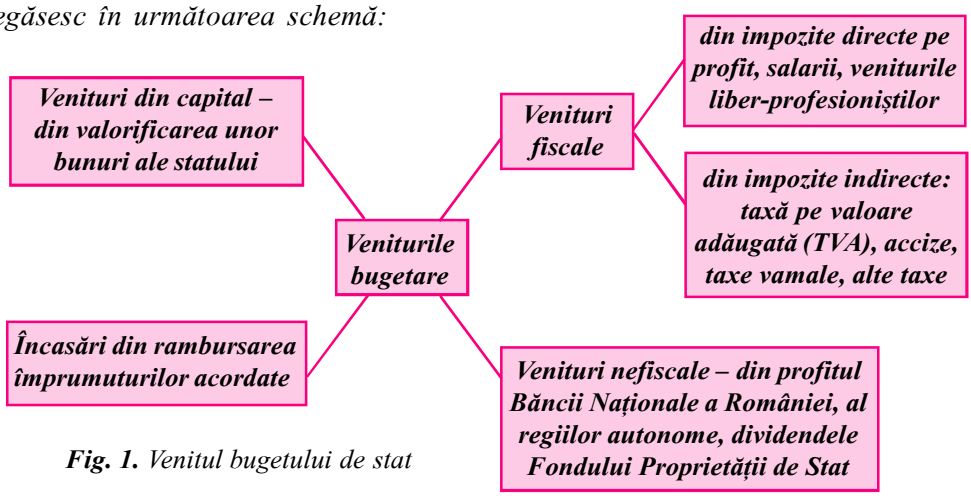
Venituri din capital – din valorificarea unor bunuri ale statului
Încasări din rambursarea împrumuturilor acordate
Veniturile bugetare
Venituri fiscale
din impozite directe pe profit, salarii, veniturile liber-profesioniștilor
din impozite indirecte: taxă pe valoare adăugată (TVA), accize, taxe vamale, alte taxe
Venituri nefiscale – din profitul Băncii Naționale a României, al regiilor autonome, dividendele Fondului Proprietății de Stat

Fig. 1. *Venitul bugetului de stat*

Cheltuielile au mai multe destinații.

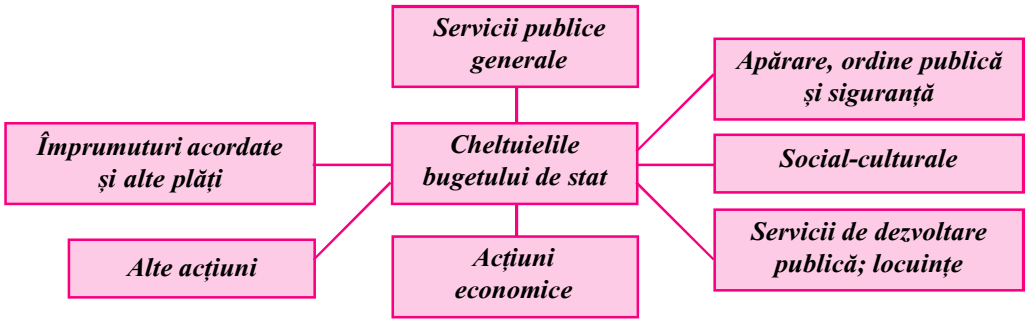

Fig.2. *Destinația cheltuielilor bugetului de stat*

În elaborarea, cât și în execuția bugetului se urmărește ***echilibrarea*** *celor două părți: a veniturilor cu cheltuielile. În teoria și practica economică se consideră că un buget echilibrat exercită un efect neutru asupra economiei.*

Dacă totalul cheltuielilor depășește veniturile, bugetul este ***deficitar****. Pentru susținerea cheltuielilor fără acoperire în venituri, statul recurge fie la împrumuturi (interne și externe), fie la emisiune de bani fără acoperire în bunuri și servicii (inflație), fie la amândouă soluțiile. Împrumuturile efectuate pentru acoperirea deficitului bugetar reprezintă datoria publică. Efectele deficitelor bugetare asupra economiei diferă în funcție de durata lor. Când deficitul se manifestă pe termen scurt poate avea efecte stimulative, dar dacă se perpetuează în timp îndelungat are efecte negative. În cazul în care veniturile depășesc cheltuielile, bugetul este* ***excedentar****. Peste un anumit nivel considerat minim, excedentul bugetar are efecte negative asupra economiei, deoarece lasă nefolosite sau amână folosirea unor resurse financiare ce ar contribui la sporirea producției.*

Cerințele sociale și economice în creștere, cărora statul trebuie să le facă față, au determinat tendința de creștere a resurselor financiare folosite și mobilizate prin buget. Asigurarea resurselor se realizează prin creșterea fiscalității (impozitelor). Impozitele mai mari pot diminua resursele pe care agenții economici le folosesc pentru consumul personal, pentru mărirea investițiilor și crearea de noi locuri de muncă. Diminuarea impozitelor face imposibilă drularea nor programe economice și sociale guvernamentale. Incidențele impozitelor și taxelor asupra economiei conduc la concluzia că sistemul trebuie astfel conceput, încât să asigure un echilibru între veniturile ce rămân agenților economici după impozitare și cele preluate de stat, să stimuleze pe aceia care acționează pentru a obține venituri mai mari, care să aducă la bugetul de stat sumele de care acesta are nevoie. Micșorarea impozitelor conduce la scăderea veniturilor și imposibilitatea efectuării unor programe sociale.

13.4. Programarea economică

Programarea economică presupune implicarea statului, a instituțiilor sale specializate în direcția elaborării de programe pentru unitățile economice, a constituirii resurselor necesare, a alocării acestor resurse după criterii economice, ecologice, sociale, naționale. Programele economice au fost și sunt, în fapt, planuri

economice, denumite astfel pentru evitarea suprapunerii cu planurile elaborate în țările socialiste pe alte principii.

Programarea economică a apărut din nevoia de asigurare a coerenței, compatibilității și complementarității în acțiunile agenților economici. Marchează o etapă nouă privind gestiunea statului în economie.

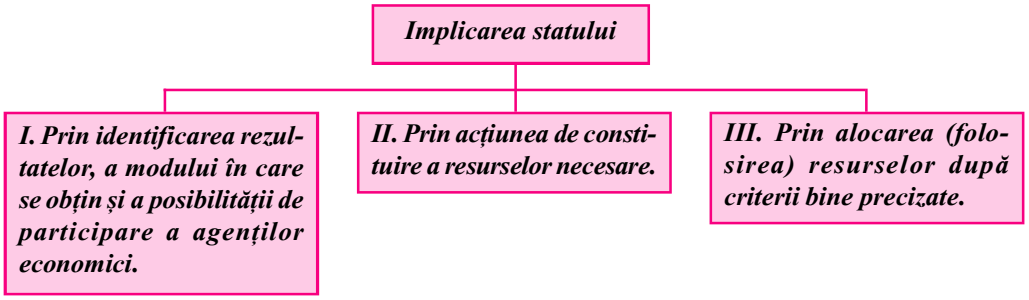
Implicarea statului
I. Prin identificarea rezultatelor, a modului în care se obțin și a posibilității de participare a agenților economici.
II. Prin acțiunea de constituire a resurselor necesare.
III. Prin alocarea (folosirea) resurselor după criterii bine precizate.

Fig. 1. *Implicarea statului prin programare economică*

Programarea nu implică obligativitate din partea agenților economici de a urma o anumită cale. Are caracter ***orientativ-informativ****, și* ***incitativ****, uneori.*

Programarea, ca formă a prezenței statului în economie, s-a dezvoltat după cel de-al Doilea Război Mondial, în țări ca: Franța, Spania, Belgia, Olanda, Japonia, Anglia. Au fost înființate organisme statale specializate, cu atribuții în acest sens.

În unele țări, programarea economică se realizează numai pe două-patru domenii de importanță mare pentru evoluția economiei în perioada următoare sau pentru o perioadă mai lungă. În funcție de resursele prevăzute în programe și de modul de folosire a pârghiilor economice, se reușește influențarea directă sau indirectă a agenților economici. Programarea economică se folosește în Olanda și SUA, urmărind corectarea mecanismelor pieței, atenuarea efectelor produse de dezechilibru și crize. În alte țări, planurile cuprind întreaga economie, dar pot exista și programe speciale pentru anumite domenii.

Participarea agenților economici la asemenea programe se realizează prin folosirea pârghiilor economice – creditul, subvențiile, scutirile de la impozite, urmărind influențarea funcționării pieței și a economiei. Programarea reprezintă un element complementar al pieței, contribuind la funcționarea normală și eficientă a acesteia. Prognozarea prevede o dezvoltare pe termen lung.

Elemente de sinteză

- *Față de economia de piață, statul nu este doar un simplu observator, ci el se implică în economie direct sau indirect.*
- *Statul asigură în mod democratic cadrul juridic și legislativ al desfășurării liberei inițiative.*
- *Prezența statului în economie se fundamentează pe sistemul strategiilor politicilor și pe instrumente economice.*
- *Instrumentele economice sunt mijloacele la care se recurge pentru a se realiza țintele politicilor economice.*

- *Strategiile, politicile și instrumentele economice au o importanță capitală pentru prezența statului în economie.*
- *Cea mai amplă implicare a statului în economia de piață se face prin elaborarea bugetului.*
- *Bugetul reprezintă un tablou sau balanță cu două părți: venituri și cheltuieli.*
- *O altă formă de intervenție a statului în economie este programarea economică.*
- *Programarea se referă la o acțiune prezentă, pe când programarea prevede o dezvoltare pe termen lung.*

Termeni cheie

Strategie economică, politică economică, buget de stat, instrumente economice, buget echilibrat, buget deficitar, buget excedentar, programare economică, prognozare economică, programe speciale.

Dicționar

• ***Accize*** *– taxă plătită de consumatori, impozit indirect inclus în prețurile unor mărfuri, după vânzarea cărora se depune la bugetul statului.*

• ***Datorie publică*** *– ansamblul obligațiilor bănești pe care și le asumă statul când contractează împrumuturi interne sau externe.*

• ***Obiectiv operațional*** *– scop urmărit în strategiile economice, având o importanță deosebită pe termen mediu sau lung.*

• ***Orizont de timp*** *– perioadă, durată de valabilitate a unei strategii sau politici economice, a unui plan sau program economic.*

• ***Prognozare*** *– se referă la dezvoltarea pe termen lung a economiei.*

• ***Țintă*** *– obiectiv, scop prevăzut în politica economică care trebuie realizat deoarece corespunde prevederilor doctrinei forțelor politice care au elaborat acea politică ce trebuie să corespundă intereselor electoratului căruia i se adresează.*

• ***Venit fiscal*** *– suma încasată la bugetul de stat sub formă de impozit sau taxă, aplicată direct asupra venitului agenților economici și de impozit indirect, aplicat asupra consumului lor.*

• ***Venit nefiscal*** *– sumă încasată la buget nu ca impozit, ci ca obligație stabilită pe alte căi.*

Teme recapitulative

I. Precizați efectul.

1. Dacă prețul scade, cererea…….. **2.** Dacă prețul crește, oferta ……. **3.** Dacă există mai mulți producători pe piață pentru același produs, calitatea produselor …… **4.** Dacă cererea de monedă este mai mare decât oferta de monedă, rata dobânzii …… **5.** Dacă rata dobânzii pe piața monetară crește, cursul titlurilor pe piața financiară …… **6.** Dacă creșterea scade, prețul ..... **7.** Dacă scade cererea de forță de muncă, șomajul ..... **8.** Dacă masa monetară în circulație este mai mare decât cantitatea de bunuri și servicii pe piață, inflația ..... **9.** Atunci când venitul crește, consumul ....., iar economiile..... **10.** Dacă investițiile cresc, venitul ……

II. Asociați corect termenii din coloana **A** cu informațiile din coloana **B**.*

A	*B*
***1.** Inflație*	***a.** titluri de valoare ce atestă existența unui împrumut pe termen lung*
***2.** Salariul real*	***b.** cantitatea de monedă străină ce revine unei unități de monedă națională*
***3.** k*	***c.** prețul la care se vinde cea mai mare cantitate dintr-un bun*
***4.** Obligațiuni*	***d.** situația în care există pe piață un singur producător și o multitudine de consumatori*
***5.** Curs de schimb*	***e.** dezechilibru macroeconomic ce se caracterizează prin creșterea prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a monedei*
***6.** Preț de echilibru*	***f.** perioada de timp de la începutul unei crize economice și până la apariția alteia noi*
***7.** Monopol*	***g.** 1/s'*
***8.** Ciclul economic*	***h.** cantitatea de bunuri ce poate fi cumpărată cu salariul nominal*

III. Rezolvați.

1. Dacă cererea este definită de ecuația $C = 10 + 4P$, iar oferta de ecuația $O = 15 - P$, aflați prețul și cantitatea de echilibru.

2. Un agent depune la bancă suma de 10 mil. u.m., în condițiile unei rate a dobânzii de 15%, pe trei luni. Calculați dobânda pe care agentul economic o va primi de la bancă la scadență.

3. Pe piața monetară, cererea de monedă este definită de ecuația: $C_m = 100 + d'$, iar oferta: $O_m = 50 + 3d'$, unde d' este rata dobânzii. Calculați rata dobânzii la echilibru.

4. O obligațiune aduce un venit de 1 000 u.m., în condițiile unei rate a dobânzii de 10%. Dacă rata dobânzii crește cu 5 puncte procentuale, aflați cu cât se modifică prețul (cursul) obligațiunii.

Test de evaluare

1. Dacă rata inflației în perioada $T_0 - T_1$ este de 25%, iar salariul nominal crește în aceeași perioadă cu 10%, cu cât se modifică puterea de cumpărare a salariului nominal?

2. Un agent economic exportă mărfuri într-o țară în valoare de 100 mil. u.m., având cheltuieli de circulație de 10 mil. u.m. Din vânzarea mărfurilor în străinătate obține 5 000 $. Cu valuta încasată cumpără mărfuri pe care le vinde în țară, încasând 180 mil. u.m., taxele de import fiind de 10% din valoarea mărfurilor importate, la un curs de schimb de 2,9 lei/$. Calculați cursul de revenire la export, cursul de revenire la import și profitul afacerii.*

3. Populația activă disponibilă a unei țări este de 50 mil. persoane, din care 80% sunt ocupate. Din persoanele neocupate, 80% caută un loc de muncă și nu găsesc. Calculați rata șomajului în funcție de populația ocupată și populația activă disponibilă.*

4. În intervalul $T_0 - T_1$ numărul șomerilor a scăzut cu 10%, iar populația ocupată a crescut cu 15%. Calculați cu cât s-a modificat rata șomajului la populația ocupată.*

5. Ținând cont de relațiile dintre c', s' și k completați tabelul:*

c'	*s'*	*K*
0,1		
	0,3	
		10

6. Venitul inițial era de 10 000 u.m., iar consumul era de 8 000 u.m. Venitul a crescut la 12 000 u.m., iar înclinația marginală spre consum este de 0,7. Calculați consumul actual. Se verifică legea lui Keynes cu privire la consum?*

TEMA 4

ECONOMIA DESCHISĂ

„Schimbul este un principiu unificator al societăților umane. Iar societățile nu sunt eficiente decât atunci când sunt unite.”

Michel Didier
Economia: regulile jocului, 1998

1. ***Globalizarea****
2. **Uniunea Europeană – mecanisme de integrare economică**

Unitatea de învățare 1

Globalizarea*

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să înțelegeți procesele și legile unei economii deschise;*
- *să identificați tendințele de integrare și globalizare specifice dinamicii economiei actuale deschise.*

1.1. Economia deschisă

Principala caracteristică a lumii contemporane este intensificarea interdependențelor dintre țări, a cooperării dintre economiile naționale pe fondul dezvoltării circuitului economic mondial în scopul mondializării. Nici o țară din lume, indiferent de potențialul său economic, nu poate avea o dezvoltare izolată de restul țărilor lumii, respectiv de sistemul economic mondial. În aceste condiții, țările lumii trebuie să promoveze o economie deschisă.

O economie națională deschisă trebuie să se caracterizeze prin:

– participarea la circuitul economic mondial prin integrarea în fluxurile economice mondiale;

– armonizarea intereselor economice naționale și promovarea acordurilor cu alte țări pe baza principiilor dreptului internațional;

– păstrarea dezvoltării economice independente într-o lume interdependentă și potențarea rolului factorilor externi asupra dezvoltării economice interne;

– adaptarea la fenomenul internaționalizării;

– participarea la schimburi comerciale și demararea acțiunilor de cooperare economică internațională pentru dezvoltarea pieței mondiale;

– asumarea de responsabilități și de riscuri economice în cadrul cooperării internaționale.

Crearea unei economii deschise presupune ca activitățile economice, producția și piața unei țări să depășească cadrul intern și să se conecteze la circuitul economic mondial. ***Fenomenul internaționalizării economiei****, după opinia majorității specialiștilor, se manifestă sub* ***două forme fundamentale****:*

1. globalizarea economică *– proces prin care o economie națională deschisă participă la circuitul economic mondial pentru realizarea economiei mondiale;*

2. integrarea economică *– proces prin care cel puțin două țări realizează un spațiu economic comun prin dezvoltarea unui sistem de relații economice reciproc avantajoase.*

Gradul ridicat de internaționalizare a economiilor naționale generează interese economice și politice comune pentru toate țările care participă la circuitul economic mondial. În relațiile economice internaționale, alături de țările care au interese comune, un rol important îl au organizațiile economice și organismele regionale și

mondiale. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie marile societăți transnaționale sau multinaționale.

Poziția geografică a unei țări influențează sistemul de relații internaționale pe care aceasta îl poate realiza în scopul internaționalizării. De aceea, primele relații se dezvoltă pe baza vecinătății dintre țări, pentru rezolvarea unor activități economice de interes comun și apoi prin dezvoltarea unui spațiu economic zonal comun pe baza integrării economice. Integrarea economică zonală constituie primul pas în realizarea mondializării sau globalizării.

1.2. Globalizarea

Globalizarea este un fenomen complex și controversat. După opinia unor specialiști, este considerat un proces nou care abia se construiește, iar după opinia altora globalizarea a existat de mai mult timp, procesele sale fiind doar accelerate după anii 80, când omenirea a asistat la o restructurare a relațiilor economice internaționale ca urmare a desființării „Cortinei de Fier" (căderea comunismului) și a relansării schimburilor de valori pe plan mondial. Oamenii de știință și opinia publică internațională nu au căzut de acord asupra unei singure definiții a globalizării. De aceea, în cele ce urmează vă prezentăm opiniile unor specialiști:

„...procesul de surmontare a granițelor apărute de-a lungul istoriei. Ea devine astfel sinonimă cu eroziunea (dar nu și cu dispariția) suveranității statelor naționale și se înfățișează ca o „detașare" a economiei de piață față de normele morale și legăturile instituționalizate dintre societăți..." (Elmar Altvater)	*„...intensificarea relațiilor sociale de pretutindeni, prin care locurile, aflate la distanță unele de celelalte, ajung să interconecteze astfel încât evenimentele dintr-un loc sunt marcate de procesele care au loc într-un loc de la mulți kilometri depărtare și viceversa." (Anthony Giddens)*
„...intensificarea cantitativă și calitativă a tranzacțiilor ce depășesc limitarea impusă de granițe, concomitentă cu expansiunea spațială a acestora..." (Ulrich Menzel)	*„...cea mai mare schimbare economică și socială de la Revoluția Industrială încoace..." (Dirk Messener / Franz Nuscheler)*
„...o interdependență sporită și integrarea diferitelor economii din lume..." (Meghnad Desai)	*„...descătușarea puterilor pieței mondiale și slăbirea puterii economice a statului..." (Schumann/Martin)*

***Globalizarea** este un proces final al fenomenului de internaționalizare care constă în desființarea granițelor economice și politice în scopul creării economiei mondiale deschise și pieței mondiale comune care va genera multiple oportunități pentru economiile naționale.*

Există o serie de aspecte care definesc globalizarea:

*– aspectul central este **dispariția granițelor** ca urmare a „eroziunii statului național";*

*– **mondializarea producției și comerțului**;*

*– realizarea **circuitului economic mondial** prin dezvoltarea principalelor **fluxuri economice mondiale**: fluxuri comerciale, fluxuri de cooperare economică internațională, fluxuri financiar-valutare;*

*– **dezvoltarea echilibrată a acestor fluxuri economice mondiale** prin dezvoltarea comerțului internațional, cooperării economice internaționale și pieței financiare internaționale (pieței capitalurilor);*

*– **internaționalizarea piețelor de bunuri** și de factori de producție;*

*– **apariția organizațiilor transnaționale**;*

*– **răspândirea progresului tehnico-științific** și industrializării la nivel mondial;*

*– **adoptarea unui cadru legislativ**, unor reglementări și standarde internaționale armonizate de importanță epocală pentru întreaga omenire;*

*– **armonizarea intereselor internaționale** și promovarea relațiilor reciproc avantajoase.*

Globalizarea poate fi definită în sens restrâns, respectiv cercetată doar din punct de vedere economic, dar și în sens larg, multidimensional.

A. Dimensiunile globalizării

*Conceptul de „globalizare” are mai multe dimensiuni care dau imaginea de ansamblu asupra complexității acestui proces. Dimensiunile globalizării se intercondiționează și formează un tot unitar. Astfel, problemele globale legate de mediu nu pot fi analizate izolat de dimensiunea „**economie**” și dimensiunea „**politică**”.*

***Fig. 1.** Dimensiunile globalizării*

***Dimensiunea economică** a globalizării reprezintă punctul de start și forța motrice a procesului de globalizare. Aceasta este dublată în permanență de **dimensiunea politică** manifestată prin interesele de natură politică existente la nivel mondial, ca urmare a evoluției istorice a relațiilor internaționale dintre țările lumii.*

Deși dimensiunea economică este cea mai importantă fațetă a globalizării, acest proces complex nu se referă numai la procesele economice. Privit multidimensional, procesul globalizării se delimitează mai clar de internaționalizare, el reprezentând faza finală a acestuia.

Dacă producția și schimbul în cazul internaționalizării are loc în contextul recunoașterii frontierelor naționale și a controlului asupra circulației forței de muncă, capitalurilor și mărfurilor, în cazul globalizării granițele țărilor dispar, piețele se mondializează, iar controlul se realizează de către organisme mondiale.

B. Factorii care au favorizat dezvoltarea globalizării

– Dezvoltarea tehnologiei de vârf în domeniul informaticii și telecomunicațiilor.

– Scăderea cheltuielilor de transport și mărirea vitezei transportului pe plan mondial.

– Sfârșitul Războiului Rece 1989/1990, distrugerea „Cortinei de Fier", politică care aparținea „blocului estic" și deschiderea drumului către construirea pieței mondiale.

– Apariția unor probleme cu efecte globale și necesitatea rezolvării lor urgente (climă, migrația forței de muncă etc).

– Liberalizarea comerțului mondial și a piețelor financiare locale și internaționale.

– Înlăturarea barierelor legislative care îngrădeau investițiile transnaționale.

C. Scopul globalizării

Scopul globalizării este realizarea profitului și prelungirea duratei de viață a firmelor transnaționale. Acest scop se datorează creșterii cheltuielilor cu cercetarea-dezvoltarea și creșterea exigențelor de calitate ale consumatorilor, simultan cu diminuarea duratei de viață a produselor și serviciilor aflate pe noua piață mondială.

Sursa profitului vizat prin globalizare este valorificarea la nivel mondial a avantajelor care rezultă, ca urmare a diferențelor și decalajelor economice existente între diferitele țări participante la circuitul economic mondial.

D. Avantajele globalizării

– Globalizarea conduce spre pace, reducând motivele de conflict prin promovarea unei armonii generale.

– Dezvoltarea celor trei tipuri de fluxuri ale circuitului economic mondial ar trebui să genereze bogăție pentru toate statele lumii.

– Un comerț mondializat aduce beneficii pentru toate țările.

– Comerțul liber este o cale eficientă de eliminare a exploatării forței de muncă.

– Comerțul liber, economia deschisă și globalizarea sunt un suport real al promovării unor relații sociale democratice și a unor state de drept.

– Oferă cadrul necesar respectării drepturilor fundamentale ale omului.

E. Riscurile globalizării

„Dinamica globalizării este controlată de puterile economice și totuși consecințele cele mai importante aparțin domeniului politic." (Klaus Müller)

– Tendința de „tripolizare" a schimburilor comerciale internaționale (Uniunea Europeană, împreună cu SUA și Japonia, participă cu mai mult de jumătate la valoarea exporturilor mondiale).

– Apariția fenomenului de „internalizare" a comerțului mondial ca urmare a creșterii puterii societăților transnaționale în viața economică internațională, respectiv, crearea unor „imperii comerciale internaționale" care pot controla o mare parte a pieței mondiale sau a pieței bunurilor de importanță internațională.

– Globalizarea poate genera o salarizare inechitabilă a forței de muncă din diferite regiuni ale globului datorită orientării capitalului spre zonele de interes a marilor puteri economice.

– Capitalul se exportă din țările bogate către cele din lumea a III-a, creând astfel întreprinderi care exploatează angajați. Apoi exportă numeroase bunuri ieftine către națiunile mai bogate, generează surplusuri comerciale și afectează producția în statele bogate. Astfel, se produc dezechilibre pentru toate țările la nivel mondial.

– Generează efecte negative asupra mediului înconjurător și a standardelor de muncă.

– Poate genera o cultură omogenă în jurul lumii care poate avea efecte nefaste pentru păstrarea identității culturale a diferitelor națiuni, ceea ce poate crea un „gol cultural”.

– Generează inegalități pe plan economic și social.

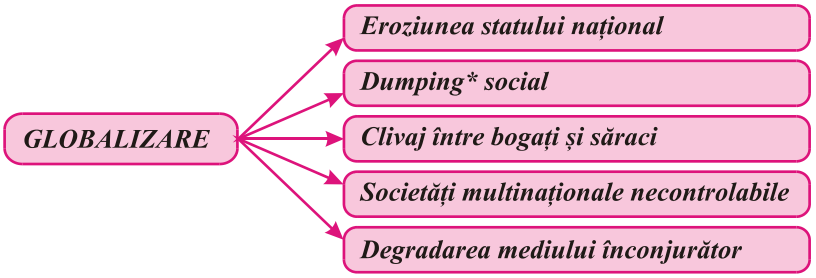

Fig. 2. *Posibilele consecințe nefaste ale globalizării*

F. Încheierea procesului de globalizare

Globalizarea va fi considerată un proces încheiat în momentul în care mărfurile, capitalul și forța de muncă vor circula liber, fără frontiere, iar autoritățile statale naționale vor trata nediferențiat toate firmele, indiferent de țara sau zona de proveniență.

În această perspectivă globalizarea nu va mai avea drept scop profitul și promovarea anumitor firme și va urmări generalizarea experienței pozitive în toate dimensiunile ei și o distribuire mai echilibrată a veniturilor între diferitele regiuni de pe glob.

Elemente de sinteză

- *Globalizarea este o formă a internaționalizării economiei.*
- *Globalizarea permite dezvoltarea echilibrată a economiei mondiale.*

Termeni cheie

Globalizare, cooperare internațională, circuit economic mondial, fluxuri economice mondiale, economie mondială, piață comună.

Dicționar

• ***Clivaj între bogați și săraci*** *– separare în straturi sociale bine definite în urma polarizării bogăției.*

• ***Dumping social*** *– vânzarea mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât acelea de pe piața internă și mondială, practicată de unele țări pentru înlăturarea concurenților și al acaparării piețelor externe.*

• ***Piață comună*** *– piață care asigură libera circulație a bunurilor și serviciilor, a forței de muncă și capitalurilor în interiorul unei zone, bazată pe uniunea vamală.*

Întrebări, aplicații, exerciții

1. *Explicați caracteristicile unei economii deschise.*

2. *Indicați formele sub care se manifestă fenomenul internaționalizării economiei.*

3. *Analizând părerile specialiștilor emiteți o variantă personală a definirii globalizării.*

4. *Menționați dimensiunile globalizării.*

5. *Comparați avantajele și riscurile procesului de globalizare.*

Caracterizarea procesului de globalizare din perspectiva situațiilor prezentate în mass-media	***Agenția de globalizare***	***Riscurile globalizării***

6. *Întocmiți un eseu intitulat „Momentul finalizării procesului de globalizare și implicațiile sale” valorificând experiența dumneavoastră personală și socială.*

7. *Organizați-vă în două grupe și realizați o dezbatere privind influența globalizării asupra evoluției economiei naționale.*

Unitatea de învățare 2

Uniunea Europeană – Mecanisme de integrare economică

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili:

- *să analizați procesele și mecanismele referitoare la integrarea României în spațiul economic al Uniunii Europene.*

Realizarea Uniunii Europene este rodul unui proces de integrare și cooperare, în primul rând economică, acceptat de un grup de țări cu interese economice și politice comune, în scopul generării unui efect de optimizare asupra propriei dezvoltări a fiecărei țări europene membre și a unui efect multiplicator asupra eficienței economice la nivel european.

În prezent, Uniunea Europeană – UE – este considerată cea mai avansată formă de integrare din lume și, de aceea, reprezintă un adevărat „laborator" ale cărui experințe pot fi valorificate la nivel mondial, pentru că furnizează argumente și modele pentru realizarea globalizării ca proces multidimensional.

Conceptual, integrarea economică poate fi:

– ***integrare economică globală sau totală***, atunci când antrenează în acest proces unificator politicile economice de ansamblu, sectoriale și structurale sub conducerea unor autorități supranaționale;

– ***integrare economică sectorială*** proces de integrare în care este antrenat unul sau mai multe sectoare ale economiilor naționale ori anumite activități din care se obțin produse și servicii.

Exemple: **1.** Uniunea Europeană va deveni un model de integrare economică totală.

2. North American Trade Agreement – **NAFTA** (creată în 1988 printr-un acord între Statele Unite ale Americii și Canada, la care a aderat în 1993 și Mexicul) și Asociația Latino-Americană de Dezvoltare și Integrare – **ALADI** (Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Paraguay, Peru, Uruguay și Venezuela) (creată în 12 august 1980 și intrată în vigoare în 1981) au statut de *zonă de liber schimb*.

3. Uniunea Vamală a Statelor Africii Centrale – **UDEAC** (creată în 1964) reprezintă o *piață comună* pe care circulă francul C.F.A. ca monedă comună controlată de Banca Statelor Africii Centrale.

După cum se poate observa în exemplele de mai sus, integrarea economică poate îmbrăca diferite forme, cum ar fi: *zonele libere de comerț*, *uniunile vamale*, *piețele comune*, *uniunile economice*. Integrarea economică totală este însoțită, de regulă, de integrarea politică, socială și culturală.

2.1. Ce este Uniunea Europeană?

Uniunea Europeană este o organizație interstatală bazată pe solidaritate, care are scopul de a crea o Europă Unită din punct de vedere politic, economic, social, cultural, pentru asigurarea unei armonizări a calității vieții cetățenilor europeni și realizarea unei securități comune, păstrând, în același timp, valorile și identitatea națională a statelor componente.

Mecanismele și soluțiile europene care urmăresc transformarea Uniunii Europene de la piața liberă către piața internă Unică și, apoi, Europa comunitară includ:

– un spațiu european economico-social armonizat;

– o armonizare a politicilor fiscale;

– o politică de securitate comună.

Toate aceste mecanisme presupun acceptarea de către toate țările a unor transformări calitative susținute și pot fi înțelese prin analiza istoricului UE, instituțiilor și organismelor sale, gradului de integrare propus și realizat și politicilor sale de extindere.

Uniunea Europeană este o entitate economică, politică și socială cu caracter interstatal și deschis, bazată pe integrarea, în final, a tuturor țărilor europene. Este considerată o *construcție sui-generis* care, în viitor, va fi un sistem între federație și confederație cu o conducere unitară.

➢ **Scurt istoric al apariției Uniunii Europene**

Ideea unei Europe unite a evoluat în timp, iar principalele momente au fost:

– în 1924, când după Primul Război Mondial a fost lansat sloganul **„O Europă divizată generează conflicte”**;

– în 1950, după al Doilea Război Mondial, **Consiliul Europei**, creat în 1949 ca expresie a aspirației la unitatea continentului, a propus semnarea „Convenției Europene a drepturilor omului” (în 10 decembrie 1948 Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite adoptase „Declarația universală a drepturilor omului”);

– la 18 aprilie 1951 s-a creat **Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO)**, cunoscută și sub numele de **Declarația Schuman** (propusă de Robert Schuman, ministrul Afacerilor Externe al Franței, la 9 mai 1950), moment care a marcat piatra de temelie a construcției europene. Aceasta era formată din reprezentanți ai Franței, Italiei, Republicii Federale Germane, Belgiei, Olandei și Luxemburgului;

– la 3 februarie 1958, semnarea la Haga a **Tratatului de înființare a Uniunii Economice Benelux** de către trei țări membre: Belgia, Olanda și Luxemburg, care urmăreau să-și apere în comun interesele în raport cu alte țări, a însemnat materializarea unei idei existente încă din anul 1921;

– la 1 ianuarie 1958 a intrat în vigoare **Tratatul de la Roma**, care marchează momentul de constituire a **Comunității Europene** formate la început din 6 state

fondatoare: Franța, Germania (RFG), Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg. Astfel, s-au pus bazele pieței comune și o apropriere progresivă a politicii economice a statelor membre.

– în aprilie 1989, prin **Acordul de la Maastricht (Olanda),** Tratatul de la Roma este ratificat, iar din acel moment Comunitatea Economică Europeană devine **Uniunea Europeană** care va dispune de o monedă unică: **euro**.

Astăzi, datorită caracterului deschis și politicii sale de extindere, Uniunea Europeană reunește **25 de state europene**, care au aderat în cinci „valuri succesive":

- 1 ianuarie 1973 – „primul val": *Anglia*; *Irlanda*; *Danemarca*;
- 1 ianuarie 1981 – „al doilea val": *Grecia*;
- 1 ianuarie 1986 – „al treilea val": *Spania*, *Portugalia*;
- 1 ianuarie 1995 – „al patrulea val": *Austria*, *Suedia*, *Finlanda*;
- 1 ianuarie 2004 – „al cincilea val": *Cipru*, *Estonia*, *Letonia*, *Lituania*, *Malta*, *Polonia*, *Republica Cehă*, *Slovacia*, *Slovenia*, *Ungaria*.

Bulgaria și ***România*** urmează programul prevăzut pentru aderare în „al șaselea val", în 2007.

2.2. Instituțiile Uniunii Europene

Sala Plenară a Parlamentului European de la Bruxelles

Având ca finalitate procesul integrării economice, rețeaua instituțională europeană a evoluat continuu prin constituirea unor structuri organizatorice și juridice corespunzătoare. Atribuțiile și modul de funcționare a acestor instituții au un sensibil **caracter supranațional**, fiind rezultatul unui arbitraj diplomatic între păstrarea suveranității țărilor membre și înfăptuirea politicilor comune definite prin Tratatele Fondatoare și Actul Unic European.

Instituțiile Uniunii Europene sunt:

1. *Consiliul European* – are rolul de a defini direcțiile generale de acțiune politică, se întrunește de două ori pe an, iar aceste întâlniri au loc la cel mai înalt nivel pentru că participă șefii de stat și de guvern din țările membre, asistați de miniștrii de externe și de președintele Comisiei Europene.

2. *Consiliul European de Miniștri* – principalul organ de luare a deciziilor de politică economică, definește operațiunile de management general ale Comisiei Europene, se întrunește de 90 de ori în fiecare an, de obicei la Bruxelles sau Luxembourg, iar la aceste întâlniri participă miniștrii statelor membre răspunzători de un anumit domeniu (*ex*: agricultură, transport etc). Fiecare țară membră participă printr-un singur reprezentat și are un număr de voturi proporțional cu potențialul său economic și demografic.

3. *Comisia Europeană* – organul executiv al Uniunii Europene care are și atribuții în inițierea legislației comunitare în scopul apărării intereselor comunitare, alcătuit din 20 de comisari (câte doi din partea Franței, Italiei, Spaniei, Marii Britanii și Germaniei și câte unul din partea celorlalte state). Comisarii au un mandat de cinci ani și sunt numiți de guvernele statelor membre, răspund de un anumit domeniu

și au obligația de a trata problemele obiectiv, din perspectivă comunitară. Comisia este condusă de un președinte care este unul dintre comisari.

4. *Parlamentul European* – are *drept de veto* asupra Comisiei Europene, este un organ consultativ și are competențe vaste în: încheierea acordurilor internaționale ale Uniunii Europene, controlul bugetului comunitar, aplicarea politicilor comunitare. Este alcătuit din peste 600 de europarlamentari aleși prin vot direct de cetățenii statelor Uniunii Europene pentru un mandat de cinci ani. Conducerea este asigurată de un Președinte și de Biroul format din 14 vicepreședinți.

Alte instituții și organisme comunitare europene: ***Curtea Europeană de Justiție*** (interpretează acțiunile instituților comunitare și statutul organismelor create de Consiliul European); ***Tribunalul de primă instanță*** (soluționează anumite categorii de acțiuni sub rezerva recursului la Curtea Europeană de Justiție); ***Curtea Europeană de Conturi*** (verificarea legalității veniturilor, cheltuielilor și redistribuirilor efectuate de UE); ***Banca Europeană de Investiții*** (finanțează proiectele pe termen lung); ***Banca Centrală Europeană*** (realizează politica monetară a UE); ***Comitetul Economic și Social – ECOSOC*** (este alcătuit din reprezentanți ai sindicatelor și asociațiilor profesionale și își formulează punctul de vedere în legătură cu propunerile comisiei înainte ca acestea să fie prezentate Consiliului de Miniștri); ***Comitetul Regiunilor*** (compus din reprezentanții colectivităților regionale și locale și are rol consultativ ca și ECOSOC); ***Avocatul Poporului în Uniunea Europeană*** (care se ocupă de plângerile cetățenilor cu privire la administrația la nivel european).

2.3. Obiectivele Uniunii Europene

Obiectivele Uniunii Europene în perioada 1990–2010 sunt:

– promovarea progresului economic și social (piața unică a fost instituită în 1993, iar moneda unică a fost lansată în 1999);

– afirmarea identității UE pe scena internațională (prin ajutor pentru țările nemembre, politică externă și de securitate comună, implicare în rezolvarea crizelor internaționale, poziții comune în cadrul organismelor internaționale);

– instituirea cetățeniei europene, care nu înlocuiește cetățenia națională dar o completează, conferind o serie de drepturi civile și politice cetățenilor europeni;

– dezvoltarea unei zone de libertate, securitate și justiție, legată de funcționarea pieței interne și de libera circulație a persoanelor;

– inițierea și consolidarea, în baza dreptului comunitar, a unei legislații armonizate de către instituțiile europene conform acordurilor și tratatelor fondatoare.

2.4. Forme și mecanisme de integrare economică

➢ ***Zonă de comerț liber*** prin eliminarea barierelor comerciale a restricțiilor cantitative la intrarea și ieșirea mărfurilor, stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale unitare în scopul consolidării pieței comune.

Exemplu: **AELS** – Asociația Europeană a Liberului Schimb înființată în 1959 și Spațiul Economic European – **SEE** creat în 1987.

➢ ***Uniunea vamală*** care presupune realizarea Uniunii tarifare, eliminarea restricțiilor cantitative intercomunitare care să permită libera circulație a mărfurilor între statele europene, stabilirea unui tarif vamal extern comun față de terțe țări.

Exemplu: Comunitatea Economică Europeană a fost o uniune vamală.

➢ ***Formarea de piețe comune de capitaluri, mărfuri și forță de muncă*** printr-o politică sectorială armonizată.

Exemplu: Piața Comună Agricolă care a urmărit libera circulație a produselor agricole între țările membre și solidaritatea financiară a statelor europene pe piața comună agricolă.

➢ ***Sistemul Monetar European.*** Prima experiență de cooperare monetară între țările comunitare a fost reprezentată de faimosul **„șarpe monetar european”** care urmărea ca prin intermediul intervențiilor concertate pe piața valutară, din partea băncilor țărilor participante, să mențină o relație de **paritate flexibilă**. Acesta și-a încheiat activitatea în 1979, când s-a creat Sistemul Monetar European care a însemnat nașterea unei **monede comune de cont** – **ECU (European Currency Unit)**. Acordul de la Maastricht (Olanda 1999) reprezintă un moment decisiv în constituirea Uniunii Economice și Monetare pentru că s-a stabilit ca UE să dispună de o **monedă unică** – **EURO**.

➢ ***Integrarea politică, socială și culturală*** sunt procese care completează integrarea economică și se realizează prin crearea unor instituții și organisme europene care se ocupă de armonizarea relațiilor interstatale și interculturale în scopul realizării unei Europe Unite.

Alte mecanisme cu rol deosebit în realizarea procesului de integrare economică a Țărilor din Est au fost reprezentate de programele de cooperare și asistență financiară:

– **încheierea acordurilor de asociere între UE și statele candidate** a fost un instrument eficient de realizare a stabilității politice și economice în Europa, în condițiile în care majoritatea țărilor candidate aveau o economie în tranziție. Acordurile de asociere au la bază trei elemente esențiale: crearea unei zone de liber schimb pentru produsele industriale; sprijin financiar și tehnologic prin intermediul Programului PHARE pentru educație, cercetare, agricultură, mediu, securitate nucleară, infrastructură; aplicarea în țările Europei Centrale și de Est a legislației comunitare în domeniul concurenței.

– **programele europene** în scopul realizării aplicării politicilor din cadrul strategiei de aderare prezentate în „Agenda 2000”. Principalele instrumente financiare destinate dezvoltării regionale pentru realizarea mecanismului integrării au fost: **fondurile structurale** (care reprezintă asistență nerambursabilă menită să suplimenteze eforturile financiare ale țărilor implicate); **fondul de coeziune** (oferă asistență la nivel național în vederea realizării Uniunii economice și monetare prin finanțarea proiectelor referitoare la protecția mediului și căilor de transport – **ISPA – Instrument Structural de Pre-aderare**). Alte programe europene: Programul SAPARD pentru sprijinirea agriculturii și dezvoltării rurale, Programul de dezvoltare rurală a Băncii Mondiale etc. La acestea se adaugă programe speciale pentru zonele

devaforizate, finanțate de Guvernul României pentru: dezvoltarea afacerilor, sprijinirea investițiilor și sprijinirea activității agricole în mediul rural.

– **cooperarea transfrontalieră între UE și regiunile învecinate** prin programele: CREDO, INTERREG, PHARE Crooss-Border Cooperation etc.

2.5. Avantajele integrării României în Uniunea Europeană

Avantajele integrării pentru România sunt aceleași ca pentru toate țările candidate:

– formularea mai clară a unei politici economice naționale care devine mai credibilă în fața partenerilor externi prin acceptarea unei anumite discipline monetare, comerciale, tarifare;

Parlamentul European – Strasbourg

– o accelerare a dezvoltării economice și utilizarea mai eficientă a factorilor de producție;

– dezvoltarea unor economii derivate din producția de serie mare;

– crearea unor noi structuri de producție care să permită fabricarea unor produse finite mai competitive, cu valoare adăugată mai mare și de calitate superioară conform standardelor europene;

– intensificarea concurenței în cadrul pieței mărite care conduce la protecția sporită a consumatorilor;

– creșterea puterii de negociere în raport cu alte țări sau grupări regionale care sporesc avantajele comunitare;

– atenuarea balanțelor de plăți prin economisirea de *devize convertibile*;

– posibilitatea dezvoltării unor activități noi, mai ales în domeniul tehnologic și industrial, prin creșterea investițiilor străine directe;

– creșterea economiilor și investițiilor populației prin aplicarea unor politici de impozitare mai relaxante și micșorarea fiscalității;

– extinderea piețelor de capital, dezvoltarea afacerilor și a sectorului privat;

– acces liber pe piața muncii în statele UE și îmbunătățirea standardului de viață al populației;

– revigorarea agriculturii și serviciilor turistice, dispariția barierelor comerciale;

– acces la fondurile structurale comunitare ce va permite dezvoltarea echilibrată a regiunilor fiecărei țări și a dezvoltării rurale;

– modernizarea infrastructurii de transporturi și îmbunătățirea calității mediului în perspectiva dezvoltării durabile.

În primii ani, impactul integrării va putea genera și unele probleme economico-sociale cum ar fi: creșterea pe termen scurt a șomajului, competiția acerbă cu firmele din statele deja membre care va necesita o restructurare tehnologică a întreprinderilor, adaptarea la prețurile pieței comunitare libere etc. Aceste probleme vor putea fi depășite mai ușor dacă vor fi respectate condițiile de preaderare și aplicate programele specifice de integrare.

2.6. Integrarea României în Uniunea Europeană

Începând din 1 februarie 1995, când a fost ratificat ***Acordul de Asociere a României*** la UE, țara noastră a obținut calitatea de asociat la această organizație. Din acel moment, România a intensificat eforturile pentru îndeplinirea angajamentelor asumate prin acest acord, inclusiv prin realizarea adaptărilor necesare în planul mecanismelor economice, care să-i permită trecerea de la statutul de asociat la statutul de membru cu drepturi depline în 2007. De aceea, economia națională trebuie să adopte noi structuri economice, noi mecanisme și instrumente de politică economică care să se concretizeze în creșterea producției și a productivității muncii, a eficienței economice pentru reducerea decalajelor față de nivelul economic european și pentru atenuarea posibilelor efecte nedorite ale impactului integrării.

Elemente de sinteză

- *Uniunea Europeană este cea mai avansată formă de integrare din lume.*
- *Mecanismele integrării în UE constituie o pârghie a dezvoltării fiecărei națiuni într-un spațiu economic comun.*

Termeni cheie

Economie deschisă, internaționalizarea economiei, integrare economică.

Dicționar

• **Devize convertibile** – mijloace de plată (cecuri, cambii etc.) convertibile în valută.

• **Drept de veto** – drept excepțional pe care îl are cineva, prin lege sau printr-o convenție, de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri.

• **Sui-generis (construcție)** – specială, originală, particulară; unică în felul său.

• **Uniune vamală** – politică vamală bazată pe armonizarea legislației vamale naționale și adoptarea unui tarif vamal comun în cadrul zonei de liber schimb.

• **Uniune economică** – politică economică armonizată la nivelul unei zone prin adoptarea unei monede unice care să circule pe piața comună.

• **Zonă de liber schimb** – zonă de comerț liber în care taxele vamale și restricțiile calitative sunt înlăturate între țările membre în cadrul acelei zone.

Întrebări, aplicații, exerciții

1. Indicați formele de integrare economică.

2. Argumentați afirmația conform căreia *Uniunea Europeană este cea mai avansată formă de integrare din lume*.

3. Definiți conceptul de Uniune Europeană.

5. Explicați mecanismele de integrare economică necesare realizării Uniunii Europene.

6. Indicați procesele care însoțesc integrarea economică a țărilor în Uniunea Europeană.

7. Menționați avantajele integrării în Uniunea Europenă a diferitelor țări.

8. Indicați instituțiile Uniunii Europene.

Teme recapitulative

1. Completați spațiile libere cu cuvintele care lipsesc:

Uniunea Europeană este o …(1)… bazată pe …(2)…, care are scopul de a crea o …(3)… din punct de vedere …(4)…, …(5)… , …(6)… , …(7)… pentru asigurarea unei armonizări a …(8)… cetățenilor europeni și realizarea unei …(9)…, păstrând în același timp, valorile și …(10)… a statelor componente.

2. Transcrieți litera corespunzătoare fiecărui enunț (**a**, **b**, **c**, **d**, **e**) și notați în dreptul ei litera **A**, dacă apreciați că enunțul este adevărat și litera **F**, dacă apreciați că enunțul este fals.

a) Uniunea Europeană – UE – este considerată cea mai avansată formă de integrare din lume.

b) Comisia Europeană este organul consultativ al Uniunii Europene.

c) Globalizarea va fi considerată un proces încheiat în momentul în care mărfurile, capitalul și forța de muncă vor circula liber, fără frontiere la nivel mondial.

d) Scopul globalizării este realizarea profitului și prelungirea duratei de viață a firmelor transnaționale.

e) Integrarea politică, socială și culturală sunt procese care completează integrarea economică.

3.* *Comparați procesul integrării în Uniunea Europeană și procesul globalizării din perspectiva avantajelor și dezavantajelor pentru o țară europeană, completând următorul tabel:*

Nr. crt.	***Formele internaționalizării economiei***	***Avantaje***	***Dezavantaje***
1.	*Integrarea în Uniunea Europeană*		
2.	*Globalizarea*		

4.* *Întocmiți un eseu în care să prezentați relația între economia deschisă și globalizare.*

5. *Analizați avantajele pe care le generează pentru România integrarea în Uniunea Europeană, din perspectivă economică, socială, politică și culturală.*

Test de evaluare

Scrieți litera corespunzătoare răspunsului corect:

1. Procesul prin care cel puțin două țări realizează un spațiu economic comun prin dezvoltarea unui sistem de relații economice reciproc avantajoase se numește:

a) globalizare;
b) integrare economică;
c) cooperare internațională;
d) flux economic internațional.

2. Circuitul economic internațional se realizează în principal pe baza:

a) dispariției granițelor ca urmare a „eroziunii statului național”;
b) mondializării producției și comerțului;
c) dezvoltării echilibrate a principalelor fluxuri economice mondiale;
d) apariției organizațiilor transnaționale.

3. Punctul de start și forța motrice a procesului de globalizare îl reprezintă:

a) dimensiunea economică;

b) dimensiunea culturală;

c) dimensiunea socială;

d) dimensiunea politică.

4. Principala sursă a profitului vizat prin globalizare este:

a) existența societăților transnaționale;

b) valorificarea la nivel mondial a avantajelor ce rezultă ca urmare a diferențelor și decalajelor economice dintre țările participante la circuitul economic mondial;

c) dezvoltarea tehnologiei de vârf în domeniul informaticii și telecomunicațiilor;

d) scăderea cheltuielilor de transport și mărirea vitezei transportului pe plan mondial.

5. Uniunea Europeană va dispune de o monedă unică – EURO – ca urmare a:

a) Convenției europene a drepturilor omului;

b) Declarației Schuman;

c) Tratatului de la Roma;

d) Acordului de la Maastricht (Olanda).

6. Principalul organ de luare a deciziilor de politică economică din cadrul Uniunii Europene este:

a) Consiliul European;

b) Consiliul European de Miniștri;

c) Comisia Europeană;

d) Parlamentul European.

7. Datorită caracterului său deschis, aderarea la Uniunea Europeană până la 1 ianuarie 2004 s-a realizat:

a) în două valuri, începând din 1980;

b) în trei valuri, începând din 1965;

c) în patru valuri, începând din 1970;

d) în cinci valuri, începând din 1973.

8. Eliminarea barierelor comerciale a restricțiilor cantitative la intrarea și ieșirea mărfurilor, stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale unitare definesc:

a) uniunea vamală;

b) zona de comerț liber;

c) piața comună;

d) Sistemul Monetar European.

9. Uniunea Europeană sprijină România în vederea integrării prin:

a) crearea unor noi structuri de producție;

b) derularea unor programe de cooperare și asistență financiară;

c) extinderea piețelor de capital;

d) intensificarea protecției sociale.

Barem de notare: Pentru fiecare răspuns corect se acordă *1 punct*, pentru răspuns incorect sau lipsa acestuia se acordă *0 puncte*. Se acordă *1 punct* din oficiu.

Lectură suplimentară

EXPANSIUNEA SOCIETĂȚILOR MULTINAȚIONALE ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII

«Globalizarea stimulează fenomenul expansiunii societăților multinaționale, fenomen amplu care are consecințe atât asupra țărilor de origine, cât și a celor gazdă.

Expansiunea societăților multinaționale creează forme specifice ale concurenței în economia mondială și mărește aria și gradul de complexitate a relațiilor economice externe.

*Pentru **țările de origine** expansiunea societăților multinaționale presupune o serie de avantaje cum ar fi: asigurarea și controlul surselor de aprovizionare cu materii prime; nivelul scăzut al salariilor din țările gazdă; posibilitatea ocolirii obstacolelor tarifare și netarifare în calea comerțului lor exterior; perspectivele recuperării rapide a investițiilor și a repatrierii profiturilor; valorificarea avantajelor tehnologice și manageriale; exporturile antrenate de filialele implantate în exterior care au nevoie de mașini și utilaje, de cunoștințe tehnice pe care le procură din țările de origine etc.*

Aceste avantaje compensează în bună masură o serie de efecte negative cum ar fi: diminuarea investițiilor interne; reducerea exporturilor; dezechilibre ale balanței comerciale și de plăți externe etc.

*Pentru **țările gazdă**, mai ales pentru țările în curs de dezvoltare, deși există o anumită teamă de pierderea controlului asupra unor ramuri de activitate, de repatriere a profitului și a fondurilor provenite din recuperarea investițiilor, de plata licențelor și a specialiștilor și de accentuare a dependenței economice și politice, prezența societăților multinaționale în economiile lor antrenează totuși efecte pozitive care sunt suficient de importante, pentru că determină aproape toate țările lumii să promoveze politici de atragere și încurajare a acestora.*

Dintre aceste avantaje pot fi amintite: aportul de investiții directe, atât pentru contribuția societății mamă cât și prin facilitatea accesului la alte surse de finanțare internațională, ce compensează insuficiența disponibilităților internaționale; creșterea gradului de satisfacere a cererii interne cu produse de calitate; facilitarea accesului la piața externă; creșterea încasărilor valutare din exporturi; atenuarea decalajului tehnologic și managerial.»

(Text adaptat după Ignat I., Pralea S., Economie mondială, Editura Synposion, Iași, 1994)

Întrebări, aplicații, exerciții

După lecturarea acestui text rezolvați următoarele cerințe:

1. *Analizați comparativ avantajele și dezavantajele extinderii societăților multinaționale atât pentru țările de origine cât și pentru țările gazdă.*

2. *Întocmiți un eseu intitulat «Consecințele expansiunii societăților multinaționale pentru economia mondială».*

RĂSPUNSURI LA TESTELE DE EVALUARE

• ***TEMA 1***

1. a; 2. b; 3. c; 4. c; 5. b; 6. c; 7. a; 8. b; 9. d.

• ***TEMA 2***

I. 1. crește; **2.** crește; **3.** crește, nu se modifică, scade; **4.** crește, nu se modifică, scade; **5.** crește, nu se modifică, scade; **6.** scade; **7.** scade; **8.** scad; **9.** crește; **10.** crește.

II. 1 – e; **2** – f; **3** – g; **4** – b; **5** – d; **6** – h; **7** – a; **8** – c.

III. 1. $\Delta\%O = 40\%$; **2.** $K_{consumat/an}$ = 40 mld. u.m.; **3.** CT = 90 u.m., CF = 33 u.m., CV = 57 u.m.;

4.

Q	*CF*	*CV*	*CT*	*CFM*	*CVM*	*CTM*	*Cmg*
1	40	16	56	40	16	56	–
2	40	28	68	20	14	34	12
3	40	35,6	75,6	13,3	11,9	25,2	7,6
4	40	55,6	95,6	10	13,9	23,9	20
5	40	80	120	8	16	24	24,4
6	40	120	160	6,7	20	26,7	40

Test de evaluare: 1. $\Delta\%W_{mk} = 37{,}5\%$; **2.** $W_{mk_0} = 1000$ buc. / utilaj, $W_{mk_1} = 1250$ buc. / utilaj, $W_{mgk} = 2500$ buc. / utilaj; **3.** $R_{pr/Ca} = 25\%$; **4.** $C_{mat} = 56.000$ u.m., $A_m = 8.000$ u.m.; **5.** $\Delta\%R_{pr/CT} = 100\%$; **6.** $R_{pr/CT} = 66{,}7\%$.

• ***TEMA 3***

I. 1. crește; **2.** crește; **3.** crește; **4.** crește; **5.** scade; **6.** scade; **7.** crește; **8.** crește; **9.** crește, dar mai puțin, iar economiile cresc, dar mai mult; **10.** crește.

II. 1 – e; **2** – h; **3** – g; **4** – a; **5** – b; **6** – c; **7** – d; **8** – f.

III. 1. $P_e = 1$, $Q_e = 14$; **2.** $D = 375\,000$ u.m.; **3.** $d' = 25\%$; **4.** $\Delta\%C = -33{,}3\%$, $\Delta C = -3{,}333$;

Test de evaluare: 1. $\Delta\%SR = -12\%$; **2.** $CRE = 22\,000$ u.m./$, $CRI = 33\,100$ u.m./$, $Pr = 55\,500\,000$ u.m.; **3.** $Rs = 20\%$, $Rs = 16\%$; **4.** $\Delta\%Rs = -21{,}7\%$;

5.

c'	*s'*	*k*
0,1	0,9	10/9
0,7	0,3	10/3
0,9	0,1	10

6. $C_1 = 9\,400$, $\Delta\%V = 20\%$, $\Delta\%C = 17{,}5\%$. Da, se verifică legea lui Keynes.

• ***TEMA 4***

Teme recapitulative : 2. a – A, b – F, c – A, d – A, e – A.

Test de evaluare: 1 – b; **2** – c; **3** – a; **4** – b; **5** – d; **6** – b; **7** – d; **8** – b; **9** – b.

BIBLIOGRAFIE

1. Abraham-Frois G., *Economia politică*, Editura Humanitas, București, 1994.

2. Ciucur D., Gavrilă I., Popescu C., *Economie*, Editura Tribuna Economică, București, 2004.

3. Didier M., *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, București, 1998.

4. Dobrotă N. și colab., *Economia politică*, Editura Economică, București, 1995.

5. Galbraith J. K. – *Societatea perfectă la ordinea zilei: binele omului*, Editura Eurosony & Book, București, 1997.

6. Ignat I., Pohoată I., Clipa N., Luțac Gh., *Economie politică*, Editura Economică, București, 1998.

7. Keynes J. M., *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*, Editura Științifică, București, 1970.

8. Stiglitz J. E., Walsh C.E., *Economie*, Editura Economică, București, 2005.

9. Toffler A., *Al treilea val*, Editura Politică, București, 1983.

10. ***, *Dicționar de economie*, Editura Economică, ediția a II-a, București, 2001.

CUPRINS

TEMA 1 • CONSUMATORUL ŞI COMPORTAMENTUL SĂU RAŢIONAL 3
1. Nevoi şi resurse 4
2. Cererea 12
3. Consumatorul şi comportamentul său 17
Test de evaluare 27

TEMA 2 • PRODUCĂTORUL / ÎNTREPRINZĂTORUL ŞI COMPORTAMENTUL SĂU RAŢIONAL 29
1. Proprietatea şi libera iniţiativă 30
2. Oferta 36
3. Factorii de producţie şi combinarea acestora 40
4. Costul 44
5. Eficienţa economică şi productivitatea 49
6. Profitul 57
Test de evaluare 62

TEMA 3 • **PIAŢA – ÎNTÂLNIRE A AGENŢILOR ECONOMICI** 63
1. Piaţa 64
2. Concurenţa 70
3. Piaţa monetară 74
4. Piaţa capitalurilor 81
5. Piaţa muncii 86
*6. Piaţa valutară** 91
*7. Piaţa mondială** 94
*8. Echilibre şi dezechilibre economice** 99
*9. Şomajul** 103
*10. Inflaţia** 108
*11. Creşterea şi dezvoltarea economică** 113
*12. Fluctuaţii ale activităţii economice** 129
*13. Statul în economia de piaţă** 133
Test de evaluare 140

TEMA 4 • **ECONOMIA DESCHISĂ** 141
*1. Globalizarea** 142
2. Uniunea Europeană – mecanisme de integrare economică 148
Test de evaluare 155

Lectură suplimentară 157
Răspunsuri 159
Bibliografie 159

ISBN (10) 973-649-258-3
ISBN (13) 978-973-649-258-7